

PEYĞƏMBƏRLƏRİMİZ

DEYİR Kİ...

الله
رسول
محمد

Harun Yəhya

MÜƏLLİF HAQQINDA

Harun Yəhya imzasından istifadə edən müəllif 1956-cı il-də Ankarada anadan olmuşdur. Memar Sinan Universitetinin gözəl sənətlər fakültəsində və İstanbul Universitetinin fəlsəfə bölümündə təhsil almışdır.

1980-ci illərdən bu günə qədər imani, elmi və siyasi mövzularda xeyli əsər yazıb. Müəllifin üzərində çalışdığı əsas mövzular elm adı altında təqdim edilən 2 müasir mif olan darvinizm və materializmin puç edilməsidir. Müəllifin bəzi əsərləri 40-dan artıq dilə tərcümə edilmiş və həmin ölkələrdə nəşr edilmişdir. Harun Yəhyanın əsərləri yaş, irq, milliyyət ayrışeckiliyi salmadan bütün insanlara səslənir. Müsəlmanlara olduğu qədər, müsəlman olmayanlara da xitab edir. Bu kitabların əsas məqsədi oxucunu Allahın varlığı və təkliyi kimi mövzular haqqında fikirləşməyə həvəsləndirərək oxucunun görüşünü açmaq, inamsız sistemlərin batil görüşlərini və çürük quruluşlarını ortaya çıxarmaqdır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

MÜƏLLİF VƏ ONUN ƏSƏRLƏRİ HAQQINDA

Harun Yəhya imzasından istifadə edən müəllif 1956-cı ildə Ankarada anadan olub. Orta məktəbi Ankarada oxuyub. Sonra İstanbulda Memar Sinan Universitetinin gözəl sənətlər fakültəsində və İstanbul Universitetinin fəlsəfə bölümündə təhsil alıb. 80-ci illərdən bu günə qədər imani, elmi və siyasi mövzularda xeyli əsər yazıb. Bununla yanaşı müəllifin təkamülçülərin (darvinistlərin) saxtakarlığını, onların iddialarının heç bir elmi həqiqətə əsaslanmadığını göstərən, habelə darvinizmin qanlı ideologiyalarla şübhəli əlaqələrini üzə çıxaran bir çox mühüm əsərləri var.

Müəllifin bu imzası inkarçı düşüncəyə qarşı mübarizə aparan iki peyğəmbərin xatirəsinə hörmət əlaməti olaraq seçilib: onları yad etmək məqsədilə Harun və Yəhya adlarından istifadə edilib. Rəsulullahın möhürünün müəllif tərəfindən kitabların üz qabığına vurulmasının simvolik mənası isə onların içindəkilərlə bağlıdır. Bu möhür Qurani-Kərimin Allahın sonuncu Kitabı və sonuncu sözü, Peyğəmbərimizin isə peyğəmbərlərin sonuncusu olmasının rəmzidir. Müəllif bütün yazılarında Qurani və Rəsulullahın sünnəsini rəhbər tutur. Bununla da inkarçı düşüncə sistemlərinin bütün əsas iddialarını bir-bir puça çıxarmağı və dinə qarşı yönələn etirazları tamamilə susduracaq sonuncu sözü söyləməyi hədəf seçir. Çox böyük hikmət və kamal sahibi olan Rəsulullahın möhürü bu sonuncu sözü söyləmək niyyətinə bir dua kimi istifadə edilib.

Müəllifin əsərlərindəki əsas məqsəd Qurani bütün dünyada təbliğ etmək, bununla insanları Allahın varlığı, birliyi və axirət kimi əsas iman məsələləri barədə dərinlən düşünməyə sövq etmək, inkarçı sistemlərin çürük əsaslarını və batil tətbiqatlarını hər kəsə göstərməkdir.

Harun Yəhyanın əsərləri Hindistandan ABŞ-a, Böyük Britaniyadan İndoneziyaya, Polşadan Bosniya-Hersoqovinaya, İspaniyadan Braziliyaya, Malayziyadan İtaliyaya, Fransadan Bolqarıstana və MDB ölkələrinə qədər dünyanın əksər ölkələrində maraqla qarşılır və birnəfəsə oxunur. İngilis, fransız, alman, italyan, ispan, portuqal, urdu, ərəb, alban, rus, boşnak, uyuğur, İndoneziya, malay, benqal, bolqar, yapon, Çin, Azərbaycan kimi dillərə tərcümə edilən bu əsərlər geniş oxucu kütləsi tərəfindən maraqla izlənilir.

Dünyanın dörd bir tərəfində böyük rezonans doğuran bu diqqətəlayiq əsərlər insanların çoxunun iman gətirməsinə, əksər adamların da öz imanını kamilləşdirməsinə səbəb olur. Bu kitabları oxuyan və incələyən hər kəs onlardakı hikməti, habelə yığıcam, dolğun, asan başa düşülən

səmimi üslubu, həyatı həqiqətlərin elmi-məntiqi izahını dərhal görür. Bu əsərlər hər bir kəsə tez bir zamanda təsir etmək, tam nəticə vermək, etirazlara yer qoymamaq və dəlillərin elmiliyi kimi xüsusiyyətlərə malikdir. Bu əsərləri oxuyan və onların üzərində ciddi düşünən adamların materialist fəlsəfəni, ateizmi, başqa batıl fikir və fəlsəfələri müdafiə etməsi daha əsla mümkün deyil. Bəziləri müdafiə etsələr belə bunu yalnız inadkarlıq üzündən edəcəklər, çünki onların fikirlərinin əsasları çürükdür.

Dövrümüzdəki bütün inkarçı cərəyanlar Harun Yəhyanın külliyyatında elmi düşüncə nöqtəyi-nəzərindən məğlub ediləblər. Şübhə yoxdur ki, bu xüsusiyyətlər Quranın hikmətindən və onun ifadə etdiyi fikirlərin gözəlliklərindən qaynaqlanırlar.

Müəllifin özü isə bu əsərlərinə görə loyqalanmır, əksinə, Allahın hidayətinə vasitəçi olmağa niyyət edir. Bundan başqa bu əsərlər nəşr edilərkən heç bir maddi qazanc güdülür.

Bu həqiqətlər nəzərə alınmalıdır. O zaman məlum olar ki, insanları onlara görmədiyini görməkdə kömək edən, onların hidayətə gəlməsinə səbəb olan belə əsərlərin oxunmasına həvəsləndirməyin özü də çox mühüm xidmətdir. Bu dəyərli əsərləri tanımaq əvəzinə insanların zehni qarırdıran, fikirlərinin qarışmasına səbəb olan, şübhə və tərəddüdləri aradan qaldırmağa, imanı xilas etməyə bir təsiri olmadığı təcrübədən keçirilən kitabları yaymaq yalnız və yalnız əmək və vaxt itkisi demək olacaq. İmanı xilas etməkdən daha çox müəllifin ədəbi gücünü göstərməyə yönəlmiş kitablarda bu təsirin olmayacağı aydındır. Bu mövzu ilə bağlı şübhəsi olanlar varsa, onlar Harun Yəhyanın əsərlərinin yeganə məqsədinin dinsizliyi aradan qaldırmaqdan və Quran əxlaqını yaymaqdan ibarət olduğunu, bu xidmətdəki təsir gücünün, müvəffəqiyyət və səmimiyyətin aydın görüldüyünü oxucuların ümumi qənaətindən anlamaq bilər. Bunu qəti şəkildə yəqinləşdirmək və anlamaq lazımdır ki, dünyadakı zülm və iğtişaşların, müsəlmanların çəkdiyi əziyyətlərin əsas səbəbi dinsizliyin ideya hakimiyyətidir.

Bunlardan qurtulmağın yolu isə dinsizliyin ideya cəhətdən məğlub edilməsi, imani həqiqətlərin ortaya çıxarılması və Quran əxlaqının insanların dərk edib mənimsəyə biləcəyi şəkildə çatdırılmasıdır. Dünyanı hər gün daha çox zülmə, iğtişaş və fəsadlara məruz qoymaq istəyənlərin niyyətini nəzərə alsaq bəlli olar ki, bu xidmətin mümkün qədər sürətli və təsirli şəkildə yerinə yetirilməsi çox vacibdir. Əks təqdirdə çox gec ola bilər. Bu əhəmiyyətli xidmətdə çox böyük bir vəzifəni öz üzərinə götürmüş Harun Yəhyanın külliyyatı Allahın icazəsi ilə XXI əsrdə insanları Quranda bildirilən əmin-amanlığa və barışa, doğruluq və ədalətə, gözəllik və xoşbəxtliyə aparmaqda bir vasitə olacaq.

OXUCUYA

Bu kitabda və digər çalışmamızda təkamül nəzəriyyəsinin özünü doğrultmamasına və puç olmasına aid fikirlərə geniş yer ayırmağımızın əsas səbəbi adıçəkilən nəzəriyyənin əslində din əleyhinə düşüncə və təlimlərdən ibarət olmasıdır. Yaradılışı və bilavasitə Allahın varlığını inkar edən darvinizm 140 ildir ki, bir çox insanların öz imanını itirməsinə və ya şübhəyə düşməsinə səbəb olur. Buna görə də bu nəzəriyyənin aldadıcı olduğunu sübuta yetirmək və diqqətə çatdırmaq çox mühüm imani vəzifədir. Bunu insanlara çatdırmaq isə daha vacibdir.

Bəzi oxucularımızın bəlkə də təkə bir kitabımızı oxumağa fürsəti olacaq. Buna görə də hər bir kitabımızda bu mövzuya qısa da olsa yer ayırmağı məqsəduyğun bilirik.

Nəzərə çatdırılması lazım olan digər bir məsələ də bu kitabların içindəkilərlə əlaqədardır. Yazıcının bütün kitablarında imani mövzular Quran ayələri işığında izah olunur, insanlar Allahın ayələrini öyrənməyə və onlara uyğun yaşamağa dəvət edilirlər. Allahın ayələri ilə bağlı bütün məsələlər isə oxucunun şüurunda heç bir şübhə və ya sual yaratmayacaq şəkildə açıqlanır.

Bu izahatda istifadə edilən səmimi, sadə və axıcı üslub kitabların 7 yaşdan 70 yaşa qədər hər kəs tərəfindən rahat başa düşülməsini təmin edir. Belə təsirli və dəlil-sübutlu izahat sayəsində kitablar birnəfəsə oxunur. Hətta dini rədd etmək fikrində qəti olanlar da bu kitablarda göstərilən həqiqətlərdən təsirlənir və deyilənlərin doğruluğunu inkar edə bilmir. Bu kitabı və müəllifin digər əsərlərini həm təklikdə, həm də qarşılıqlı söhbət, polemika şəraitində rahat oxumaq mümkündür. Bu kitablardan istifadə etmək istəyən bir qrup oxucunun onları birlikdə oxuması mövzu ilə bağlı fikir və təcrübəsini də bir-biri ilə bölüşməsi səbəbindən yararlı olacaq.

Bununla belə sadəcə olaraq Allah rızası üçün yazılan bu kitabların tanınmasına və oxunmasına kömək etmək də böyük xidmətdir. Çünki müəllifin bütün kitablarında oxucuya müsbət təsir bağışlayan məsələləri sübut etmək üsulu çox güclüdür. Həmçinin dini izah etmək istəyənlərin əlindəki ən təsirli üsullardan biri də bu kitabları hamının oxumasını təşviq etmək, buna çalışmaqdır.

Müəllifin digər əsərlərinin üz qabığının şəkillərinin kitabların son hissəsinə əlavə edilməsinin də mühüm səbəbləri var. Kitabı əlinə alan hər bir adam yuxarıda qeyd etdiyimiz xüsusiyyətləri özündə toplayan və oxumaqdan xoşlandığını ümid etdiyimiz bu kitabla eyni xüsusiyyətlərə malik olan çoxlu əsərlərin olduğunu görəcəkdir. Eyni zamanda həm dini, həm də siyasi mövzularda istifadə edəcəyi mənbələrin mövcudluğuna şahid olacaq.

Başqa kitablarda rast gəldiyimiz şəxsi fikirlərə, müəllif qənaətlərinə, şübhəli mənbələrə əsaslanan izahlara, müqəddəslərə qarşı lazım olan ədəb və hörmətə diqqət yetirməyən üslublara, ümitsizliyə aparan şübhəli yazılara və digər çatışmazlıqlara bu əsərlərdə rast gələ bilməzsiniz.

Harun Yəhya

**PEYĞƏMBƏRLƏRİMİZ
DEYİR Kİ..**

**“Biz peyğəmbərlərin xəbərlərindən ürəyini
möhkəmləndirəcək nə varsa, sənə nağıl edirik.**

**Bu sənə haqq, möminlərə isə moizə və
öyüd-nəsihət olaraq gəlmişdir!”**

(“Hud” surəsi, 120)

Çevirən:

Leyla Quliyeva

**Bu kitabda istifadə edilən ayələr
Vasim Məmmədəliyevin və Ziya Bünyadovun
birgə hazırladıqları Qurani-Kərimin Azərbaycan
dilindəki tərcüməsindən götürülmüşdür**

**Bütün irad və təkliflərinizi
elshadmiri@yahoo.com
mailinə yaza bilərsiniz**

**Müəllif ..... Harun Yəhya
Çevirən ..... Leyla Quliyeva
Hazırlayan ..... Elşad Miri
Korrektə ..... Şəlalə Arifqızı**

İÇİNDƏKİLƏR

Giriş	8
Hz.Nuh	11
Hz.Hud	23
Hz.Saleh	28
Hz.İbrahim	33
Hz.Lut	48
Hz.Yəqub	53
Hz.Yusif	55
Hz.Şueyb	61
Hz.Loğman	68
Hz.Musa	71
Hz.Harun	83
Hz.Davud	85
Hz.Süleyman	88
Hz.İsa	92
Hz.Məhəmməd	96
Nəticə	123
Təkamül Yalanı	124

GİRİŞ

İndiyə qədər gəlib getmiş bütün ümmətlərə onları Allahın doğru yoluna çağıran peyğəmbərlər göndərilmişdir. Rəsullar insanlara Allahın varlığını və birliyini bildiren, onlara Allahın dinini təbliğ edən, Allahın onlardan istədiklərini, başqa sözlə, etmələri və çəkinmələri lazım olan şeyləri bildiren, onları cəhənnəm əzabı barədə xəbərdar edən və cənnətlə müjdələyən insanlardır.

Peyğəmbərlərin həyatı və mübarizəsi ağıllı və öyüd alan möminlər üçün ibrətlərlə doludur. Quranda peyğəmbərlərin təbliğ etdiyi mövzular, istifadə etdikləri inandırma üsulları və bir çox başqa xüsusiyyətləri müfəssəl şəkildə bildirilir:

“Peyğəmbərlərin hekayətlərində ağıl sahibləri üçün, sözsüz ki, ibrətlər vardır...” (“Yusif” surəsi, 111).

Möminlər peyğəmbərlər arasında heç bir fərq qoymadan onların Quranda bildiren xarakter və davranışını, üstün əxلاقını özlərinə örnək etməli, onların öyüd və tövsiyələrinə böyük əhəmiyyət verməlidir. Çünki Allah bu seçilmiş qulları haqqındakı hekayətləri cəmiyyətlərə tarixi məlumat olsun deyə yox, möminlər öyüd alıb düşünsünlər, bu üstün insanlardan nümunə götürsünlər deyə Quranda bildirir.

Quranda peyğəmbərlər və onların əməllərində möminlər üçün örnəklər və dərslər var. Bu, Quranda xüsusi şəkildə bildirilən bir məsələdir. Məsələn, Hz.İbrahimdə və ona inananlarda möminlər üçün gözəl örnəklərin olması ayədə bildirilmiş, sonra da onların nümunəvi davranışı göstərilmişdir:

“İbrahim və onunla birlikdə olanlar sizin üçün gözəl örnəkdir. O zaman onlar öz qövmünə belə demişdilər: “Şübhəsiz ki, bizim sizinlə və sizin Allahdan başqa ibadət etdiklərinizlə heç bir əlaqəmiz yoxdur. Biz sizi inkar edirik. Siz bir olan Allaha iman gətirməyincə bi-

zimplə sizin aranızda həmişə ədavət və nifrət olacaqdır!” Ancaq İbrahimin öz atasına: “Mən mütləq sənin bağışlanmağınızı diləyəcəyəm. Mən heç vəchlə səni Allahdan qurtara bilmərəm!” - deməsi istisnadır. “Ey Rəbbimiz! Biz ancaq Sənə təvəkkül etdik, tövbə edib ancaq Sənə tərəf qayıtdıq. Axır dönüş də ancaq sənin hüsurunadır. Ey Rəbbimiz! Bizi kafirlərin əlinə salma! Bizi bağışla. Ey Rəbbimiz! Həqiqətən, Sən yenilməz qüvvət, hikmət sahibisən!” And olsun ki, onlar sizin üçün, Allaha və axirət gününə ümid bəsləyənlər üçün gözəl örnekdir. Kim üz döndərsə bunun zərəri ancaq onun özünə olar. Allah möhtac deyildir; O, tərifə layiqdir!” (“Mumtəhinə” surəsi, 4-6).

Eynilə digər peyğəmbərlər də möminlər üçün hər cəhətdən nümunə götürülməli olan Allahın xüsusi və seçilmiş qullarıdır. İman gətirənlər peyğəmbərlərin heç birinə fərq qoymur, onların hamısına vəhy olunana iman gətirirlər. Bu, Allahın bir əmridir və Onun bütün əmrləri kimi bunun da üzərində ciddi dayanmaq lazımdır:

“Deyin: “Biz Allaha, bizə nazil olana, İbrahimə, İsmailə, İshaqa, Yəquba və onun övladına göndərilənlərə, Musaya və İsaya verilənlərə, Rəbbi tərəfindən peyğəmbərlərə verilən şeylərə inanmışıq. Onların heç birini digərindən ayırmırıq. Biz ancaq Allaha boyun əyən müsəlmanlarıq!”” (“Bəqərə” surəsi, 136).

Bütün peyğəmbərlər insanları haqq dinə və ən doğru yola çağırıblar. Bu çağırış onların ümmətinə aid olduğu kimi bizə də aiddir. Hamısının dəvət etdiyi əsas imani və əxlaqi həqiqətlər, göstərdikləri üstün xarakterik xüsusiyyətlər hər dövr üçün, xüsusilə bizim üçün də qəbul edilməsi və örnək götürülməsi vacib olan məsələdir.

Allah da bu hikmətə əsasən onların dəvət etdikləri həqiqətləri və sahib olduqları üstün əxlaqi xüsusiyyətləri Quranda bizlərə bir çox cəhətdən əsaslı və müfəssəl bir şəkildə bildirmişdir. Və Peyğəmbərinin (s.ə.v.) timsalında bütün möminlərə doğru yola tabe olmağı əmr etmişdir:

“Onlar Bizim kitab, hökm və peyğəmbərlik verdiyimiz kimsələrdir. Əgər bunlar bu dəlilləri dansalar, Biz onlara həmin dəlilləri inkar etməyən bir tayfanı müvəkkil edərik. Onlar Allahın doğru yola yönəltdiyi kimsələrdir. Sən də onların haqq yolunu tutub get. De: “Mən bunun müqabilində sizdən bir əvəz istəmirəm. Bu aləmlər üçün yalnız bir öyüd-nəsihətdir”” (“Ənam” surəsi, 89-90).

Elə isə möminlərin vəzifəsi Quranda peyğəmbərlərin qis-sələrini diqqətlə oxuyub onların göstərdiyi doğru yola, etdikləri öyüd və xəbərdarlıqlara ciddi şəkildə riayət etməyə çalışmaqdır. Bu kitabın məqsədi də möminlərin bu cəhdinə yardımçı olmaqdır.

HZ.NUH

Hız.Nuh Quranın bir çox ayəsində haqqında tərifi bəhs edilmiş bir peyğəmbərdir:

“Ey Nuhla birlikdə mindirib apardığımız kəslərin nəslili! Həqiqətən, o çox şükr edən bir bəndə idi!” (“İsra” surəsi, 3).

“Həqiqətən, Nuh Bizə dua etmiş, onun duası necə də gözəl qəbul olunmuşdu! Biz onu və ailəsini böyük fəlakətdən qurtardıq. Məhz onun nəslini baqi etdik. Sonradan gələnələr içərisində onun üçün yaxşı ad qoyduq. “Bütün aləmlər içərisində Nuha salam olsun!”” (“Səfat” surəsi, 75-79).

“Allah Adəmi, Nuhu, İbrahim övladını və İmran ailəsini aləmlər üzərində seçilmiş etdi” (“Ali-İmran” surəsi, 33).

“Həqiqətən, Biz Nuhu: “Qövmünə şiddətli bir əzab gəlməmişdən əvvəl onları qorxut!” - deyə öz tayfasına peyğəmbər göndərdik” (“Nuh” surəsi, 1).

Allah Hız.Nuhu öz qövmünə elçi kimi göndərmişdi. Qövmündən yolunu azıb inkarçılığa düşənlər Hız.Nuhu və ona tabe olanları haqq yolundan döndərmək üçün onlara tələlər qurmuş, müxtəlif böhtanlar atmış, onlara istehza etmişdilər. Etdiklərinin əvəzində isə Allah bu qövmü dünya həyatında böyük bir tufanla cəzalandırmışdı.

Hız.Nuh qövmünə etibarlı bir elçi olduğunu bəyan etmişdi

Qəlbində Allah qorxusu olmayan insanlar bir-birinə həqiqi mənada inanıb etibar etməzlər. Çünki belə insanlardan təşkil olunmuş bir cəmiyyətdə insanın özünə ən yaxın bildiyi

adamdan belə hər an bir pislik görmə ehtimalı var. Hər kəs bir-biri ilə son dərəcə ehtiyatla və təmkinlə davranır, izahat verməməyə çalışır. Bu səbəblə insanların ən çox istədiyi və dəyər verdiyi şey etibar edə biləcəkləri əsl dostlara sahib olmaqdır.

Peyğəmbərlər isə Allah qorxusuna görə son dərəcə etibarlı bir xarakterə sahibdir. İnsanların elçilərin etibarlı olmasının fərqi varması çox əhəmiyyətlidir və buna görə elçilər təbliğat apararkən özlərinin bu xüsusiyyətlərini xüsusilə vurğulayırlar:

“Nuh tayfası peyğəmbərləri təkzib etdi. O zaman ki, qardaşları Nuh onlara dedi: “Məgər qorxmursunuz? Şübhəsiz ki, mən sizin üçün etibar olunası bir peyğəmbərəm! Artıq Allahdan qorxun və mənə itaət edin!” (“Şuəra” surəsi, 105-108).

Liderlik həvəsi, mala-mülkə hərislik, etibar gözləmək kimi məsələlər insanların başqalarına inanmaq və etibar etmək məsələsində tərəddüd keçirməsinə səbəb olur. Hətta insanların hər hansı bir mənfəət güdmədən yaxşılıq etməyəcəkləri hesab olunur. Peyğəmbərlər isə əvəzi Allahdan gözləyir, insanlardan heç bir istəklərinin olmadığını da xüsusilə vurğulayırlar. Hz.Nuh öz qövmünə belə demişdir:

“Mən bunun müqabilində sizdən heç bir muzz (əvəz) istəmirəm. Mənim mükafatım ancaq aləmlərin Rəbbinə aiddir!” (“Şuəra” surəsi, 109).

“Əgər siz üz çevirsəniz, bilin ki mən sizdən heç bir mükafat istəmirəm. Məni mükafatlandırmaq yalnız Allaha aiddir. Mənə müsəlmanlardan olmaq əmr edilmişdir!” (“Yunus” surəsi, 72).

Hz.Nuh qövmünü yalnız

Allaha ibadət etməyə çağırmışdır

Hz.Nuh qövmünü içində olduğu batil inanclardan əl çəkərək Allaha ibadət etməyə dəvət etmişdi. Allahdan başqa ibadətə layiq Tanrı olmadığını, əgər dünyada ikən bunu anlamazlarsa, qarşıda əzabla qarşılaşacaqlarını xatırlatmışdı. Bu şəkildə onlara xəbərdarlıq edib qorxutmuş və iman gətirmələri üçün müxtəlif cür açıqlama və izahatlar vermişdi. Bununla bağlı bəzi ayələr belədir:

“Həqiqətən, Biz Nuhu öz qövmünə peyğəmbər göndərdik. O belə dedi: “Ey qövmüm! Allaha ibadət edin. Sizin Ondan başqa heç bir tanrınız yoxdur. Məgər qorxmursunuz?”” (“Muminun” surəsi, 23).

“Həqiqətən, Biz Nuhu öz tayfasına peyğəmbər göndərdik. Nuh dedi: “Mən sizi açıq-aşkar qorxudan bir peyğəmbərəm! Allahdan başqasına ibadət etməyin. Mən şiddətli günün sizə üz verəcək əzabından qorxuram!”” (“Hud” surəsi, 25-26).

Hz.Nuh qövmünü Allaha yönəlməyə və

Ondan bağışlanma diləməyə dəvət etmişdi

Hz.Nuh qövmünə Allahın yeganə Tanrı olduğunu xatırladandan sonra onları Allahdan bağışlanma diləməyə dəvət etmiş, Allaha yönəlmələrinin əvəzində Allahın onlara verəcəyi nemətləri bu şəkildə müjdələmişdi:

“Və dedim: “Rəbbinizdən bağışlanmağınızı diləyin. Çünki O, çox bağışlayandır! O sizə göydən bol yağış göndərər; O sizə mal-dövlət, oğul-uşaq əta edər. O sizin üçün bağlar-bağçalar yaradar və çaylar axıdar!” (“Nuh” surəsi, 10-12).

Allah Quranın bir çox ayələrində iman edənlərə gözəl bir həyat vəd etmişdir. Bu səbəblə peyğəmbərlər öz qövmlərini Allaha yönəlməyə dəvət edərkən Allahın onlara nemətlər və rəcəyini də bildirmişdilər. Digər tərəfdən isə Allahın verdiyi nemətləri sadalayaraq insanların bunları anlamasını, Allahın onlar üzərindəki lütf və mərhəmətini görməsini təmin etməyə çalışmışdılar. Hz.Nuh qövmünə belə xitab etmişdi:

“Sizə nə olub ki, Allahın əzəmətindən çəkinmirsiniz? Halbuki O sizi cürbəcür xəlq etdi. Məgər görmürsünüz ki, Allah yeddi göyü qat-qat necə yaratdı?! Orada ayı bir nur, günəşi də bir çıraq etdi. Və Allah sizi yerdən bir bitki kimi göyərtdi. Sonra sizi yenə ora qaytaracaq və çıxardacaqdır. Allah yeri sizin üçün xalı etdi ki, onun geniş yollarında gəzəsiniz!” (“Nuh” surəsi, 13-20).

İman gətirənlərin etməsi vacib olan iş də peyğəmbərlər kimi Allahın nemətlərini xatırlayaraq Ona şükr etmək və ətraflarındakı insanları şükr edənlərdən olmağa çağırmaqdır.

Hz.Nuh ona atılan iftiralara qövmünə

Allahı xatırladaraq ən ağıllı cavablar vermişdi

Tarix boyu Allahın göndərdiyi bütün elçilərə bir-birinə oxşayan iftiralar atılmışdır. Bu, Allahın hər dövrdə yaşayan elçilərinin qarşılaşdığı dəyişilməz bir qanunudur.

Həz.Nuhun qövmü də öz peyğəmbərinə itaət etmək məsələsində müqavimət göstərmiş və özlərinə məxsus tərzdə onu qorxutmaq üçün bir çox iftiralar atmışdılar. Bunlardan biri də “çaşmış və azmış” iftirasıdır:

“Tayfasının başçıları ona: “Biz səni açıq- aydın azmış görürük! - deyə cavab verdilər” (“Əraf” surəsi, 60).

Allahın elçilərinin ən qabarıq xüsusiyyətlərindən biri də onların hər yerdə səbrli və qərarlı olmaqda, üstün əxlaqları-

nı qorumaqda davam etməsidir. Onlar qarşılaşdıqları çətinlik və iftiralar qarşısında daim müdrik və təmkinli bir davranış göstərmişlər. Bu iftiraya qarşı Hz.Nuhun cavabı bütün möminlər üçün örnekdir:

“Nuh dedi: “Mən heç azmamışam, lakin mən aləmlərin Rəbbi tərəfindən göndərilmiş bir peyğəmbərəm! Mən sizə Rəbbimin əmrlərini təbliğ edir və öyüd-nəsihət verirəm. Allahdan sizin bilmədiklərinizi bilirəm!” (“Əraf” surəsi, 61-62).

Hz.Nuh onu yalançılıqda günahlandıranlara isə belə cavab vermişdi:

“Nuh tayfasının kafir əyan-əşrafı dedilər: “Biz səni ancaq özümüz kimi bir insan sayır, elə ilk baxışda yalnız içimizdəki səfillərin sənə uyduğunu görürük. Eyni zamanda sizin, bizdən üstün olduğunuzu da görmürük. Əksinə, biz sizi yalançı hesab edirik!” Nuh dedi: “Ey camaatım! Bir deyin görək. Əgər mən Rəbbimdən açıq-aydın bir dəlilə istinad etsəm, Rəbbim mənə Özündən bir mərhəmət bəxş etsə və o sizə gizli qalsa; istəmədiyiniz halda, biz sizi ona məcburmu edə bilərik?! Ey camaatım! Mən peyğəmbərliyi təbliğ etməyə görə sizdən bir mal, mükafat istəmirəm. Mənim mükafatımı vermək ancaq Allaha aiddir. Mən iman gətirənləri qovan deyiləm. Onlar öz Rəbbi ilə qarşılaşacaqlar. Lakin mən sizi cahil bir tayfa görürəm!” (“Hud” surəsi, 27-29).

**Hz.Nuh iman gətirmək üçün möcüzə
gözləyənlərin qeyri-səmimiliyinə diqqət çəkmişdir**

Tarix boyu inkar edənlər onlara gələn elçilərə tabe olmaq üçün bir çox bəhanələr irəli sürmüşlər. Peyğəmbərlərin var-dövlət cəhətdən onlardan üstün olmasını və ya möcüzə-

lər göstərməsinin vacibliyini irəli sürmüş, hətta onların insan deyil, mələk olmasının lazım gəldiyini iddia etmişdilər. Hz.Nuh buna oxşar istəklərə belə cavab vermişdi:

“Mən sizə demirəm ki, Allahın xəzinələri məndədir. Mən qeybi də bilmirəm. Mən demirəm ki, mələyəm. Mən eyni zamanda sizin xor baxdığınız kəslərə Allahın heç bir xeyir verməyəcəyini də demirəm. Onların ürəklərində olanı Allah bilir. Onda, şübhəsiz ki, zalimlərdən olaram!” (“Hud” surəsi, 31).

Allahın göndərdiyi elçilərin mal-dövlət və pul cəhətdən üstün olmasını, möcüzələr göstərməsini gözləmək inkarçılığın klassik bir xüsusiyyətidir. Elçilərin üstün olduqları cəhət təqvardır. Bu insanlar həyatlarının hər anında və hər davranışlarında Allaha yönəldikləri, təslimiyyət və təvəkkül göstərdikləri, səbrlərində heç bir zaman qüsura yol vermədikləri üçün üstüdürlər. Allah mal-dövləti, mövqeyi, pulu, elmi və dünyaya aid olan hər şeyi bir çox insana verə bilər. Ancaq bunlar bir üstünlük ölçüsü deyil, yalnız imtahan vasitəsidir. Bu cür dünyəvi dəyərləri Allah yanında bir üstünlük əlaməti kimi qiymətləndirmək isə ancaq dindən uzaq yaşayan insanlara xas olan xüsusiyyətdir:

“Məgər səndən əvvəlki Nuh, Ad, Səməd tayfalarının və onlardan sonra gəlib getmiş, ancaq Allahın bildiyi ümmətlərin xəbərləri sizə gəlib çatmadımı? Peyğəmbərləri onlara açıq-aşkar möcüzələrlə gəlmişdilər. Onlar əllərini ağızlarına qoyub: “Biz sizinlə göndərilənlərə inanmırıq və bizi dəvət etdiyiniz barəsində də möhkəm bir şəkk-şübhə içindəyik!” - demişdilər.

Peyğəmbərləri də belə cavab vermişdilər: “Məgər göyləri və yeri yaradan Allaha da şübhə etmək olarmı?! Allah günahlarınızı bağışlamaq və sizə müəyyən bir

vaxta qədər möhlət vermək üçün imana dəvət edir”. Onlar demişdilər: “Siz də bizim kimi adi bir insansınız. Bizi atalarımızın ibadət etdiklərindən döndərmək istəyirsiniz. Açıq-aşkar bir dəlil gətirin!” Peyğəmbərləri onlara cavab verərək demişdilər: “Biz də sizin kimi adi bir insanıq, lakin Allah Öz bəndələrindən dilədiyinə nemət bəxş edər. Allahın izni olmadan biz sizə heç bir dəlil gətirə bilmərik. Möminlər yalnız Allaha təvəkkül etsinlər!” (“İbrahim” surəsi, 9-11).

Hz.Nuh təbliğ üçün hər yolu sınaqdan keçirmişdir

Hz.Nuh da digər peyğəmbərlər kimi qövmünün iman etməsi üçün hər cür yolu sınaqdan keçirmişdir. Onları açıq dinə dəvət etdiyi kimi onlara fərqli yollarla da yanaşmağa çalışmış, ancaq bütün cəhdlərinə baxmayaraq onun qövmü inkar etməkdə və azgınlıqda inadla davam etmişdi. Hz.Nuh qövmünün ona inad etməsini belə bildirmişdir:

“O dedi: “Ey Rəbbim! Mən qövmümü gecə-gündüz dəvət etdim! Lakin dəvətim onların qaçmalarını daha da artırmaqdan başqa bir şeyə yaramadı. Sənin onları bağışlamağın üçün mən nə zaman onları dəvət etdimsə, onlar barmaqlarını qulaqlarına tıxadılar, libaslarına büründülər, israr edib durdular və təkəbbür göstərdilər. Sonra mən onları uca səslə dəvət etdim. Daha sonra onlara aşkar söylədim və gizli bildirdim”” (“Nuh” surəsi, 5-9).

Hz.Nuhun bu sözlərindən bəlli olur ki, peyğəmbərlər dayanmadan insanları Allahın yoluna çağırmış, müxtəlif üsullardan istifadə edərək insanların vicdanını oyatmağa çalışmışdılar. İnsanlardan nə cür reaksiya gəlersə gəlsin qərarlı davran-

maq, Allahın “yaxşılığı əmr edib pisləkdən çəkəndirmək” əmrini mütləq surətdə yerinə yetirmək peyğəmbərlər kimi əməlisaleh möminlərin də üzərinə düşən mühüm bir məsuliyyətdir:

“İçərinizdə yaxşılığa çağırən, xeyirli işlər görməyi əmr edən və pis əməlləri qadağan edən bir camaat olsun! Bunlar, həqiqətən nicat tapmış şəxslərdir” (“Ali-İmran” surəsi, 104).

“Onlar Allaha tövbə, ibadət və şükr-səna edənlər, oruc tutanlar, rüku və səcdə edənlər, yaxşı işlər görməyi əmr edib pis işləri yasaq edənlər və Allahın hədlərini qoruyanlardır. Belə möminləri müjdələ!” (“Tövbə” surəsi, 112).

Hz.Nuhun qövmünə qarşı qərarlı rəftarı

Yer üzərində var olan hər şeyin sahibinin Allah olduğunu, Allah istəməsə kimsənin özünə bir zərər və ya fayda verməyə gücünün çatmayacağını bilən peyğəmbərlər öz qövlərinin onlara hədə-qorxu gəlməsindən heç bir zaman çəkinməmişlər. Onlar qarşılaşdıqları hər cür çətinlikdə Allaha arxalanıb güvənmişlər. Hz.Nuh da inkarçıların öndə gələnlərinə qarşı qəhrəmancasına mübarizə aparmış, onların iftira və hücumlarından əsla çəkinməyəcəyini belə vurğulamışdı:

“Onlara Nuhun xəbərini söylə. Bir zaman o öz ümmətinə belə demişdi: “Ey ümmətim! Əgər aranızda qalacağım və Allahın ayələri ilə öyüd-nəsihət verməyim sizə ağır gəlicə, mən Allaha təvəkkül edirəm. Şəriklərinizlə birlikdə nə edəcəyinizi qərarlaşdırın. Görəcəyiniz iş gizli qalmasın, sonra mənə heç möhlət də verməyib haqqımda istədiyinizi edin” (“Yunus” surəsi, 71).

Möminlər də peyğəmbərlərdən nümunə götürərək çətin-

liklər qarşısında səbr edir, düşmənlərinə qarşı əsla qorxaqlıq və zəiflik göstərmirlər. Allahın köməyinin hər an yanlarında olduğunu və mütləq qələbənin hər zaman iman gətirənlərə aid olduğunu bilirlər. Çünki buna zəmanət verilmişdir:

“Ruhdan düşməyin və qəmgin olmayın. Halbuki, əgər möminsinizsə, siz çox yüksəkdə durursunuz!” (“Ali-İm-ran” surəsi, 139).

“...Allah heç vaxt kafirlərə möminlərin əleyhinə olan bir yol göstərməz!” (“Nisa” surəsi, 41).

Hz.Nuh öz qövmünə böyük bir əzab barədə xəbərdarlıq etmişdi

Bəzi qövmlər onlara göndərilən peyğəmbərlərə qarşı çıxdıqları və peyğəmbərlərlə və iman edənlərlə mübarizə apardıqları üçün Allahın göndərdiyi müxtəlif əzablarla həlak edilmişdir. Peyğəmbərlər isə bu əzablar gəlməmişdən əvvəl qövmlərini xəbərdar etmiş və onları Allahu yoluna çağırmışdılar. Hz.Nuh qövmünü bu şəkildə xəbərdar etmişdi:

“Biz Nuhu öz tayfasına göndərdik. O dedi: “Ey camaatım! Allaha ibadət edin. Sizin Ondan başqa heç bir tanrınız yoxdur. Mən böyük günün sizə üz verəcək əzabından qorxuram!”” (“Əraf” surəsi, 59).

Hz.Nuhun möminlərə istehza edən qövmünə cavabı

Allah Quranın bir çox ayəsində möminləri ələ salan insanlardan bəhs edir. Ancaq Allah tarix boyu möminlərə istehza edən insanları sonuncular hələ dünyada ikən onlara istehza ediləcək hala salmışdır. Bu insanların axirətdə görəcəyi təhqir isə daha böyük olacaq. Allah Quranda bu insanlar cəhənnəmdə əzab çəkərkən möminlərin də cəhənnətdən onları seyr edib güləcəklərini bildirmişdir (“Mütəffifin” surəsi, 34).

Hız.Nuhun qövmü də onu və möminləri ələ salmışdı. Hız.Nuhun bununla bağlı öz qövmünə verdiyi cavab isə bu şəkildədir:

“...Nuh onlara deyirdi: “Əgər siz bizi məsxərəyə qoyursunuzsa, biz də sizi siz bizi məsxərəyə qoyduğunuz kimi məsxərəyə qoyaçağıq. Onda rüsvayedicisi əzabın kimə gələcəyini və kimin əbədi əzaba düşər olacağını biləcəksiniz!”” (“Hud” surəsi, 38-39).

Hız.Nuh qövmü inkarçılıqda inadla davam etdiyi üçün Allahdan kömək istəmişdir

İndiyə qədərki ayələrdən də gördüyümüz kimi, Hız.Nuh həyatı boyu qövmünü xəbərdar edib qorxutmuş, onları Allahın əzabından qorunmağa çağırmışdı. Ancaq bütün bunlara baxmayaraq onun azgün qövmü inkar etməkdə inad edincə Allaha belə dua etmişdi:

“Nuh dedi: “Ey Rəbbim! Yer üzündə bir nəfər belə kafir qoyma! Çünki sən onları buraxsan, onlar Sənin bəndələrini yoldan çıxardacaq, ancaq pozğun və kafir doğub-törədəcəklər” (“Nuh” surəsi, 26-27).

Peyğəmbərlərdən nümunə götürən möminlərin bunları etməsi lazımdır: dini hər cür imkandan istifadə edərək, sözlə və ya yazılı şəkildə izah edib Allahın varlığının hər cür dəlillərini onlara göstərmək, bundan başqa hesab gününün, cənnətin və cəhənnəmin yaxınlığını təbliğ etmək...

Ancaq bütün bunlara baxmayaraq inkar etməkdə inadla davam edən insanlar olarsa, möminlər bu insanları cəzalandırması üçün də Allaha dua edərlər. Və onlar Allahın dünyada və axirətdə sonsuz bir ədalətlə əvəz verəcəyini bilirlər.

Hz.Nuhun oğlunun kafirlərdən olması

Allah inkar etmələri, istehzaları və hücumları ilə əzaba tam layiq olan qövmün üzərinə böyük bir bəla göndərmiş və Hz.Nuhu yalan hesab edənlər həlak olmuşdular. Hz.Nuhla birlikdə olan möminlər isə gəmiyə minib əzabdan xilas olmuşdular. Həlak olanlar arasında Hz.Nuhun oğlu da vardı. Atasının peyğəmbər olması da onu əzabdan qurtarmamışdı.

Bu gün bəzi insanlar özləri dindar olmasa da ailədə olan böyüklərinin, yaxınlarının dindarlığı ilə fəxr edirlər. Onların “atam hacıdır”, “babam böyük bir alimdir” kimi sözləri tez-tez eşidilir. Lakin axirətdə insan yalnız öz etdiklərinə və öz üzərinə düşən vəzifəyə görə məsuliyyət daşıyacaq. Yaxınlarının üstünlükləri, dindarlığı ona heç bir fayda verməyəcək. Bu hal Quranda belə bildirilir:

“Allah kafirlərə Nuhun övrəti ilə Lutun övrətini misal çəkdi. Onlar Bizim qullarımızdan iki saleh bəndənin kəbini altında idilər. Onlar ərlərinə xəyanət etdilər və onları Allahdan heç vəchlə qurtara bilmədilər. Onlara: “Başqaları ilə birlikdə siz ikiniz də cəhənnəmə girin!” - deyildi” (“Təhrim” surəsi, 10).

Hz.Nuh oğluna kafirlərdən olmaması üçün son ana qədər xəbərdarlıq etmiş, lakin onun xəbərdarlığı heç bir nəticə verməmişdi:

“Gəmi onları dağlar kimi dalğaların içi ilə apardığı zaman Nuh aralı olan oğlunu haraylayıb dedi: “Oğlum! Bizimlə birlikdə gəmiyə min, kafirlərdən olma!” Belə cavab verdi: “Mən bir dağa sığınaram, o da məni suda qoruyar”. Nuh dedi: “Allahın rəhm etdiklərindən başqa, bu gün heç kəs Onun əzabından qoruya bilməz!” Nəhayət, dalğa ata ilə oğulun arasına girib onları bir-birindən ayırdı və o da suda boğulanlardan oldu” (“Hud” surəsi, 42-43).

Hz.Nuh möminlər üçün də dua etmişdir

Hz.Nuh inkarçıların həlak olması üçün dua etdiyi kimi möminlərin günahlarının bağışlanması üçün də dua etmişdir:

“Ey Rəbbim! Məni, ata-anamı, mənim evimə mömin kimi daxil olan kimsəni və bütün mömin kişiləri və qadınları bağışla. Zalimlərin isə ancaq və ancaq həlakını artır!” (“Nuh” surəsi, 28).

Peyğəmbərin bu duası da bütün möminlərin nümunə götürəcəyi və tətbiq etməsi lazım gələn bir davranışdır. Allaha iman gətirən insanlar bir-birinin yeganə dostları və yardımçılarıdır. Buna görə onların bir-birinin axirətinə yönəlik dua etməsi də bir iman əlamətidir.

HZ.HUD

Allah-Təala Hz.Hudu Ad qövmünə peyğəmbər kimi göndərmişdi. O da qövmünə Allahın göndərdiyi etibarlı bir elçi olduğunu, apardığı təbliğatın əvəzində heç bir qarşılıq gözləmədiyini bildirdikdən sonra insanları Allahdan qorxub çəkinməyə çağırmışdı.

Hz.Hud qövmünə təbliğ edərkən əvvəlki peyğəmbərlər kimi ona da müxtəlif iftiralar atılmışdı. Məsələn, qövmü Hz.Hudun “ağıldankəm” olduğunu iddia etmişdi. Hz.Hud ona belə çirkin iftira atan qövmünə əxlaqi üstünlüyünün bir göstəricisi olan son dərəcə kamil və şəfqətli bir üslubla cavab vermişdi:

“Hud dedi: “Ey camaatım! Mən heç də səfeh deyiləm, lakin mən aləmlərin Rəbbi tərəfindən göndərilmiş bir peyğəmbərəm! Mən sizə Rəbbimin əmrlərini təbliğ edirəm. Mən sizə doğru məsləhət verənəm” (“Əraf” surəsi, 67-68).

Hz.Hud qövmünə etdiyi təbliğ üçün heç bir əvəz gözləmədiyini söyləmişdir

“Ey camaatım! Mən peyğəmbərliyi təbliğ etməyə görə sizdən heç bir mükafat istəmirəm. Mənim mükafatımı vermək yalnız məni yaradana aiddir. Məgər dərk etmirsiniz?” (“Hud” surəsi, 51).

“Mən bunun müqabilində sizdən heç bir mizd (əvəz) istəmirəm. Mənim mükafatım ancaq aləmlərin Rəbbinə aiddir!” (“Şuəra” surəsi, 127).

Bura qədər bildirilən bütün peyğəmbərlərin həyatından gördüyümüz kimi, ömür boyu insanlara dini təbliğ edib onlardan heç bir qarşılıq gözləməmək mühüm bir mömin xüsusiyyəti

yətidir. Bir mömin hansı dövrdə yaşayırsa yaşasın, kimlərlə bərabər olursa olsun, insanları Allahın bəyəndiyi əxlaqa çağırmağa, onlara hər an daha da yaxınlaşan hesab gününü xatırlatmağa cavabdehdir. Buna görə də heç kimdən bir qarşılıq gözləməz, yalnız vəzifəsini ən gözəl şəkildə yerinə yetirməyi və Allahın ondan razı olmasını istəyər.

Qövmünü Allaha qulluq etməyə çağırarkən onlara acı bir əzab barədə xəbərdarlıq etmişdir

Digər peyğəmbərlər kimi Hz.Hud da öz qövmünə yalnız Allaha qulluq etməyi tövsiyə etmiş, əks təqdirdə onların əzabla qarşılaşacağından qorxdığını söyləmişdi:

“Ad qövmünün qardaşını xatırla! Bir zaman o Əhqafda yaşayan qövmünə -ondan əvvəl və sonra da peyğəmbərlər gəlib getmişdilər- belə demişdi: “Allahdan başqasına ibadət etməyin! Mən böyük günün sizə üz verəcək əzabından qorxuram!”” (“Əhqaf” surəsi, 21).

Bundan başqa, onlara dünya həyatında dəyər verdikləri şeylərin müvəqqəti olduğunu da xatırlatmışdı. Hz.Hudun bu mövzuda öz qövmünə etdiyi təbliğ ayədə belə bildirilir:

“Doğrudanmı siz hər təkəbdə bir köşk qurub əylənirsiniz? Sanki əbədi qalacaqsınız deyə, su hövzələri tikirsiniz!” (“Şuəra” surəsi, 128-129).

Bundan sonra da qövmünə Allahdan qorxmağın, Onun əmr etdiklərini yerinə yetirməyin, insanlara zorakılıq etməməyin vacibliyini xatırlatmışdı. Və əgər belə edərlərsə, bunlara görə də əzaba düçar olacaqlarını söyləyərək onlara xəbərdarlıq etmişdi:

“Və yaxaladıqda da zalimlər kimi yaxalayırırsınız! Artıq Allahdan qorxun və mənə itaət edin! Qorxun o kəsdən ki, anlayıb bildiyiniz şeyləri sizə əta etdi! Sizə heyvanat, oğul-uşaq, bağlar və çeşmələr verdi! Mən böyük günün

sizə üz verəcək əzabından qorxuram!”” (“Şuəra” surəsi, 130-135).

Hə.Hud qövmünə Allahın onlara verdiyi nemətləri xatırlatmışdır

Allahın insanlara verdiyi nemətlər “Nəhl” surəsinin 18-ci ayəsində bildirildiyi kimi, “bir ümumiləşdirmə edilərək” belə sayıla bilməyəcək qədər çoxdur. Ancaq bir çox insanlar bu nemətləri ona verənin Allah olduğunu və bunlar üçün Allaha şükr etməyin vacibliyini ağına belə gətirmir. Allahın istədiyi anda bunları onlardan geri alacağını da düşünməzlər. Buna görə də peyğəmbərlər getdikləri qövlərə Allaha yönəlmələrinin, sahib olduqları hər şeyin Allahdan bir nemət olduğunu bilmələrinin və bunun üçün Ona şükr etmələrinin vacibliyini xatırlatmışlar. Hə.Hud da öz qövmünə Allahın verdiyi nemətləri xatırlatmış, onları Allahdan qorxub çəkinməyə çağırmışdı:

“Yoxsa sizi qorxutmaq üçün iğrənizdən olan bir adam vasitəsilə Rəbbinizdən sizə bir xəbərdarlıq gəlməsinə təəccüb edirsiniz? Xatırlayın ki, Allah sizi Nuh tayfasından sonra onun yerinə gətirdi, sizi xilqətcə daha qüvvətli etdi. Allahın nemətlərini yada salın ki, bəlkə, nicat tapasınız!”” (“Əraf” surəsi, 69).

Bundan başqa, Hə.Hud qövmünü Allahdan bağışlanma diləməyə də dəvət etmişdi. Və əgər Allaha sığınıb tövbə edərlərsə, bunun əvəzində Allah onlara verdiyi nemətlərini artıraçağını xəbər vermişdi:

“Ey camaatım! Rəbbinizdən bağışlanmanızı diləyin. Sonra Ona tövbə edin ki, göydən sizə bollu yağış göndərsin, qüvvətinizin üstünə bir qüvvət də artırsın. Günahkar olaraq üz çevirməyin!”” (“Hud” surəsi, 52).

Hız.Hud öz qövmünü cahillərdən olmamaq barədə xəbərdar etmişdir

Qurandakı anlayışlardan biri olan “cahil” anlayışı özünün ayələrdə istifadə edildiyi mənası ilə dini bilməyən, dindən uzaq yaşayan insanları təsvir edir. Yəni məsələn, bir insan yüksək ali təhsil ala bilər, amma o, əgər Allahı tanımırsa, Allahın kitabını bilmirsə və onu tətbiq etmirsə, həmin şəxs Qurana görə, cahildir. İnsan bəzi məlumatlara sahib olsa da kim olduğunu, nədən yaradıldığını düşünmürsə, onu Yaradana tanımırsa və buna görə Allahın ondan istədiklərini yerinə yetirmirsə, həmin şəxs cahillər arasındadır.

Bu insanlardan soruşanda çox zaman dinə tabe olduqlarını söyləyirlər. Halbuki onların nəzərdə tutduğu din babalarından gördüyü cahil bir dindən başqa bir şey deyil. Bu dinin Allahın kitabı ilə heç bir əlaqəsi yoxdur.

Allahın Quran qissələrində də bildirildiyi kimi, tarix boyu peyğəmbərlər belə cahil cəmiyyətlərə haqq dini izah etmişlər. Ancaq bu cəmiyyətlərin çoxu həqiqəti vicdanlı şəkildə gördükləri halda yaşadıkları cəhalət səbəbilə təkəbbür göstərmişlər. Onlara edilən bütün xəbərdarlıqlara da baxmayaraq aralarından çox az bir qismi istisna olmaqla öz batil dinlərini müdafiə etməkdə davam etmişlər.

Hız.Hudun qövmü də öyrəşdikləri cahil sistemdən imtina edib peyğəmbərə qulaq asmağı rədd etmişdi. Bu səbəblə Hız.Hud öz qövmünə onun düşdüyü halın aşkar bir cəhalət olduğunu belə xatırlatmışdı:

“Demişdi: “Ancaq Allah bilir. Mən sizə yalnız mənimlə göndərilənləri təbliğ edirəm. Ancaq mən sizin cahil bir qövm olducunuzu görürəm!”” (“Əhqaf” surəsi, 23).

*Hz.Hud qövmünün inkarçılarına
onlardan qorxmadığını və Allaha
təvəkkül etdiyini bildirmişdir*

Bütün çağırışlarına baxmayaraq qövmü Hz.Huda qarşı çıxmış və bu elçinin onları çağırdığı yola tabe olmağı qəbul etməmişdi. Tarix boyu bütün inkarçılar kimi onlar da öz peyğəmbərindən möcüzə istədiklərini, əks təqdirdə iman gətirməyəcəklərini söyləmişdilər:

“Onlar da dedilər: “Ey Hud! Sən bizə aşkar bir möcüzə ilə gəlmədin. Sənin sözünlə tanrılarımızı tərk edən deyilik. Biz sənə inanmırıq!” (“Hud” surəsi, 53).

Bunun əvəzində Hz.Hud onların Allaha şəriq qoşmasından uzaq olduğunu və onun üçün quracaqları tələlərdən qorxmadığını belə bildirmişdir:

“...Belə cavab verdi: “Allahı şahid tuturam və siz də şahid olun ki, mən sizin qoşduğunuz şəriklərdən uzağam! Bircə Ondan başqa! İndi hamılıqla mənə qarşı nə hiylə qurursunuzsa, qurun və mənə heç möhlət də verməyin!” (“Hud” surəsi, 54-55).

Hz.Hud Allahın bir peyğəmbəri olaraq hər şeyi Allahın yaratdığını və Allahın səmimi qullarını qoruyacağını bildirdi. Bu səbəblə ona atılan iftiraların boşa çıxacağına əmin bir tərzdə Allaha olan inam və etibarını belə dilə gətirmişdir:

“Mən özümün və sizin Rəbbiniz olan Allaha təvəkkül etdim. Elə bir canlı yoxdur ki, onun ixtiyarı əlində olmasın. Həqiqətən, Rəbbim düz yoldadır!” (“Hud” surəsi, 56).

HZ.SALEH

Allah-Təala Hz.Salehi Səməd qövmünə peyğəmbər göndərmişdi. Quranda Hz.Salehin peyğəmbər kimi gəldiyi qövmə yalnız Allaha qulluq etməyin vacibliyini söylədiyi xəbər verilmişdir:

“Biz Səməd tayfasına - Allaha ibadət edin deyə -qardaşları Salehi göndərdik. Saleh öz tayfasının yanına gələn kimi onlar bir-biri ilə çəkişən iki firqəyə ayrıldılar” (“Nəml” surəsi, 45).

Bütün peyğəmbərlər kimi Hz.Saleh də öncə qövmünə etibarlı bir peyğəmbər olduğunu təbliğ etmiş və qövmünü Allahdan qorxub çəkinməyə çağırmışdı:

“Səməd tayfası da peyğəmbərləri təkzib etdi. O vaxt ki, qardaşları Saleh onlara dedi: “Məgər qorxmursunuz? Şübhəsiz ki, mən sizin üçün etibar olunası bir peyğəmbərəm! Artıq Allahdan qorxun və mənə itaət edin!” (“Şuəra” surəsi, 141-144).

Hz.Saleh də bu insanları Allahın dininə çağırarkən onlardan heç bir əvəz gözləmədiyini söyləmişdi.

Hz.Saleh qövmünə Allahın böyüklüyünü izah edib onları bağışlanma diləməyə dəvət etmişdir

Allahın rəsulları öz qövlərinə etdikləri təbliğ zamanı Allahın varlığının dəlillərinə diqqəti cəlb etmiş, Allahın yaratdığı qüsursuz tarazlıqları, sistemləri, canlılardakı üstün xüsusiyyətləri insanlara xatırlatmışdılar.

Hz.Saleh də yaradılış dəlillərini izah edərək qövmünü Allahı xatırlamağa təşviq edən elçilərdən biridir. Qövmünün Allahın sonsuz elmini, sonsuz aqlını və sonsuz böyüklüyünü dərk etməsi üçün ona insanın ilk yaradılışını xatırlatmışdı:

“Səməd qövmünə də qardaşları Salehi peyğəmbər göndərdik. O dedi: “Ey camaatım! Allaha ibadət edin. Sizin Ondan başqa heç bir tanrınız yoxdur. O sizi yerdən yaradıb orada sakin etdi. Bağışlanmanızı diləyin, sonra da Ona tövbə edin. Həqiqətən, Rəbbim yaxındır, duaları qəbul edəndir!”” (“Hud” surəsi, 61).

Hz.Saleh qövmünü Allahın elçisi olaraq ona itaət etməyə çağırmışdır

Hz.Saleh qövmünə sahib olduqları nemətlərin həqiqi sahibi olan Allahdan qorxub çəkinməyin, yer üzündə fitnə-fəsad törətməməyin və ona itaət etməyin vacibliyini xatırlatmışdı. Əgər bunu etməsələr, Allahın onları yaşadıkları yerdə təhlükəsizlik içində saxlamayacağını bu sözləri ilə təbliğ etmişdi:

“Məgər siz elə burada onların içində arxayınlıqla qalacaqsınız? Bağlar və çeşmələr içində, əkinlər və lətif çiçəkli xurmalıqlar içində! Dağlardan məharətlə evlər yonub düzəldəcəksiniz? Artıq Allahdan qorxun və mənə itaət edin! Həddi aşanların əmrinə tabe olmayın! O kəslər ki, yer üzündə fitnə-fəsad törədər və islah etməzlər!” (“Şuəra” surəsi, 146-152).

Allah-Təala peyğəmbərləri insanları haqq dinə dəvət etmək və yer üzündə nizam-intizam yaratmaq üçün göndərmişdir. Hz.Salehin yuxarıdakı xəbərdarlıqları da bu vəzifəni yerinə yetirməyə yönələn bir çağırışdır.

Hz.Saleh qövmünə Allahın nemətlərini xatırlamağın və fitnə-fəsad törətməməyin vacibliyini söyləmişdir

“Səməd tayfasına da qardaşları Salehi peyğəmbər göndərdik. O dedi: “Ey camaatım! Allaha ibadət edin. Si-

zin Ondan başqa heç bir tanrınız yoxdur. Rəbbinizdən sizə açıq-aydın bir dəlil gəldi. Allahın bu dişi dövəsi sizin üçün bir möcüzədir. Buraxın Allahın torpağında otulasın, ona pislik etməyin, yoxsa çox şiddətli bir əzaba düçar olarsanız!

Allahın sizi Ad tayfasından sonra onun yerinə gətirdiyi, düzlərində qəsrlər tikdiyiniz, dağlarını ovub evlər düzəltdiyiniz yer üzündə yerləşdiyi vaxtı xatırlayın, Allahın nemətlərini yada salın, yer üzündə dolaşib fitnə-fəsad törətməyin!” (“Əraf” surəsi, 73-74).

Hz.Saleh qövmünə Allaha üsyan etməyin ümitsiz nəticəsini xatırlatmışdır

Ancaq Səməd qövmü Hz.Salehə itaət etməmiş və “Onlar dedilər: “Ey Saleh! Sən bundan əvvəl içərimizdə ümid edilən bir adam idin. İndi atalarımızın ibadət etdiyinə ibadət etməyi bizə qadağanmı edirsən? Doğrusu, biz sənin bizlərin dəvət etdiyən bərədə şəkk-şübhə içindəyik” (“Hud” surəsi, 62) deyərək qarşı çıxmışdı. Bunun üzərinə Hz.Saleh qövmünə Allaha qarşı çıxacağı zaman ona kömək edə biləcək heç bir varlığın olmadığını təbliğ etmişdi:

“Saleh onlara belə cavab verdi: “Ey camaatım! Bir deyin görək. Əkər mənim Rəbbimdən aşkar bir möcüzəm olsa, O mənə Özündən bir mərhəmət lütf etsə, mən də Ona asi olsam, məni Allahın əzabından kim qurtara bilərlər? Siz mənə ziyandan başqa bir şey artırmayacaqsınız!” (“Hud” surəsi, 63).

Əlbəttə, Allaha üsyan edən insanları Allahın qəzəbindən qoruya biləcək heç bir güc yoxdur. Və Hz.Salehin yuxarıdakı sözləri ilə bildirdiyi kimi, Allaha üsyan edən bir insana uyan adam da mütləq bir ziyana uğrayacaq.

Hz.Saleh qövmünə əzabdan çəkinmələri barədə öyüd vermişdir

Peyğəmbərlərin gətirdiyi haqq din inkarçıların mənafeyinə zidd olduğu üçün bu insanlar peyğəmbərlərə iman gətirmək istəməmişdilər. Peyğəmbərlərin onlara Allahı və axirəti xatırlatmasından son dərəcə böyük bir narahatlıq hiss etmişdilər. Bu, tarix boyu bütün inkarçı qövmələrdə tez-tez rast gəldiyimiz xüsusiyyətdir. Əlbəttə, eyni vəziyyət Allahdan qorxmayan Səməd qövmündə də olmuşdu. Bu insanlar Hz.Salehin onlara verdiyi bütün öyüd-nəsihətdən üz çevirmişdi. Hz.Salehin bu barədə qövmünə xitabı belədir:

“Saleh onlardan üz döndərib belə dedi: “Ey camaatım! Mən sizə Rəbbimin əmrini təbliğ etdim və sizə öyüd-nəsihət verdim. Lakin siz öyüd-nəsihət verənləri sevmirsiniz!”” (“Əraf” surəsi, 79).

Hz.Saleh qövmünü haqq yola yönəldə bilmək üçün ciddi mübarizə aparmış, ancaq qövmü inadkarlıq edərək inkarda israr etmişdi. Allah bu qövmü ona bir dişi dəvə göndərməklə sınamış və onlara dəvəni incitməməyi əmr etmişdi. Bu əmrə uymadıqları təqdirdə onlara böyük bir əzab gələcəyini də bildirmişdi. Allahın əmrinə qarşı çıxan qövm ona göndərilən dəvəni öldürmüş və beləliklə, Allaha qarşı çıxan bir qövm kimi böyük bir əzabla həlak edilmişdi. Bununla bağlı olan ayələrdən bəziləri belədir:

“Əmrimiz gəldikdə Bizdən bir mərhəmət olaraq Salehi və onunla birlikdə iman gətirənləri xilas etdik və o günün rüsvayçılığından qurtardıq. Həqiqətən, Rəbbin yenilməz qüdrət, qüvvət sahibidir! O zülm edənləri qorxunc bir səs bürüdü və evlərində diz üstə çöküb qaldılar. Sanki onlar heç yaşamamışdılar. Bilin ki, Səməd

tayfası Rəbbini inkar etmişdi. Xəbəriniz olsun ki, Sə-mud tayfası kənar oldu!” (“Hud” surəsi, 66-68).

Bu nümunədən də gördüyümüz kimi, Allahın peyğəmbər-ləri göndərildikləri cəmiyyətin insanlarına Allahın dinin təb-liğ etmiş, dünyanın bir imtahan yeri olduğunu xatırlatmış və ancaq Allahın əmrlərini yerinə yetirən insanların əzabdan qurtula biləcəklərini söyləmişdilər. Əgər inkar etməkdə israr-la davam etsələr, Allahın onlara mütləq bir əzab göndərəcə-yini bildirmişdilər.

Ancaq peyğəmbərlərin bu böyük cəhdləri yalnız Allaha iman gətirən az bir qrupa təsir etmiş, insanların çoxu öyüd al-mağa səy göstərməmişdi. Amma əlbəttə, bu israrlı inkarçılı-ğın nəticəsində də itkiyə məruz qalan özləri olmuş, əzabla qarşılaşmışdılar. Axirətdə isə bundan daha böyük cəza ilə qarşılaşacaqlar.

HZ. İBRAHİM

“Yaxşı əməl sahibi olub özünü Allaha təslim edən, İbrahimin hənif millətinə tabe olan şəxsdən din etibarilə daha gözəl kim ola bilər? Həqiqətən, Allah İbrahimi dost tutmuşdur!” (“Nisa” surəsi, 125).

Hz.İbrahim Allahın “dost etdiyi” bir peyğəmbərdir. Allah-Təala bir çox ayədə Hz.İbrahimin üstün əxlaqından bəhs edir. Möminlərə gözəl əxlaqı ilə nümunə olan Hz.İbrahim Allaha ürəkdən yönələn, yumşaq xasiyyətli, Allaha qarşı həssas, cəsur, sözündə doğru bir insandır. Allah bir ayədə Hz.İbrahimin əxlaqını belə tərif edir:

“Həqiqətən, İbrahim Allaha müti, batıldən haqqa tapınan bir imam idi. O heç vaxt müşriklərdən olmamışdı. O, nemətlərinə şükr edən idi. Allah da onu seçdi və düz yola yönəltdi. Biz ona dünyada gözəl nemət bəxş etdik. Şübhəsiz ki, o, axirətdə də salehlərdəndir!” (“Nəhl” surəsi, 120-122).

Allahın üstün əxlaqı ilə bəhs etdiyi Hz.İbrahim özlərinin düzəltdiyi bütələrə tapınan və tapınma məsələsində son dərəcə qərarlı və inadkar olan bir qövmə göndərilmişdi. Və onun vəzifəsi qövmünü yalnız Allaha qulluq etməyə çağırmaq idi. Amma qövmünün insanları haqq dinin onların dünyəvi mənfəətləri ilə zidd olduğunu düşündüyü üçün onu qəbul etmək istəməmiş, Hz.İbrahimə bir tələ quraraq onu öldürməyə çalışmışdılar. Ancaq Allah Hz.İbrahimə qurulan tələni pozmuş, onu zalım qövmünün əlindən xilas etmişdi:

“Belə dedilər: “Əgər bir iş görəcəksinizsə, onu yandırın və tanrılarımıza kömək edin!” Biz də: “Ey atəş! İbrahimə qarşı sərin və zərərsiz ol!” - deyə buyurduq. Onlar hiylə qurmaq istədilər, lakin Biz onları daha çox

ziyana uğratdıq. Biz onu da, Lutu da aləmlər üçün mübarək etdiyimiz yerə qovuşdurduq. Biz ona İshaqı, üstəlik Yəqubu da bəxş edib onların hamısını saleh kimsələr etdik. Biz onları əmrimizlə doğru yola gətirən imamlar etdik. Biz onlara xeyirli işlər görməyi, namaz qılmağı və zəkat verməyi vəhy etdik. Onlar yalnız Bizə ibadət edirdilər” (“Ənbiya” surəsi, 68-73).

Bu qissədən də gördüyümüz kimi, Allah Hz.İbrahimin səmimiyyətinin əvəzində qövmünün ona zülm etməsinə mane olmuşdur. Bundan sonra ona tələ qurmaq istəyən qövmünə əzab vermiş, onları süquta uğratmışdır. Hz.İbrahimi və yanındakı möminləri daha yaxşı bir yerə yerləşdirərək onlara bol-luq, müxtəlif nemətlər vermiş, üzərlərindəki rəhmətini göstərmişdir.

**Hz.İbrahim səmimi bir düşüncə ilə
Allaha yönəlmiş və qövmünə
müşriklərdən olmadığını söyləmişdir**

Həz.İbrahim müşrik bir qövmün içində yaşasa da özü Allahın bir və tək Tanrı olduğunu vicdanla düşünərək dərk etmişdi. Və yalnız Allaha iman gətirmiş və Ona yönəlmişdi. Quranda Həz.İbrahimin Allaha qəti şəkildə iman gətirməsinin necə baş verdiyini bildirən ayələr bu şəkildədir:

“Beləcə, İbrahimə göylərin və yerin mülkünü göstərdik ki, tam qənaətlə inananlardan olsun! Gecə qaranlığı bürüdükdə o, bir ulduz görüb: “Bu mənim Rəbbimdir!” - dedi. Ulduz batdıqda isə: “Mən batanları sevirəm” - söylədi. Sonra doğan ayı görüb: “Bu mənim Rəbbimdir!” - dedi. Ay batdıqda isə: “Doğrudan da, əgər Rəbbim məni doğru yola yönəltməsəydi, mən zəlalətə düşənlərdən olardım” - söylədi. Daha sonra do-

ğan günəşi görüb: “Bu mənim Rəbbimdir, bu daha böyükdür!” - dedi. Günəş batdıqda isə dedi: “Ey camaatım, mən, həqiqətən, sizin Allaha şərikinizdən uzağam!” (“Ənam” surəsi, 75-78).

Əlbəttə, Hz.İbrahimlə bağlı olan bu qissədə möminlər üçün əhəmiyyət kəsb edən bir dərs var. Bir insanın Allahın varlığını qavraması son dərəcə asandır. İnsanın gözünün gördüyü hər yerdə yaradılışın saysız dəlili var. Vicdanlı bir insan heç bir şey bilməsə də, ona heç bir şey izah edilməsə də bir neçə dəqiqəlik səmimi bir düşüncə ilə düşünsə, kainatın bir Yaradıcısının olduğunu asanlıqla görə bilər. Və Allahın gücünü, böyüklüyünü, hər şeyə hakim olduğunu anlaya bilər. Elə bu səbəbdən vicdanla düşünən Hz.İbrahim ona bəlkə də heç izah edilmədiyi halda səmimi bir düşüncə nəticəsində Allahın varlığını və ucalığını görmüşdür. Və qövmünə onların şirk qoşduğu saxta tanrılardan qopub ayrıldığını belə xəbər vermişdir:

“Mən, həqiqətən, batıldən haqqa tapınaraq üzümü göyləri və yeri yaradana çevirdim. Mən şərikinizdən deyiləm” (“Ənam” surəsi, 79).

Hz.İbrahim qövmünü Allaha qulluq etməyə çağırmışdır

Daha irəlidəki fəsillərdə də görəcəyimiz kimi, peyğəmbərlər göndərildikləri qövmü Allahın yoluna salmaq üçün hər yolu sınaqdan keçirirlər. Qövmlərinə çox müxtəlif örnəklərlə təbliğ edən peyğəmbərlər eyni mövzunu bir-birindən fərqli nümunələrlə başa salır, Allahın bəyəndiyi əxlaqı müfəssəl şəkildə izah edir, insanları haqsız davranışlardan uzaqlaşdırır, bu davranışların çirkinliyini və buna görə mərüz qalacaqları itkini bildirir, hər yoldan istifadə edərək bu insanlara doğrunu göstərməyə və onların vicdanını oyatmağa çalışırlar.

Həz.İbrahim də öncə qövmünü doğru yola çağırmış və onlara bütlərdən əl çəkməyin və Allaha yönəlməyin vacibliyini söyləmişdir. Quranın bir çox ayəsində Həz.İbrahimin atasına və qövmünə bu barədə etdiyi təbliğ bildirilir. Həz.İbrahim bütlərə tapınan bu insanları bir olan Allaha qulluq etməyə, Ondan qorxub çəkinməyə belə dəvət etmişdir:

“İbrahimi də yad et! Bir zaman o öz tayfasına belə demişdi: “Allaha ibadət edin və Ondan qorxun. Heç bilirsiniz bu sizin üçün nə qədər xeyirlidir?! Siz Allahı qoyub ancaq bütlərə ibadət edir, yalan uydurursunuz. Sizin Allahdan başqa ibadət etdikləriniz sizə ruzi verməyə qadir deyillər. Ruzini Allahdan diləyin. Ona tapının, Ona şükr edin. Siz Onun hüzuruna qaytarılacaqsınız!”” (“Ənkəbut” surəsi, 16-17).

Ayələrdən də görüldüyü kimi, Həz.İbrahim inkarçı qövmünə Allahın gücünü, üstünlüyünü müxtəlif nümunələrlə bildirmişdir. Onların bu həqiqəti qavraya bilməsi üçün müqayisələr aparmış, onlara hər şeyi verənin Allah olduğunu xatırlatmış, onları Allahın hüzuruna qaytarılacaqları barədə xəbərdar etmişdi. Həz.İbrahim bütün qövmü kimi yaxınlarını da bu barədə xəbərdar etmişdi. Atasını Azərə yanlışlıq içində olduğunu belə bildirmişdir:

“Xatırla ki, bir zaman İbrahim atasını Azərə demişdi: “Sən bütləri tanrıları qəbul edirsən? Mən səni və sənin tayfanı açıq-aydın zəlalət içində görürəm!”” (“Ənam” surəsi, 74).

Həz.İbrahim öz qövmünə şeytana uymamaq barədə xəbərdarlıq etmişdir

İnsanın ən böyük düşməni şeytandır. Allah ilk insan olan Həz.Adəmi yaradanda şeytana Həz.Adəmə səcdə etməyi əmr

etmişdir. Ancaq şeytan təkəbbür göstərərək Allahın əmrinə qarşı çıxmışdır. Bunun əvəzində Allah şeytanı lənətləmiş və cənnətdən qovmuşdur. Şeytan cənnətdən qovulduqdan sonra insanları doğru yoldan azdırmaq məqsədilə qiyamətə qədər Allahın ona izn verməsini istəmişdir. Şeytanın məqsədi özü-nün cənnətdən qovulmasına səbəb kimi gördüyü insanları Allahın razı olacağı haqq yoldan uzaqlaşdırmaq və beləcə onların da cəhənnəmə getməsinə səbəb olmaqdır.

Bu səbəblə şeytan Hz.Adəmdən bəri yaradılmış bütün insanlara cürbəcür oyunlarla yaxınlaşaraq onları azdırmağa çalışır. Şeytanın yalnız Allaha qətiyyətlə iman gətirən və təvəkkül edən insanlara təsiri olmaz, belə ki, Allah Quranda bu insanların sayının az olacağını bildirmişdir. Elə bu səbəblə Hz.İbrahim Allahın yolundan uzaqlaşan atasına və qövmünə şeytana uymamaq və ona tabe olmaq barədə xəbərdarlıq etmiş və belə demişdir:

“Atacan! Həqiqətən, sənə gəlməyən bir elm mənə gəlmişdir. Ardımca gəl ki, səni doğru yola çıxardım! Atacan! Şeytana ibadət etmə, həqiqətən, Şeytan Rəhmana çox asi olmuşdur! Atacan! Qorxuram ki, Rəhmandan sənə bir əzab toxunsun və beləcə Şeytana yoldaş olasan!” (“Məryəm” surəsi, 43-45).

Hz.İbrahim qövmünə bir-birini tanrıya çevirməyi və Allaha şərikinə qoşmamağı tövsiyə etmişdir

Müşrik cəmiyyətlərin ən qabarıq xüsusiyyətlərindən biri onların Allahdan başqa digər varlıqlara Allahdan daha çox inanması və bu varlıqlardan daha çox qorxmasıdır. Bu insanların inandığı varlıqlar yalnız taxtadan və daşdan düzəldilən heykəllərlə bitmir.

Bir insanın başqa bir insanı Allahdan çox sevməsi, Allahdan çox ona qiymət verməsi, Allahın rızası yerinə onun razılığını üstün tutması və ya Allahdan çox o insandan qorxması da bir müşrik xüsusiyyətidir. Həmçinin Hz.İbrahimin qövmündə də bir çox varlıqları Allahdan çox sevən, onlara Allahdan da çox dəyər verən insanlar vardı. Halbuki qiyamət günü bu insanlar Allahdan başqa bir gücün olmadığını anlayacaq, Allahdan daha çox dəyər verdikləri varlıqların isə əs-lində heç dəyər verilməyə layiq olmadığını, onların da Allahın gücü qarşısında aciz qullar olduqlarını görəcəkdir. Bu səbəblə Hz.İbrahim öz qövmünə Allahdan başqa digər varlıqları ilahiləşdirməyin yolverilməzliyini, əks halda bu tanrılar-la qiyamət günü lənətlənib cəhənnəmə atılacaqlarını xatırlatmışdır:

“Dedi: “Sizin Allahı qoyub bütləri tanrı qəbul etməyi-niz yalnız dünyada aranızda olan dostluğa görədir. Son-ra da qiyamət günü bir-birinizi inkar edəcək, bir-biri-nizə lənət oxuyacaqsınız. Məskəniniz cəhənnəm odu olacaq, özünü də kömək edən kimsələr tapılmayacaq-dır!”” (“Ənkəbut” surəsi, 25).

Hz.İbrahim insanlara Allahın böyüklüyünü və gücünü təbliğ etmişdir

Hz.İbrahim qövmünə Allahın varlığını və böyüklüyünü dərk etməsi üçün müxtəlif nümunələr vermişdir. Məsələn, yalnız zəngin olduğu üçün təkəbbür göstərən və ona sahib olduqlarını verənin Allah olduğunu unudan bir nəfər Hz.İbra-himlə Allah barədə mübahisə etmişdir. Hz.İbrahim bu adama həm öz acizliyini, həm də Allahın gücünü izah etmək üçün belə bir cavab vermişdir:

“Allahın verdiyi hökmranlıq üzündən İbrahim ilə Rəbbi barəsində mübahisə aparan şəxsi görmədinmi? İbrahim: “Mənim tanrım həm dirildir, həm də öldürür” - dediği zaman, o: “Mən də həm dirildir, həm də öldürürəm” - demişdi. İbrahim ona: “Allah Günəşi şərqdən doğdurur, bacarırsansa, sən onu qərbdən doğdur!” - dedikdə, o kafir donub qalmışdı. Həqiqətən, Allah zülm edənləri düz yola yönəltməz!” (“Bəqərə” surəsi, 258).

Göründüyü kimi, Hz.İbrahimin bu hikmətli və ağıllı izahatı qarşısında inkarçı adamın deməyə bir sözü qalmamışdır. Möminlər də Hz.İbrahimdən nümunə götürməli və dini təbliğ edərkən hər zaman Allahın böyüklüyünü, sonsuz qüdrətini vurğulamalı, inkarçıların məntiqsizliyini onlara izah etməlidir.

Hz.İbrahim güvəniləcək yeganə gücün Allah olduğunu təbliğ etmişdir

Hz.İbrahimin ixlaslı və səmimi təbliğinə baxmayaraq onun bütələrinə ibadət etməkdə ısrarla davam edən qövümü həm onu doğru yoldan ayırmaq, həm də onlara etdiyi təbliğə mane olmaq üçün Hz.İbrahimlə mübahisə etmişdi. O zaman Hz.İbrahim qövümünə yalnız Allahdan qorxduğunu, əsl təhlükəsizliyin və qurtuluşun Allaha təslim olmaqda olduğunu təbliğ etmişdir:

“...Allah məni doğru yola saldığı halda, siz Onun barəsində mənimlə mübahisə edirsiniz? Rəbbimin istədiyi hər hansı bir şey istisna olmaqla, mən sizin Ona şərikin qoşduğunuz bütələrdən qorxmuram. Rəbbim hər şeyi elmlə ehtiva etmişdir. Məgər düşünüb öyüd-nəsihət qəbul etmirsiniz? Allahın sizə heç bir dəlil endirmədiyi bütələri Ona şərikin qoşmaqdan qorxmadığınız halda,

mən niyə sizin qoşduğunuz şəriklərdən qorxmalıyam? Əgər bilirsinizsə, bu iki dəstədən hansı əmin olmağa daha layiqdir? İman gətirib imanlarını zülmə qatışdırmayanlar əmin-amanlıqdadırlar. Haqq yola yönəlmişlər də onlardır!” (“Ənam” surəsi, 80-82).

Yer üzərində olan hər şeyin sahibi Allahdır. Allahın izni olmadan bir kimsə kiməsə nə bir yaxşılıq edə, nə də bir zərər verə bilər. İnsanın kömək umaraq istinad edib güvəndiyi güclər ancaq Allah icazə verərsə, bir yarar gətirə bilər. Həqiqi bir qurtuluş və təhlükəsizlik üçün insanın özünü Allaha təslim etməsi lazımdır. Allah Quranda ona yönələn qullarını qoruyacağını bildirir. Elə buna görə də Hz.İbrahim kimi bütün möminlərin də Allaha iman gətirən insanların təhlükəsizlik içində olacağını bilməsi və insanlara da bu həqiqəti izah etməsi vacibdir.

Həz.İbrahim atasının düşmənçiliyi qarşısında ən gözəl şəkildə münasibət göstərmişdir

Hər cür təbliğata baxmayaraq atası Hz.İbrahimə qarşı çıxmış və onunla düşmən kimi rəftar edərək belə demişdir:

“...Ya İbrahim! Sən mənim tapındığım tanrılardan üzümü çevirirsən? Əgər son qoymasın, səni mütləq daşqalaq edəcəyəm. Bir müddət məndən uzaq ol!” (“Məryəm” surəsi, 46).

Ancaq təkminini heç vaxt pozmayan Hz.İbrahim atasının hədələyici rəftarına qarşı son dərəcə hörmətlə və ağıllı bir cavab vermişdir. Hz.İbrahimin cavabı belədir:

“İbrahim belə cavab verdi: “Sənə salam olsun! Mən Rəbbimdən sənə bağışlanmağımı diləyəcəyəm. O mənə qarşı çox mehribandır. Mən sizi və sizin Allahdan başqa tapındığınızı bütlləri tərk edib bir kənara çəkilir və

öz Rəbbimə dua edirəm. Ola bilsin ki, mən Rəbbimə ibadət etməklə bədbəxt olmayım” (“Məryəm” surəsi, 47-48).

Hz.İbrahim qövmünə onun sitayiş etdiyi bütlərin həqiqi bir tanrı ola bilməyəcəyini təbliğ etmişdir

Hz.İbrahim qövmünə onun sitayiş etdiyi tanrılarını müstəqil bir güclərinin ola bilməyəcəyini, tək Tanrının Allah olduğunu başa salmaq üçün ona bütlər barədə müxtəlif suallar vermişdir. Bu təbliğ üsulu inanmayanların sisteminin çürüklüyünə özlərinin də şahid olması baxımından çox əhəmiyyətlidir. Bunun sayəsində Hz.İbrahim öz sistemlərinin nə qədər xarab olduğunu qövmünün üzvlərinin şəxsən özlərinə şifahi olaraq qəbul etdirmişdi. Hz.İbrahimin öz qövmü ilə olan söhbətlərindən biri belədir:

“O zaman ki, o öz atasına və tayfasına demişdi: “Nəyə ibadət edirsiniz?” Onlar: “Bütlərə ibadət edir və onlara tapınmaqda davam edirik!” - deyə cavab vermişdilər. İbrahim demişdi: “Onları çağırdınız zaman sizi eşidirlərmi? Yaxud sizə bir xeyir və ya zərər verə bilirlərmi?” Onlar: “Xeyr, ancaq biz öz atalarımızın belə etdiklərini gördük!” - deyə cavab vermişdilər. İbrahim demişdi: “İndi nəyə ibadət etdiyinizi görürsünüzmü? - Sizin və ulu babalarınızın?” (“Şuəra” surəsi, 70-76).

Allah Quranda hər insanın etdiyi səhvi bildiyini, yəni hər nəfsin bəhanə gətirərək düşünmək istəməsə belə əslində ona aydın olduğunu, onun üçün əsl doğrunun və ya yalanın nə olduğunu bildiyini söyləmişdir. Allahdan başqa varlıqlara inanan, onlardan kömək və yardım uman bir insan da əslində vicdanı ilə düşünsə, onların bir fayda verməyəcəyini o an anlayar. Allaha şəriq qoşduğu varlıqların dua etdiyi zaman onu

eşitmədiyini, ona bir zərər və ya fayda vermək imkanına malik olmadığını o an dərk edər. Ancaq müxtəlif subyektiv səbəblərlə yenə də bu həqiqətləri düşünməyə istəməyə bilər. Lakin bu, çox aydın olan bir həqiqətdir.

Hz.İbrahim isə öz sualları ilə qövmünün insanların sitayiş etdiyi varlıqlar üzərində düşünmələrinə və nə dərəcədə səhv bir yolda olduqlarını başa salmağa çalışmışdır.

Yenə Hz.İbrahim qövmünə sitayiş etdiyi bütldərdən əl çəkmək barədə xəbərdarlıq etmiş, onlara bütllərin əslində müstəqil gücləri olmayan “rəmzi bir heykəl” və “özlərinin düzəltmə saxta tanrılar” olduğunu xatırlatmışdır. Hz.İbrahim qövmünə sitayiş etdiyi saxta tanrılarında əl çəkərək həqiqi Tanrı olan Allaha yönəlməsinin vacibliyini bildiren ayələrdən bəziləri belədir:

“İbrahim atasına və tayfasına: “Sizin tapınıb durduğunuz bu heykəllər nədir?” - dediği zaman. Onlar: “Biz atalarımızı onlara ibadət edən gördük!” - deyə cavab vermişdilər. İbrahim onlara: “And olsun ki, siz də, atalarınız da açıq-aşkar azmısınız!” - demişdi. Onlar: “Sən bizə ciddi deyirsən, yoxsa zarafat edirsən?” - deyə soruşduqda belə cavab vermişdi: “Xeyr, Rəbbiniz göylərin və yerin Rəbbidir ki, onları yaratmışdır. Mən də buna şahidlik edənlərdənəm!” (“Ənbiya” surəsi, 52-56). “Dedi: “Siz özünüz yonub düzəltdiyiniz şeylərəmi ibadət edirsiniz? Halbuki sizi də, sizin düzəltdiklərinizi də Allah yaratmışdır!”” (“Səffat” surəsi, 95-96).

Hə.İbrahim bütün varlıqların Allahın nəzarətində olduğunu və bütün hadisələrin Allahın izni ilə baş verdiyini bildirmişdir

Yuxarıdakı ayələrdən də görüldüyü kimi, bir çox inkarçı

qövmələr kimi Hz.İbrahimin qövmü də əslində doğru olduğunu düşündükləri üçün deyil, ata-babalarından bu cür gördükləri üçün bütlərə sitayiş edirdilər. Yəni bu batil sistem keçmişdə yaşayan insanlardan onlara qalan pis bir miras idi. Hz.İbrahim də onlara davam etdikləri bu sistemin son dərəcə yanlış və özlərinə zərər verən bir sistem olduğunu bütün təfərrüatı ilə izah etmişdi. Və onlara sitayiş etdikləri bütlərin heç bir gücünün olmadığını xatırlatmış, hər şeyin Allahın nəzarətində olduğunu təbliğ etmişdi. Hz.İbrahimin yuxarıdakı ayələrdə bildirilən söhbətinin ardı belədir:

“Aləmlərin Rəbbi istisna olmaqla, onlar mənim düşmənimdir. Məni yaradan və məni doğru yola yönəldən Odur! Məni yedirdən də, içirdən də Odur! Xəstələndiyim zaman mənə yalnız O şəfa verir. Məni öldürəcək, sonra dirildəcək Odur. Və qiyamət günü xətamı bağışlayacağına ümid etdiyim də Odur!” (“Şuəra” surəsi, 77-82).

Hz.İbrahim ağıllı üsullarla insanların vicdanını oyatmışdır

Hər cür çağırışına baxmayaraq qövmü bütlərə sitayiş məsələsində inadkarlıq etdiyi halda Hz.İbrahim onları düşünməyə məcbur edəcək və beləliklə də vicdanlarını oyadacaq yeni səylərini həyata keçirmişdir. Bunun üçün qövmünün bütlərin yanından uzaqlaşmasını gözləmiş və onlar gedəndən sonra bütün bütləri sındıraraq dağıtmışdı. Ancaq bunu edərkən qövmünün insanlarının nə dərəcədə böyük bir ağılsızlıq etdiklərini onların özünə göstərmək üçün ən böyük bütü sındırmamışdır. Qövmü **“Tanrılarımızı sənmi bu günə saldın?”** (“Ənbiya” surəsi, 62) deyərək soruşduğu zaman isə onlara belə cavab vermişdir:

“Bəlkə, onların bu böyüyü bunu etmişdir. Əgər danışa bilirlərsə, özlərindən soruşun!” - deyə cavab verdi” (“Ənbiya” surəsi, 63).

Hz.İbrahimin qövmünü başa salmaq üçün istifadə etdiyi taktikadan sonra qövmünün insanları vicdanları ilə düşünüb böyük bir xəta içində olduqlarını anlamışdılar. Ancaq vicdanlarının qəbul etdiyi həqiqət mənfəətləri, adət-ənənələri və ictimai quruluşları ilə ziddiyyət təşkil etdiyi üçün bu insanlar açıq-aydın gördükləri həqiqəti inkar etmişdilər. Bu barədəki ayələr belədir:

“Bunun nəticəsində onlar öz-özlərinə müraciətlə: “Siz, doğrudan da, zalimlərsiniz” - dedilər. Sonra yenə də öz küfrlərinə qayıdaraq: “Axı sən bilirsən ki, bunlar danışmırlar!” - dedilər. İbrahim dedi: “Elə isə Allahu qoyub sizə heç bir xeyir və zərər verə bilməyən bütlərəmi ibadət edirsiniz? Tfu sizə də, Allahdan başqa ibadət etdiyiniz bütlərə də! Əcaba, başa düşmürsünüz?” Belə dedilər: “Əgər bir iş görəcəksinizsə, onu yandırın və tanrılarınıza kömək edin!” Biz də: “Ey atəş! İbrahimə qarşı sərin və zərərsiz ol!” - deyə buyurduq. Onlar hiylə qurmaq istədilər, lakin Biz onları daha çox ziyana uğratdıq” (“Ənbiya” surəsi, 64-70).

Hz.İbrahim ən çətin vəziyyətdə belə Allaha olan inamı və təslimiyyəti ilə möminlərə örnək olmuşdur

Hz.İbrahim qövmü ilə təkbaşına apardığı cəsur və ağıllı mübarizə ilə möminlər üçün gözəl bir örnək olmuşdur. Qövmü tərəfindən o da atılmaqla hədələndiyi, ona müxtəlif tələlər qurulduğu belə bir çətin anda da Allaha olan təvəkkül və təslimiyyətində nöqsanlara yol verməyən Hz.İbrahimin qövmünə verdiyi cavab belə olmuşdur:

“Dedi: “Mən Rəbbimə doğru gedirəm. O mənə doğru yolu mütləq göstərəcəkdir!”” (“Saffat” surəsi, 99).

Hz.İbrahimin bu sözləri bütün möminlərə mühüm bir həqiqəti xatırladır. Bütün insanları yaradan Allahdır. Və bütün insanlar Onun təsbit etdiyi bir zamanda ölüb yenə Allaha qayıdacaqlar. “Şübhəsiz, mən Rəbbimə gedəcəyəm” deyən Hz.İbrahim də bu sözü ilə ölümün Allaha dönüş olduğunu bütün qövmünə xatırlatmışdır. O halda müsəlmanlar da qarşılaşdıqları hər hadisədə Allaha olan sarsılmaz inamlarını dilə gətirməli və insanları da buna dəvət etməlidirlər.

Allah Hz.İbrahimi və yanındakı möminləri inananlara gözəl bir örnək olaraq göstərmişdir

Hz.İbrahim həm öz qövmünə, həm də özündən sonra gələn qövlərə üstün əxlaqı ilə örnək olmuşdur. Allah iman gətirənlər üçün Ona “səmimi bir qəlblə təslim olan” Hz.İbrahimdə və onunla birlikdə olan möminlərdə bir çox gözəl örnəklər olduğunu bildirmişdir:

“İbrahim və onunla birlikdə olanlar sizin üçün gözəl örnəkdir. O zaman onlar öz qövmünə belə demişdilər: “Şübhəsiz ki, bizim sizinlə və sizin Allahdan başqa ibadət etdiklərinizlə heç bir əlaqəmiz yoxdur. Biz sizi inkar edirik. Siz bir olan Allaha iman gətirməyincə bizimlə sizin aranızda həmişə ədavət və nifrət olacaqdır!” Ancaq İbrahimin öz atasına: “Mən mütləq sənin bağışlanmağımı diləyəcəyəm. Mən heç vəchlə səni Allahdan qurtara bilmərəm!” - deməsi istisnadır. “Ey Rəbbimiz! Biz ancaq Sənə təvəkkül etdik, tövbə edib ancaq Sənə tərəf qayıtdıq. Axır dönüş də ancaq sənin hüzurunadır”” (“Mumtəhinə” surəsi, 4).

Quranda Hz.İbrahimin üstün əxlaqı və seçilmiş insan olması haqqında ayələr

“Yaxşı əməl sahibi olub özünü Allaha təslim edən, İbrahimin hənif millətinə tabe olan şəxsdən din etibarilə daha gözəl kim ola bilər? Həqiqətən, Allah İbrahimi dost tutmuşdur!” (“Nisa” surəsi, 125).

“...Həqiqətən, İbrahim yalvarıb-yaxaran və həlim xasiyyətli bir zat idi” (“Tövbə” surəsi, 114).

“İbrahim nə yəhudi, nə də xaçpərəst idi. O ancaq hənif müsəlman idi və şərik qoşanlardan deyildi” (“Ali-İmran” surəsi, 67).

“Həqiqətən, İbrahim Allaha müti, batildən haqqa tapınan bir imam idi. O heç vaxt müşriklərdən olmamışdı. O, nemətlərinə şükr edən idi. Allah da onu seçdi və düz yola yönəltdi. Biz ona dünyada gözəl nemət bəxş etdik. Şübhəsiz ki, o, axirətdə də salehlərdəndir!” (“Nəhl” surəsi, 120-122).

“Həqiqətən, İbrahim də onun yolu ilə gedənlərdən idi. O zaman o öz Rəbbinin hüzuruna tərtəmiz bir qəlblə gəlmişdi” (“Saffat” surəsi, 83-84).

“Kitabda İbrahimi də yad et. Həqiqətən, o, büsbütün doğrudanışan kimsə - bir peyğəmbər idi” (“Məryəm” surəsi, 41).

“Həqiqətən, İbrahim həlim xasiyyətli, yalvarıb-yaxaran və özünü tamamilə təslim etmiş bir zat idi” (“Hud” surəsi, 75).

“Sonradan gələnlər arasında onun üçün yaxşı ad qoyduq. “İbrahimə salam olsun!” Həqiqətən, Biz yaxşı əməl sahiblərini belə mükafatlandırırıq! Şübhəsiz ki, o Bizim mömin bəndələrimizdən idi!” (“Saffat” surəsi, 108-111).

“Özünü səfehliyə qoyanlardan başqa kim İbrahimin dinindən üz çevirər? Həqiqətən, Biz onu dünyada seçdik. Şübhə yoxdur ki, o, axirətdə də əməlisaleh olanlardandır. Rəbbi İbrahimə: “Əmrinə təslim ol!” - dedikdə, o: “Aləmlərin Rəbbinə təslim oldum!” - deyə cavab vermişdi” (“Bəqərə” surəsi, 130-131).

“Biz daha öncə İbrahimə də doğru yolu nəsib etmişdik. Biz onu bilirdik” (“Ənbiya” surəsi, 51).

HZ.LUT

**“Biz Luta da bir hökm və elm verdik, onu çirkin işlər görən bir məmləkətdən xilas etdik. Həqiqətən, onlar pis, fasiq bir tayfa idilər. Biz onu mərhəmətimizə qo-
vuşdurduq, çünki o, doğrudan da, saleh kimsələrdən idi” (“Ənbiya” surəsi, 74-75).**

Quranda bəhs edilən ən azğın qövmərdən biri Hz.Lutun qövmüdür. Bu qövm ayələrdə də bildirildiyi kimi, bir çox cinsi əxlaqsızlıqlar içində olan, yol kəsən və təcavüzkarlıq edən bir qövmdür.

“Lutu da yad et! Bir zaman o öz qövmünə demişdi: “Doğrudanmı siz özünüzdən əvvəl aləmlərdən heç kəsin etmədiyi iyrənc bir işi görürsünüz? Həqiqətənmı siz kişilərə yaxınlaşır, yol kəsir və məclislərinizdə çirkin iş görürsünüz?” Tayfasının cavabı ancaq: “Əgər doğru danışarlarsansa, bizə Allahın əzabını gətir!” - deməkdən ibarət oldu” (“Ənkəbut” surəsi, 28-29).

**“Lutu da peyğəmbər göndərdik. Bir zaman o öz tayfasına demişdi: “Sizdən əvvəl bəşər əhlindən heç kəsin etmədiyi həyasızlığı sizmi edəcəksiniz? Siz qadınları atıb şəhvətlə kişilərin üstünə gəlersiniz, Siz, doğrudan da, həddi aşmış bir tayfasınız!”” (“Əraf” surəsi, 80-81).
“Doğrudanmı siz bəşər övladından yalnız erkəklərlə yaxınlıq edirsiniz? Və Rəbbinizin sizin üçün yaratdığı qadınlarınızı tərک edirsiniz? Siz həddi aşan bir camaat-sınız!”” (“Şüəra” surəsi, 165-166).**

“Lut o zaman öz tayfasına demişdi: “Gözünüz görə-görə çirkin işləmi məşğul olursunuz? Siz qadınları qoruyub şəhvətlə erkəklərin yanınamı gedirsiniz? Həqiqətən, siz cahil bir tayfasınız!”” (“Nəml” surəsi, 54-55).

Hz.Lut hər cəhətdən böyük bir azğınlıq və əxlaqsızlıq girdabında olan qövmünü Allah üçün yaşamağa və gözəl əxlaqlı olmağa çağırmışdır. Üsyankar rəftarından və çirkin əməllərindən əl çəkmək istəməyən qövm isə Hz.Luta inadla qarşı çıxmışdı. Ancaq qövmünün ısrarlı inkarına baxmayaraq Allahın bütün peyğəmbərləri kimi Hz.Lut da qövmünü hidayət yoluna yönəltmək üçün ciddi səy göstərmiş, bu azğın insanların hücumlarından və atdığı iftiralardan çəkinmədən onları Allahın yoluna çağırmışdı.

Allahın yuxarıdakı ayələrində də bildirildiyi kimi, Hz.Lut qövmünə etdikləri çirkinlikləri izah etmiş və onları Allahın bəyəndiyi təmiz bir həyata çağırmışdır. Ancaq tarix boyu bir çox inkarçı qövm kimi Hz.Lutun qövmü də öz peyğəmbərinə itaət etməmiş və onu doğru yoldan ayırmaq üçün müxtəlif iftiralar atmağa çalışmışdı.

Böyük bir azğınlıq içində olan Lut qövmü Hz.Lutu yurdlarından qovub çıxarmaqla hədələmiş, peyğəmbərin və yanındakı möminlərin maddi və mənəvi təmizliyinə istehza etmişdi. Hz.Lut onları dəfələrlə haqq yoluna çağırdığı halda onun bu çağırışına cavab verməyən və inadla inkar edən qövmünə reaksiyasını belə dilə gətirmişdir:

“Lut dedi: “Həqiqətən, mən sizin əməlinizə nifrət edənlərdənəm!” (“Şuəra” surəsi, 168).

Bu ayədən də görüldüyü kimi, Hz.Lut öz qövmünün bütün inadkarlığına və azğınlığına baxmayaraq Allahın əmrlərinə uymuş, insanları da buna dəvət etmiş və bunda qəti bir qərarlılıq göstərmişdir. Allahın razı olmayacağı hər cür davranışdan özünün də razı olmadığını və buna mane olmaq üçün səy göstərəcəyini dilə gətirmişdir.

**Hz.Lut qövmünü Allahdan qorxub
çəkinməyə çağırmışdır**

Hz.Lut da qövmünə öncə Allahın göndərdiyi etibarlı bir peyğəmbər olduğunu və apardığı təbliğatın əvəzində heç bir şey istəmədiyini bildirərək onları Allahdan qorxub çəkinməyə dəvət etmişdir:

“O zaman ki, qardaşları Lut onlara dedi: “Məgər qorxursunuz? Şübhəsiz ki, mən sizin üçün etibar olunası bir peyğəmbərəm! Artıq Allahdan qorxun və mənə itaət edin! Mən bunun müqabilində sizdən heç bir maddə istəmirəm. Mənim mükafatım ancaq aləmlərin Rəbbinə aiddir!” (“Şuəra” surəsi, 161-164).

İnsanın Allahın bəyəndiyi əxlaqı tam yerinə yetirə bilməsi üçün sözün əsl mənasında bir Allah qorxusuna sahib olması lazımdır. Əgər bir insan Allahdan qorxursa, Allahın bəyənmədiyini bir əxlaqı bilə-bilə özündə saxlamaz. Nisbətən etdiyi səhv bir davranış varsa da doğrunu öyrəndiyi anda xətalı davranışını düzəldər. Allahın razı olacağı bir həyat yaşayar və həm dünyada, həm də axirətdə gözəl bir həyat uma bilər. Bu səbəblə Hz.Lut kimi bütün elçilər öz qövlərinə Allahdan qorxmalarının lazımlılığı barədə xəbərdarlıq etmişlər.

**Hz.Lut qövmünü ağılı başında davranması və etdiyi
əməllərə görə utanması barədə xəbərdar etmişdir**

Lut qövmünün inkarçılıqda inad etməsinin əvəzində Allah onlara göndərəcəyi əzabı Hz.Luta xəbər vermələri üçün mələklər göndərmişdir. Gələn mələkləri insan zənn edən qövm qaçaraq Hz.Lutun yanına gəlmişdir. Hz.Lutla qövmü arasında olan söhbət belədir:

“Elçilərimiz Lutun yanına gəldikləri zaman əndişəyə düşdü, ürəyi sıxıldı və: “Bu, çox çətin bir gündür!” -

dedi. Tayfası tələsik yanına gəldi. Onlar əvvəl də pis işlər görürdülər. Lut onlara dedi: “Ey qövmüm! Bunlar mənim qızlarımdır. Onlar (nigah baxımından) sizin üçün daha təmizdirlər. Allahdan qorxun və məni qonaqların yanında rüsvay etməyin. Məgər aranızda ağıl başında bir adam yoxdur?” Onlar dedilər: “Sənin qızlarına heç bir rəğbətimiz olmadığını, şübhəsiz, bilirsən. Nə istədiyimizi də, yəqin ki, bilirsən!”” (“Hud” surəsi, 77-79).

Göründüyü kimi, Allah qorxusunu bilməyən Lut qövmü öz azğın istəklərini açıq şəkildə dilə gətirə biləcək qədər utancaqlıq hissini itirmiş insanlardan ibarət idi. Əlbəttə, bu, dinsizliyin təbii bir nəticəsidir. Bu azğın hərəkət müasir dövrün dindən uzaq cəmiyyətlərində də olduqca yayılmış və yaddan çıxarılmamış bir nizamdır. Çünki gözəl əxlaqı, doğrunu və yalanı insana öyrədən dindir. Ürəyində Allah qorxusu olmayan və dindən uzaq yaşayan insanların vicdanı isə kor olur. Belə insanların həya və utancaqlıq kimi üstün əxlaqi xüsusiyyətləri ya çox məhduddur, ya da heç yoxdur. Qövmünün etdiyi bir çirkin təklifin dinsizliyin gətirdiyi bir nəticə olduğunu bilən Hz.Lut da qövmünə Allahdan qorxmağın və onu yadların yanında xəcil etməməyin lazımlılığını söyləmişdir.

Hz.Luta elçilər gəldiyi zaman qövmü ilə arasında söhbətləri bildirən ayələrdən bəziləri belədir:

“Şəhər əhli bir-birini muştuluqlayıb gəldi. Lut dedi: “Bunlar mənim qonaqlarımdır. Məni rüsvay etməyin! Allahdan qorxun və məni xar etməyin! Onlar: “Məgər biz sənə adamları qadağan etmədikmi?” - deyə soruşdular. Lut dedi: “Bunlar mənim qızlarımdır. Əgər istədiyinizi edəcəksinizsə (buyurun, onlarla evlənin!)” Cənninə and olsun ki, onlar məstlikləri içində sərgərdan

vəziyyətdə durub qaldılar. Şəfəq doğanda o dəhşətli səs onları bürüdü. Onların altını-üstünü çevirdik və başlarına odda bişmiş gildən bərk daşlar yağdırdıq. Bunda düşünüb-daşınanlar üçün, sözsüz ki, neçə-neçə ibrətlər vardır! Həqiqətən, o yolun üstündə hələ də durmaqdadır! Bunda möminlər üçün, sözsüz ki, bir ibrət dərsi vardır!” (“Hicr” surəsi, 67-77).

Göründüyü kimi, Hz.Lutun çağırışlarına məhəl qoymayan, azğın əxlaqından əl çəkməyən bir qövüm hələ dünya həyatında ikən şiddətli bir əzabla qarşılaşmışdır. Bu, onların yalnız dünya həyatında aldığı cəzadır, axirətdə görəcəkləri əzab isə daha şiddətli olacaqdır.

HZ.YƏQUB

“Qüvvət və bəsirət sahibi olan bəndələrimiz İbrahimi, İshaqı və Yəqubu da yad et! Biz yurdu anmaq xislətini onlara məxsus elədik. Şübhəsiz ki, onlar dərgahımızda seçilmiş ən yaxşı kimsələrdəndirlər!” (“Sad” surəsi, 45-47).

HZ.Yəqub HZ.İbrahimin soyundandır. Allah HZ.İbrahimi və oğullarını qövmlərini xeyirə çağırən və hidayətə yönəldən bir başçı etmişdir. Və bunu Quranda belə bildirmişdir:

“Biz onları əmrimizlə doğru yola gətirən imamlar etdik. Biz onlara xeyirli işlər görməyi, namaz qılmağı və zəkat verməyi vəhy etdik. Onlar yalnız Bizə ibadət edirdilər” (“Ənbiya” surəsi, 73).

HZ.Yəqub oğullarına haqq dinə itaət etməyi və salehlərdən olmağı vəsiyyət etmişdir

Quranda HZ.Yəqubun apardığı təbliğatdan bəhs edən ayələr “Bəqərə” surəsində yer alır. Allah HZ.Yəqubun oğullarına vəsiyyətini belə bildirir:

“İbrahim və Yəqub bunu öz oğlanlarına vəsiyyət edib: “Ey oğlanlarım, həqiqətən, Allah sizin üçün din seçdi, siz də ancaq müsəlman olaraq ölməlisiniz!”” (“Bəqərə” surəsi, 132).

Müsəlman kimi can vermək Allahdan qorxan insanların ən mühüm dualarından biridir. Çünki bir insan həyatı boyu saleh əməllər etdiyi halda sonradan niyyətini pozub imanından dönersə, bütün əməlləri boşa gedəcək və cəhənnəm əzabına layiq olacaqdır. HZ.Yəqub oğullarına “müsəlman kimi can verin” deyərək onlara bu mövzuda xəbərdarlıq etmiş və səmi niyyətlərini və qərarlarını əsla pozmadan imanlarını qoru-

malarını tövsiyə etmişdir. Atalarının vəsiyyətinə uyan oğullar Allaha ibadət edəcəklərini və Ona təslim olduqlarını belə dilə gətirmişlər:

“Yoxsa Yəqubun ölümü yetişdikdə siz onun yanında idiniz?! O: “Məndən sonra nəyə ibadət edəcəksiniz?” - deyə oğlanlarından soruşduğu zaman, onlar: “Sənin Allahına və ataların - İbrahimin, İsmailin və İshaqın Allahı olan tək Allaha təslim olacağıq” - dedilər” (“Bə-qərə” surəsi, 133).

Hz.Yəqub oğullarına təvəkkül etməyi nəsihət etmişdir

“Dedi: “Oğullarım! Eyni bir qapıdan girməyin, ayrı-ayrı qapılardan daxil olun. Bununla belə, mən Allahın qəza-qədarını sizdən heç bir şeylə dəf edə bilmərəm. Hökm yalnız Allahındır. Mən ancaq Ona təvəkkül etdim. Qoy təvəkkül edənlər də ancaq Ona təvəkkül etsinlər!” Onlar ataları əmr etdiyi kimi daxil olduqda Allahın qəza-qədarını əsla onlardan dəf edə bilmədi, ancaq Yəqubun ürəyindəki bir diləyi yerinə yetirmiş oldu. Şübhəsiz ki, Yəqub onu öyrətdiyimiz üçün bir elm sahibi idi. Lakin insanların əksəriyyəti bilməz!” (“Yusif” surəsi, 67-68).

Hz.Yəqub oğullarına şəhərə girərkən tədbirli olmağı nəsihət edərkən çox mühüm bir həqiqəti də xatırladaraq tədbirə deyil, Allaha güvənməyin vacibliyini vurğulamışdır. Çünki Allah istəməsə, insan özünə zərər və ya fayda vermək gücünə sahib deyil. Başına gələn heç bir şeyin qarşısını ala bilməz, heç bir xeyirə də qovuşa bilməz. Mömin Allah rızasını axtardığı üçün lazım olan bütün tədbirləri görür. Amma nəticənin Allahın izni ilə olduğunu qəti olaraq bilir, yalnız Ona güvənib durur.

HZ.YUSİF

**“...O, həqiqətən, Bizim sadıq bəndələrimizdəndir!”
 (“Yusif” surəsi, 24).**

“...Ona sözləri yozmağı öyrətdik. Allah Öz işində qalibdir, lakin insanların əksəriyyəti bilməz! Ən yetkin dövrünə çatdıqda ona hikmət və elm verdik. Biz yaxşı işlər görənləri belə mükafatlandırırıq!” (“Yusif” surəsi, 21-22).

Quranın 12-ci surəsi olan “Yusif” surəsi 111 ayədir və həradasa bütövlükdə Hz.Yusifdən bəhs edilir. Hz.Yusif kiçik yaşlarından etibarən Allahın müxtəlif hadisələrlə imtahan etdiyi, son dərəcə səbrli, ixlıslı, yanındakı insanlara tez-tez Allahın varlığını və üstünlüyünü bildirən bir peyğəmbərdir. Təvəkkülü, Allaha qəlbən bağlılığı, sədaqəti, hadisələr qarşısında təmkinli davranması bütün möminlər üçün çox gözəl bir nümunədir.

Allah Hz.Yusifə hələ uşaq ikən göstərdiyi bir yuxu ilə gələcəkdə ona böyük bir elm və nemətlər verəcəyini müjdələmişdir. Hz.Yusif gördüyü bu yuxunu atası Hz.Yəquba danışmış, o da yuxunu belə yozmuşdur:

“Bir zaman Yusif atasına demişdi: “Atacan! Mən on bir ulduz və Günəşlə Ayı gördüm. Gördüm ki, onlar mənə səcdə edirlər”. Dedi: “Can oğul! Yuxunu qardaşlarına danışma, yoxsa sənə bir hiylə qurarlar. Çünki Şeytan insanın açıq-aşkar düşmənidir. Rəbbin sənə seçib üstün tutacaq, sənə yuxu yozmağı öyrədəcək, bundan əvvəl babaların İbrahimə və İshaqa nemətini tamamlayıb verdiyi kimi, sənə və Yəqub nəslinə də tamamlayıb verəcək. Həqiqətən, Rəbbin biləndir, hikmət sahibidir!”” (“Yusif” surəsi, 4-6).

Həz. Yusif Allahın rızasının hər şeydən vacib olduğunu bildirmişdir

Həz. Yusif çox kiçik yaşda olarkən atası onu çox sevdiyi üçün qardaşları onu qısqanırdı. Ondan qurtulmaq üçün onu bir quyunun içinə atmışdılar. Həz. Yusifi quyunun içində saxlayan qardaşları atalarına **“Yusif qurd yedi”** (“Yusif” surəsi, 17) deyərək yalan söyləmişdilər. Sonra bir karvan Həz. Yusifi tapmış və onu Əziz adlı bir misirliyə satmışdı. Həz. Yusif uzun illər bu adamın evində qalmış, ancaq yetkinlik yaşına çatanda Əzizin arvadı onu zina etməyə məcbur etmişdi. Fəqət Allahdan qorxan Həz. Yusif belə bir şeyə qol qoymamış və qadına Allahı xatırladaraq belə cavab vermişdi:

“Evində olduğu qadın tövlayıb yoldan çıxartmaq istədi və qapıları bağlayaraq: “Di gəlsənə!” - dedi. Yusif isə: “Mən Allaha sığınırım. Axı o mənim ağamdır. O mənə yaxşı baxır. Həqiqətən, zülm edənlər nicat tapmazlar!” - deyə cavab verdi” (“Yusif” surəsi, 23).

Məqsədinə nail olmayan qadın isə Həz. Yusifə iftira atmışdır. Şahidlərin sözlərinə və gətirilən dəlillərə görə, Həz. Yusifin günahkar olmaması təsdiqlənsə də o, bir müddət sonra zindana atılmışdır. Hər zaman Allahın onu sınağını bilərək Rəbbimizi ən çox razı edəcəyi davranışı seçən Həz. Yusif bu hadisədə də zindanda olmağın özü üçün daha münasib olduğunu belə dilə gətirmişdir:

“Yusif dedi: “Ey Rəbbim! Mənim üçün zindan bunların məni sövq etdikləri işi görməkdən xoşdur. Əgər hiyləsini məndən dəf etməsən, mən onlara meyl edərdim və cahillərdən olardım” (“Yusif” surəsi, 33).

Bu hadisədən də gördüyümüz kimi, Allaha qətiyyətlə iman gətirən bir adam qarşısına çıxan heç bir hadisədə təmkinini itirməməli, Allaha təvəkkül etməli və mütləq gözəl bir

nəticə ilə qarşılaşacağını unutmamalıdır. Çünki Allah səmimi qullarına dünyada və axirətdə yardım edəcəyini bildirmişdir. Həmçinin Hz.Yusifin həyatı Quranda bu mövzu ilə bağlı verilən mühüm bir örnekdir.

Hz.Yusif həbsxana yoldaşlarına hər şeyi verənin Allah olduğunu xatırlatmışdır

Hz.Yusiflə birlikdə zindana atılan iki cavan oğlan da var idi. Bunlar Hz.Yusifə gördükləri yuxunu danışmış və bu yuxuların nə mənə verdiyini öyrənmək istəmişdilər. Hz.Yusif zindan yoldaşlarına bütün peyğəmbərlər kimi öncə Allahın varlığını izah etmiş, sahib olduğu elmin həqiqi sahibinin Allah olduğunu söyləmişdi:

“Yusif belə cavab verdi: “Yeyəcəyiniz təam gəlməmişdən əvvəl mən onun mənasını sizə xəbər verərəm. Bu, Rəbbimin mənə öyrətdiyi elmlərdəndir. Mən Allaha inanmayan və axirəti də inkar eləyən bir tayfanın dinini tərək etdim! Mən ata-babalarım İbrahim, İshaq və Yəqubun dininə tabe oldum. Bizə heç bir şeyi Allaha şərik qoşmaq yaraşmaz. Bu Allahın bizə və insanlara bəxş etdiyi nemətdir, lakin insanların əksəriyyəti şükretməz!” (“Yusif” surəsi, 37-38).

Hz.Yusifin bu xatırlatması diqqəti möminlərin əsla unutmamalı olduğu bir həqiqətə cəlb edir. İnsanın sahib olduğu bütün maddi və mənəvi xüsusiyyətləri Allah verir. Və Allah istədiyi anda bir insana verdiklərini geri almağa və yaxud qat-qat artığını verməyə qadirdir. O halda insanların bunu əsla unutmaması, sahib olduqları heç bir xüsusiyyətlə öyünməməsi son dərəcə mühümdür.

Hə.Yusif zindan yoldaşlarına tək Tanrının Allah olduğunu, yalnız Ona qulluq etməyin vacib olduğunu təbliğ etmişdir

Hə.Yusif daha sonra söhbətinə davam etmiş və Allahdan başqa tanrı olmadığını bildirib yoldaşlarını Allaha qulluq etməyə çağırmışdır:

“Ey mənim iki zindan yoldaşım! Ayrı-ayrı tanrılar daha yaxşıdır, yoxsa bir olan, qadir olan Allah?! Allahdan qeyri ibadət etdikləriniz sizin və atalarınızın qoyduğunuz adlardan başqa bir şey deyildir. Allah isə onlara heç bir dəlil nazil etməmişdir. Hökm ancaq Allahındır. O sizə yalnız Onun Özünə ibadət etməni buyurmuşdur. Doğru din budur, lakin insanların əksəriyyəti bilməz!” (“Yusif” surəsi, 39-40).

Diqqət etsək, Hə.Yusif Allaha şəriq qoşan zindan yoldaşlarının suallarına dərhal cavab verməmişdi. Öncə onları imana çağırmış və şirk qoşmamalarını nəsihət etmişdir. İman sahibi olmayan bir insan düşdüyü pis vəziyyətin fərqi varmadığından özü üçün nəyin birinci olduğuna qərar verə bilməz, ikinci dərəcəli məsələlərlə kifayətlənər. Bu halda qarşısındakı insanı tanımaq və ona faydalı olan öyüdü vermək möminin borcudur. Bütün insanlara fayda gətirən əsas amil imandır. Hə.Yusif də ilk öncə imanı izah etmişdir.

Hə.Yusifin yaşadığı mühit və şərtlər nə qədər çətin olursa olsun o, öz rəftarında və Allahın hökmlərini yerinə yetirməkdə ən kiçik bir dəyişiklik belə etməmişdir. Hə.Yusif həbsxana mühitində belə təbliğ vəzifəsini icra etməkdə davam etmişdir. Hə.Yusifin bu davranışı müsəlmanlar üçün çox gözəl bir nümunədir.

Hz.Yusif nəfsin insana pisliyi əmr etdiyini demişdir

Baş verən hadisələr nəticəsində zindana atılmasına səbəb olan qadın öz əməlini etiraf etmiş, Hz.Yusifin günahsızlığı ortaya çıxmışdır. Hz.Yusif isə günahsızlığı ortaya çıxdıqdan sonra ilk öncə nəfsini təmizə çıxarmağa heç bir zaman cəhd göstərmədiyini vurğulamışdır:

“Yusif dedi: “Bu ona görədir ki, o olmadıqda mənim ona xəyanət etmədiyimi və Allahın xainlərin hiylələrinə yol vermədiyini bilsin!

Mən özümü təmizə çıxartmıram. Rəbbimin rəhm etdiyi kimsə istisna olmaqla, nəfs pis işlər görməyi əmr edər. Həqiqətən, Rəbbim bağışlayandır, rəhm edəndir!” (“Yusif” surəsi, 52-53).

Hz.Yusifin nəfsini müdafiə etmək istəməməsinin səbəbini anlamaq üçün “nəfs” sözünün izahı üzərində durmaq lazımdır. Nəfsi insanın içində olan “pisliyi əmr edən güc” kimi izah edə bilərik. Nəfsin istəkləri Allahın rizasına uyğun olan davranışla ziddiyyət təşkil edirsə, möminlər heç bir zaman nəfslərinə tabe olmaz, hər hansı bir məsələdə Allahın rızasını qazanmağa çalışırlar. Hz.Yusif də nəfsin bu cəhətini bildiyi üçün onu müdafiə etməyin xətəli olacağını söyləmişdir.

Hz.Yusif ona verdiyi nemətlər üçün Allaha şükr etmişdir

Hz.Yusif günahsızlığı ortaya çıxdıqdan sonra etibarlı bir adam kimi ölkənin xəzinələrinin başçısı təyin edilmişdir. Bundan sonra ailəsini də yanına aparmışdır. Və onlara da Allaha olan təvəkkülünü, etibarını, hər şeyin Onun nəzarətində olduğunu heç bir zaman unutmadığını bildirmişdir:

“Ata-anasını taxt üstünə qaldırdı. Onlar hamısı ona təzim edib əyildilər. Yusif dedi: “Atacan! Bu əvvəl gördüyüm yuxunun yozumudur. Rəbbim onu həqiqətə çevirdi. O mənə yaxşılıq etdi, çünki məni zindandan qurtardı. Şeytan mənimlə qardaşlarımın arasını vurduqdan sonra sizi çöldən gətirdi. Həqiqətən, Rəbbim istədiyinə qarşı lütfkardır. O, doğrudan da, biləndir, hikmət sahibidir!”” (“Yusif” surəsi, 100).

Yaşadığı hər sıxıntıda Allaha təvəkkül edən, nemətə qovuşanda da eyni şəkildə Rəbbimizə yönələn Hz.Yusif Allaha belə dua etmişdir:

“Ey Rəbbim! Sən mənə səltənətdən bir pay verdin. Mənə yuxu yozmağı öyrətdin. Ey göyləri və yeri yaradan! Sən dünyada da, axirətdə də mənim ixtiyar sahibimsən. Mənim canımı müsəlman olaraq al və məni əməlisalehlərə qovuşdur!”” (“Yusif” surəsi, 101).

Göründüyü kimi, Quranda Hz.Yusifin uşaqlığından etibarən yaşadığı müxtəlif hadisələrdəki hərəkətləri və davranışı haqqında məlumatlar verilmişdir. Bu məlumatlar bizə Allahın bir peyğəmbəri olan Hz.Yusifin üstün əxlaqını, Allaha olan imanını, təslimiyyətini, sədaqətini açıq göstərir. Qarşılaşdığı şərtlər nə olursa olsun peyğəmbərin üstün əxlaqında və təslimiyyətində ən kiçik bir dəyişiklik də olmamış, bütün həyatı boyu ətrafındakı insanlara Allahın varlığını və sonsuz qüdrətini izah etmişdir.

Hz.Yusif peyğəmbər olsa da onun müsəlman ölməyi və salehlər arasında yer almağı istəməsi də üzərində ciddi düşünlməsi lazım gələn bir mövzudur. Heç kimin mömin kimi ölməyə və cənnətə getməyə zəmanəti yoxdur. Möminlər bunu bilərək Allahdan qorxar və Hz.Yusif kimi müsəlman kimi ölmək üçün dua edərlər.

HZ.ŞUEYB

Allah Hz.Şueybi Mədyənə peyğəmbər göndərmişdi. Quranda bu qövmün də digər qövmlər kimi Allaha iman gətirmədiyi və yer üzündə fitnə-fəsad törətdiyi bildirilmişdir. Hz.Şueyb Allahı inkar etdiklərinə görə böyük bir əzabla məhv olan bu qövmü son ana qədər tövbə etməyə və Allaha qulluq etməyə çağırmışdır.

Allahdan qorxmayan insanların sahib olduğu pis əxlaq onların həyatının hər anında ortaya çıxır. Bura qədər haqqında bəhs etdiyimiz qövmlərə diqqət etsək görürük ki, Allahdan qorxmayan bu insanlar çirkin azğınlıqlar edən, yol kəsən, başqalarının haqqına təcavüz edən, utanc hissini itirmiş, öz mənfəətlərindən və dünyəvi maraqlarından başqa heç bir şeyi düşünməyən insanlardır. Bu pis əxlaqlı davranış və xüsusiyyətlərin hamısı bugünkü cəmiyyətlərdə son dərəcə geniş yayıldığı üçün Allahın peyğəmbərlərinin öz qövmlərinə verdiyi öyüdlərin hamısı bütün dünyada olan insanlara eynilə şamil edilə bilər. İnsanların bu xatırlatmalardan öyüd alması bu gün də lazımdır.

Məsələn, Hz.Şueybin qövmünün ən mühüm xüsusiyyətlərindən biri onun ticarətdə hiyləyə əl atan bir qövm olmasıdır. Hz.Şueyb öz qövmünü bu barədə xəbərdar etmiş və bu əmri yerinə yetirməyin onlar üçün daha xeyirli olacağını belə xatırlatmışdır:

“...Ey camaatım! Allaha ibadət edin. Sizin Ondan başqa heç bir tanrınız yoxdur. Artıq sizə Rəbbinizdən aşkar bir dəlil gəldi. Ölçüdə və tərəzidə düz olun. Adamların mallarının dəyərini azaltmayın. Yer üzü düzələndən sonra orada fitnə-fəsad törətməyin. Əgər siz möminsinizsə, bu sizin üçün xeyirlidir!” (“Əraf” surəsi, 85).

Mədyən xalqının bu pis xüsusiyyəti bugünkü dindən uzaq cəmiyyətlərdə tez-tez görünən, hətta bəzən təbii qarşılanan xüsusiyyətlərdəndir. Bu səbəblə Hz.Şueybin öz qövmünə etdiyi çağırışların hər biri bu gün yaşayan insanlara da şamil edilə bilər. Bu gün də insanlar ticarət edərkən heç bir əskiltmə etməməli, dürüst bir davranış göstərməli, yer üzündə nizam-intizamı qorumalı, fitnə-fəsaddan uzaq durmalıdır. Əks təqdirdə keçmişdə yaşayan qövlərin başına gələn fəlakətlərin bənzəri ilə qarşılaşmaqdan çəkinməlidirlər. Möminlərin vəzifəsi də yaşadıkları cəmiyyətləri Allahın peyğəmbərlərindən nümunə götürərək bu mövzuda xəbərdar etməkdir.

Hz.Şueyb etibarlı bir elçi olduğunu və Allahdan qorxub çəkinməyin vacibliyini təbliğ etmişdir

“O zaman ki, Şüeyb onlara dedi: “Məgər qorxmursunuz? Şübhəsiz ki, mən sizin üçün etibar olunası bir peyğəmbərəm! Artıq Allahdan qorxun və mənə itaət edin! Mən bunun müqabilində sizdən heç bir mizd istəmirəm. Mənim mükafatım ancaq aləmlərin Rəbbinə aiddir!” (“Şuəra” surəsi, 177-180).

Qövmünə halal qazancın haram yolla qazanınlardan daha çox xeyirli olduğunu təbliğ etmişdir

Hz.Şueyb öz qövmünə belə müraciət etmişdir:

“Ey qövmüm! Ölçüdə və çəkiddə düz olun. İnsanların heç bir şeydə haqqını əskiltməyin. Yer üzündə gəzib fitnə-fəsad törətməyin! Əgər möminsinizsə, Allahın verdiyi mənəfəət sizin üçün daha xeyirlidir. Mən də sizə nəzarətçi deyiləm!” (“Hud” surəsi, 85-86).

İnsan Allahın haram etdiyi yollardan dünyada bir var-dövlət əldə edə bilər. Ancaq bu yolla qazanılan pul və mal sahibinə heç vaxt fayda verməz. Əksinə, bu adam qazandıqları ilə heç bir zaman xoşbəxt və rahat ola bilməz, əlindəkilərin bərəkəti gedər və onlardan istədiyi kimi faydalana bilməz. Amma bundan daha önəmlisi odur ki, Allahın rızasına əhəmiyyət vermədən harama girən və bu yolla qazanc əldə edən adam bu əməlini öləncə qədər davam etdirdiyi halda əməlinin əvəzini axirətdə də əbədi bir cəhənnəm əzabı ilə alır. Allahın halal bildiyi yollarla əldə edilən qazanc isə hər zaman xeyir gətirir. Çünki Allahın insanlara göstərdiyi yol ən doğru və ən faydalı olandır. Buna görə də Allahın dininə uyğun şəkildə yaşayanlar və qazancı halal yolla əldə edənlər bunun faydasını və bərəkətini həmişə görürlər. Allah dünyada və axirətdə iman edənlərə qorxub-çəkinmələrinin əvəzində qat-qat artıq nemət verir. Allah bir ayəsində halal qazanc-la haram qazanc arasındakı fərqi belə bildirir:

“Sərvətinizin xalqın mal-dövləti hesabına artması üçün sələmlə verdiyiniz malın Allah yanında heç bir bərəkəti olmaz. Allah rızasını diləyərək verdiyiniz sədəqə isə belə deyildir. Bunu edənlər qat-qat artırırlar!” (“Rum” surəsi, 39).

Ona itaət etməyən qövmünə məqsədinin yalnız onları islah etmək olduğunu söyləmişdir

“Onlar dedilər: “Ey Şueyb! Atalarımızın tapındığı bütələri tərək etməyimizi, mallarımızla istədiyimiz kimi hərəkət etməkdən vaz keçməyimizi sənə namazın əmridir? Sən doğrudan da, həlim xasiyyətlisən, çox ağıllısan!”” (“Hud” surəsi, 87).

Bütün peyğəmbərlər kimi vəzifəsinin yalnız təbliğ etmək olduğunu, ancaq təbliğ etdiyi adamlara Allahın hidayət verəcəyini bilən Hz.Şueyb bu sözlər qarşısında qövmünə belə cavab vermişdir:

“Belə cavab verdi: “Ey qövmüm! Bir deyin görək! Əgər mən Rəbbimdən aşkar bir möcüzə ilə gəlsəm və Rəbbim mənə Öz dərgahından gözəl bir ruzi versə necə? Mən sizə yasaq buyurduğum şeyin əksinə gedib onu özüm etmək istəmirəm. Mən yalnız bacardığım qədər sizi islah etmək istəyirəm. Mənim müvəffəqiyyətim yalnız Allahın köməyilədir. Mən yalnız Ona təvəkkül etdim və məhz Onun hüzuruna dönəcəyəm!” (“Hud” surəsi, 88).

Hz.Şueyb elçisi olduğunu bir daha xatırlatmışdır. Və gətirdiyi dinin hökmlərinin Allahın hökmləri olduğunu vurğulayaraq yeganə məqsədinin onları doğru yola çağırmaq olduğunu söyləmişdir. Həmçinin Hz.Şueyb öz vəzifəsini haqq ilə yerinə yetirən bir peyğəmbər olaraq uğur qazanmasını da yalnız Allahın istəyi ilə gerçəkləşəcəyini bilir. Qövmünə də bunu xatırladaraq hər şeyin Allahın diləməsi ilə olduğunu təbliğ etmişdir.

Hə.Şueyb də qövmünü əzab barədə xəbərdar etmişdir

Hə.Şueyb haqqında bura qədər bəhs etdiyimiz digər peyğəmbərlər kimi qövmünə onlara verilən nemətləri xatırlatmış və bunlar üçün Allaha şükr etmələrini əmr etmişdir. Bundan başqa, əgər Allahın əmrlərinə qarşı çıxsalar, onlara başlarına bir əzab gələcəyinə dair xəbərdarlıq etmişdir:

“Mədyən əhlinə də qardaşları Şueybi peyğəmbər göndərdik. O dedi: “Ey qövmüm! Allaha ibadət edin. Sizin Ondan başqa heç bir tanrınız yoxdur. Ölçünü və çəkini

əskiltməyin. Mən sizi xeyir-bərəkət içində görürəm. Bununla belə sizi bürüyəcək bir günün əzabından qorxuram!” (“Hud” surəsi, 84).

Bundan başqa, Hz.Şueyb bu insanlara keçmişdə yaşayan qövlərin inkarçılıqları nəticəsində necə bir cəza gördüklərini də xatırlatmışdır. O qövlərin də peyğəmbərlərinə qarşı çıxdıqları üçün Allahın əzabı ilə qarşılaşdıqlarını vurğulayaraq qövmünün belə bir xəyata düşməməsi üçün onları xəbərdar edib qorxutmuşdur:

“Ey qövmüm! Mənə qarşı olan ədavətiniz Nuh tayfasının, Hud camaatının və Saleh qövmünün başına gələnləri sizin də başınıza gətirməsin. Lut tayfası da sizdən uzaq deyildir! Rəbbinizdən bağışlanmanızı diləyin və Ona tövbə edin. Həqiqətən, Rəbbim rəhm edəndir, sevəndir!” (“Hud” surəsi, 89-90).

Hz.Şueyb qövmünün zülm və zorakılığını üzünə vürmüş, Allaha olan bağlılığını və qəti qərarlılığını vurğulamışdır

“Şueyb tayfasının özlərinə sığışdırmayan əyanları: “Ey Şueyb! Ya səni və səninlə birlikdə iman gətirənləri məmləkətimizdən mütləq qovacağım, ya da siz bizim dinimizə dönəcəksiniz!” - dedilər. Şueyb belə cavab verdi: “Dininizə nifrət etdiyim halda beləmi bizi bu işə məcbur edəcəksiniz?” (“Əraf” surəsi, 88).

Tarix boyunca Allahın bütün elçiləri inkarçı qövləri tərəfindən oxşar hücumlara məruz qalmışlar. Bu qövlər peyğəmbərləri və yanlarındakı möminləri Allahın dininə uyduqları üçün günahlandırmış, onların öz batil dinlərinə dönməsi üçün səy göstərmiş, hətta onlara zor tətbiq edərək bunu həyata keçirməyə çalışmışdılar. Mədyən xalqının məşhur inkar-

çıları da Hz.Şueybi və onunla birlikdə olanları dinlərindən döndərmək istəmiş, onlara tabe olmayacaqları təqdirdə onları yurdlarından çıxarmaqla hədələmişdilər. Hz.Şueyb bu hədə-qorxuya belə cavab vermişdir:

“Allah bizi sizin dininizdən xilas etdikdən sonra biz sizin dininizə dönsək, Allaha qarşı yalan uydurmuş olarıq. Rəbbimiz Allah istəməsə, biz əsla sizin dininizə dönmə bilmərik. Rəbbimiz elm ilə hər şeyi ehtiva etmişdir. Biz yalnız Allaha təvəkkül etmişik. Ey Rəbbimiz! Bizimlə tayfamız arasında ədalətlə hökm et! Axı Sən hökm verənlərin ən yaxşısısan!” (“Əraf” surəsi, 89).

Allahın rəsulunun buradakı sözləri qəti qərarlılığın aşkar bir göstəricisidir. Hamıya nümunə olan bu qərarlılıq bütün möminlərdə də olması vacib olan xüsusiyyətdir. Çünki Allaha iman edən insan Hz.Şueybin söylədiyi kimi, Allahın “elm baxımından hər şeyi əhatə etdiyi”ni bilir. Onun istəyi olmadan heç kimsənin özünə bir zərər verə bilməyəcəyinə və ya heç kimsədən bir fayda götürməyəcəyinə qətiyyətlə inanır. Buna görə də ona qarşı son dərəcə təvəkküllü bir davranış göstərir. Və ən önəmli olanı da budur ki, mömin insan Allahın əmrlərini yerinə yetirməkdə ən kiçik bir güzəştə də getməz.

Hz.Şueyb qövmünə əsl qorxub çəkinmək lazım gələn varlığın Allah olduğunu təbliğ etmişdir

Müşrik qövlərin ən qabarıq xüsusiyyətlərindən biri də bu insanların başqa insanlardan və ya varlıqlardan Allahdan qorxduqlarından da çox qorxması, bunları Allahdan da çox sevməsi və ya bu varlıqların rızasını Allahın rızasından üstün tutmasıdır. Hz.Şueybin qövmü də Allahın böyüklüyünü qiymətləndirməyən insanlardan ibarət idi. Bu insanların

Allahdan qorxuları yox idi, amma insanlardan çəkinirdilər. Həmçinin Hz.Şueybİ öldürmək istədiklərini, ancaq onun ətrafında olan yaxınlarından çəkindiklərini söyləmişdilər:

“Onlar dedilər: “Ey Şueyb! Dediklərinin çoxunu başa düşmür və səni aramızda zəif görürük. Əgər əşirətin olmasaydı, səni daşqalaq edərdik. Yoxsa sən bizim üçün əziz bir adam deyilsən!”” (“Hud” surəsi, 91).

Halbuki mütləq güc sahibi olan yalnız Allahdır. Qorxulacaq tək varlıq da Allahdır. Hər varlıq və hər hadisə Allahın elmi və nəzarəti altındadır. Hz.Şueyb da qövmünün bu hədə-qorxusuna qarşı Allahın hər şeydən üstün olduğunu belə xatırlatmışdır:

“Dedi: “Ey qövmüm! Məgər mənim əşirətim sizə Allahdan da əzizdir ki, Onu unudub saymırsınız? Həqiqətən, Rəbbim nə etdiklərinizi biləndir! Ey qövmüm! Əlinizdən gələni edin. Mən də etdiyimi edəcəyəm. Rüs-vayedicİ əzabın kimə gələcəyini və kimin yalançı olduğunu biləcəksiniz. Gözləyin. Doğrusu, mən də sizinlə birlikdə gözləyirəm!”” (“Hud” surəsi, 92-93).

Allahın elçisini və ayələrini inkar etməkdə ısrarla davam edən bütün qövmələr kimi Mədyən xalqının da hələ dünyada ikən aldığı əvəzi Allah belə bildirmişdir:

“Əmriniz gəldikdə Özümüzdən bir mərhəmət olmaqla, Şueybİ və onunla birlikdə iman gətirənləri xilas etdik. O zülm edənləri isə, dəhşətli bir səs bürüdü və onlar öz evlərində diz üstə çöküb qaldılar. Sanki onlar heç yaşamamışdılar. Bilin ki, Mədyən tayfası da Səməd qövmü kimi uzaq oldu!” (“Hud” surəsi, 94-95).

HZ. LOĞMAN

“Həqiqətən, Loğmana: “Allaha şükr et!” - deyə hikmət verdik. Kim şükr etsə, özü üçün şükr edər. Kim nankor olsa, bilsin ki Allah onun şükrünə möhtac deyildir. Şük-rə layiqdir!” (“Loğman” surəsi, 12).

Quranda Hz.Loğmanın ona hikmət verilmiş bir peyğəmbər olduğu bildirilir. Onun oğluna verdiyi öyüdlərin bir hissəsi Quranda da xəbər verilmişdir. Bu öyüdlər möminlərin diqqət verməsi vacib olan əsas məsələləri əhatə edir. Buna görə də bizim üçün çox əhəmiyyətlidir.

Hz.Loğman Allaha şərik qoşmaqdan çəkinməyi tövsiyə etmişdir

Allah Ona şərik qoşmağın əsla bağışlamayacağı bir günah olduğunu “Nisa” surəsinin 48-ci və 116-cı ayələrində bildirmişdir. Hz.Loğman da oğluna öyüd verərkən öncə şirkdən çəkinməsinə, şirkən çox böyük zülm olduğunu söyləmişdir:

“Yadında olsun ki, bir zaman Loğman öz oğluna nəsi-hət edərək belə demişdi: “Oğlum! Allaha şərik qoşma. Doğrudan da, Allaha şərik qoşmaq böyük zülmdür!”” (“Loğman” surəsi, 13).

Hz.Loğman Allahın hər şeydən xəbərdar olduğunu, ən kiçik bir əməlin belə əvvəl-axır insanın qarşısına çıxarılacağını bildirmişdir

“Dedi: “Oğlum bir xardal dənəsi ağırlığında olsa da, bir qayanın içində, yaxud göylərdə və ya yerin təkində olsa da, Allah onu ortaya gətirər. Həqiqətən, Allah bütün incə işləri biləndir, xəbərdardır!” (“Loğman” surəsi, 16).

Hz.Loğman Allahın əmrlərini yerinə yetirməyi, səbrli və bunlarda qərarlı olmağı tövsiyə etmişdir

“Oğlum! Namaz qıl, yaxşı işlər görməyi əmr et, pis işləri qadağan elə. Sənə üz verəcək müsibətlərə döz. Həqiqətən, bu vacib əməllərdəndir!” (“Loğman” surəsi, 17).

Hz.Loğman hər davranışda təkəbbürlənməkdən çəkinməyi tövsiyə etmişdir

“Adamlardan təkəbbürlə üz çevirmə, yer üzündə lovğa-lovğa gəzib dolanma. Həqiqətən, Allah heç bir özündən razını, lovğalanıb fəxr edəni sevməz! Yerişində müvazinət gözlə və səsini qaldırma. Çünki ən çirkin səs uzunqulaq səsidir!” (“Loğman” surəsi, 18-19).

Hz.Loğman oğluna öyüd verərkən ona təkəbbürə qapılmaq barədə xəbərdarlıq etmişdir. Çünki bütün güc və qüvvət Allaha məxsusdur. Aqlın, elmin həqiqi sahibi də Odur. Hər şeydə Allaha möhtac olan insan kimi aciz bir varlığın - özündə bir güc və üstünlük varmış kimi - təkəbbür göstərməsi, yerişi ilə, danışığı ilə təkəbbürlü bir davranış sərgiləməsi son dərəcə pis bir əxlaqi xüsusiyyətdir. Belə edən bir adam təkəbbür göstərdikcə Allah qarşısında daha da günahkar olacaq və aşağıdakı ayənin əhatə dairəsinə girəcəkdir:

“Yer üzündə haqsız yerə təkəbbürlük edənləri ayələrimi anlamaqdan yayındıracağam. Onlar nə möcüzə görsələr, ona inanmazlar. Onlar haqq yolu görsələr, onu qəbul etməz, azğınlıq yolunu görsələr onu özlərinə yol seçərlər. Bunun səbəbi isə onların ayələrimizi yalan hesab etmələri və ondan qafil olmalarıdır” (“Əraf” surəsi, 146).

Təkəbbür göstərən və lovğalanan insanlar hər bir şeydə öz ağılına güvənirlər. Bu adamların öz prinsip və rəyləri hər şeyin önündə gəlir. Onlara təbliğ edən adam bir peyğəmbər belə olsa ona qarşı çıxır, hörmətsizlik edirlər. Həmçinin Quran-da qövmlərin peyğəmbərlərlə danışan başbilənlərinin ortaq xüsusiyyətinin təkəbbürlülük olduğu bildirilmişdir.

Hz.Loğman insanlara və ya oğluna təkəbbürlülük barədə öyüd verərkən bu iki cəhəti xüsusilə vurğulamışdır: səs tonu və yerləşmə forması. Burada diqqəti cəlb edən məqam Allahın Hz.Loğmanın ağızından bir hökmünü bildirməsidir.

HZ.MUSA

Quranda Hz.Musadan bir çox ayədə bəhs edilir. Onun qarşılaşdığı hadisələr, qövmünə etdiyi təbliğ, sahib olduğu üstün əxlaq, Allaha olan iman və təslimiyyəti, səmimiyyəti bir çox ayədə möminlərə bildirilmişdir. Hz.Musa ilə bağlı ayələri oxuyan möminlərin vəzifəsi də Allahın bir çox cəhətdən üstün etdiyi bu rəsulundan nümunə götürmək, onun öz dövründə ətrafındakı insanlara tövsiyə etdiklərini həyata keçirməyə çalışmaqdır.

Hz.Musa Firona Allahın elçisi olduğunu və ona tabe olarsa, hidayət tapacağını bildirmişdir

Hz.Musa ilk olaraq Allahın əmri ilə qövmünün başında olan Firona təbliğ etmişdir. Firon o dövrdə özünün tanrı olduğunu elan etmiş son dərəcə azğın bir insan idi. Və xalqı da sahib olduğu gücə görə ona bütövlükdə boyun əymiş vəziyyətdə idi. Allah Hz.Musaya Fironun yanına gedib onu haqq yola çağırmasını və belə söyləməsini bildirmişdir:

“Onun yanına gedib deyin: “Biz ikimiz də sənin Rəbbinin peyğəmbəriyik. İsrail oğullarını bizimlə göndər və onlara işgəncə vermə. Biz sənin yanına Rəbbindən dəlillə gəlmişik. Haqq yolu tutub gedənlərə salam olsun! Bizə vəhy olundu ki, yalan hesab edənləri və üz döndərənləri əzab gözləyir!” (“Taha” surəsi, 47-48).

Başqa bir ayədə Allah Hz.Musaya verdiyi əmri belə bildirmişdir:

“Fironun yanına get. Çünki o, çox azmışdır. Və de: “Təmizlənmək istəyirsənmi? Səni Rəbbinə tərəf gətirimmə ki, qorxasan?” (“Naziət” surəsi, 17-19).

Allahın vəhyi ilə Hz.Musa qardaşı Hz.Harunla Fironun yanına getmiş, Allahın əmr etdiklərini Firona təbliğ etmiş və belə demişdir:

“Musa dedi: “Ey Firon! Mən aləmlərin Rəbbi tərəfindən göndərilmiş bir peyğəmbərəm! Mən Allah barəsində yalnız haqqı deməyə borcluyam. Mən sizə Rəbbinizdən bir möcüzə ilə gəlmişəm. İndi İsrail oğullarını mənimlə bərabər göndər!” (“Əraf” surəsi, 104-105).

Hz.Musa Firona Allahın hər şeyi yaratdığını və hər şeyin Onun nəzarətində olduğunu bildirmişdir

Hz.Musa Allahın əmri ilə Fironun yanına getdiyi zaman aralarında belə bir söhbət olmuşdur:

“Firon: “Elədə Rəbbiniz kimdir, ya Musa?” - deyə soruşdu. Musa belə cavab verdi: “Rəbbimiz hər şeyə öz xilqətini verən, sonra da ona doğru yolu göstərəndir!” Firon soruşdu: “Bəs əvvəlki nəsillərin halı necədir?” Musa belə cavab verdi: “Onlara dair bilik yalnız Rəbbimin dərgahında olan bir kitabdadır. Rəbbim xəta etməz və unutmaz!” (“Taha” surəsi, 49-52).

Yuxarıdakı ayələrdən də göründüyü kimi, Hz.Musa Allahın varlığını bildirdiyi müddətdə ona verilən suallara son dərəcə hikmətli cavablar vermişdir. Öncə hər şeyin Yaradıcısının Allah olduğunu söyləyərək, sonra da Allahın üstün sifətlərini bildirərək qarşısındakı adama Allahın varlığını və böyüklüyünü təbliğ etmişdir.

Hz.Musa Allahın hər şeyin Rəbbi olduğunu təbliğ etmişdir

Hz.Musa Firona qarşı Allahın sonsuz gücünü belə təbliğ etmişdir:

“Firon dedi: “Aləmlərin Rəbbi kimdir?” Musa: “Əgər yəqin inanacaqsızsa, bilin ki O, göylərin, yerin və onların arasında olanların Rəbbidir!” - deyə cavab verdi. Firon ətrafındakılara: “Eşitdinizmi?” - dedi. Musa dedi: “O sizin də, ulu babalarımızın da Rəbbidir!”” (“Şuəra” surəsi, 23-26).

“Əgər ağıllı-başlı düşünə bilirsinizsə, anlayın ki, O şərqin, qərbin və onların ikisinin arasında olan hər şeyin Rəbbidir” (“Şuəra” surəsi, 28).

Hz.Musa Allaha qarşı yalan uyduran Firona və sehrbazlarına Allahın əzabını xatırlatmış və onları qorxutmuşdur

Hz.Musanın onu haqq dininə dəvət etməsi, Allahın tək Tanrı olduğunu bildirməsi üzündən Firon bütün inkarçılar kimi zorakılığa əl atmağa başlamışdır. Firon Hz.Musanı hədələyərək ondan başqa tanrı qəbul edəcəyi halda onu həbs edəcəyini söyləmişdir. Bu barədə Hz.Musa ilə Firon arasında keçən söhbətlər bu şəkildədir:

“Firon: “Əgər məndən başqa tanrı qəbul etsən, səni mütləq dustaq edəcəyəm!” - dedi. Musa dedi: “Əgər sənə bir şey gətirsəm necə?” (“Şuəra” surəsi, 29-30).

Hz.Musanın göstərdiyi möcüzəyə qarşı Firon yenə də inadkarlıqla inkar etmiş və onu bu dəfə sehrbazlıqda günahlandırmışdır. Sonra da sehrbazları çağırıb əgər Hz.Musaya üstün gələrlərsə, onları mükafatlandıracağını vəd etmişdir. Təyin olunan vaxtda Hz.Musa ilə sehrbazlar qarşı-qarşıya gəlmişdilər. Hz.Musa ilk öncə sehrbazlarla danışmış və onlara əməlləri üzündən Allahın əzabı ilə qarşılaşacaqları barədə xəbərdarlıq etmişdir:

“Musa onlara dedi: “Vay sizin halınıza! Allaha iftira yaxmayın, yoxsa O sizi əzabla məhv edər. İftira yaxan naümid olar”” (“Taha” surəsi, 61).

Hz.Musa sehrbazlara Allahın onların sehrini puça çıxaracağını xəbər vermişdir

Digər peyğəmbərlərin həyatından da görüldüyü kimi, Allah iman gətirən insanları hər zaman qoruyacağını, inkarçıların onlara heç bir zaman zərər verə bilməyəcəyini müjdələmişdir. Sehrbazlarla görüş zamanı gələndə Hz.Musa Allahı inkar edənlərin möminlərə qarşı etdiklərinin sonunculara zərər verməyəcəyini belə bildirmişdir:

“...Sizin etdiyiniz hər şey sehrdir. Allah, sözsüz ki, onu batil edəcəkdir. Allah fitnə-fəsad törədənləri sevməz! Günahkarlar istəməsələr də, Allah sözləri ilə haqqı gerçəkləşdirəcək!” (“Yunus” surəsi, 81-82).

Buna baxmayaraq sehrbazlar əməllərində inadkarlıq edərək Hz.Musaya qarşı mübarizə aparmış və əllərindən gələni əsirgəməmişdilər. Bu barədə olan ayələr belədir:

“Musa onlara dedi: “Nə atacaqsınız, atın!” Onlar iplərini və əsalarını yerə atıb: “Fironun şan-şövkətinə and olsun ki, biz üstün gələcəyik!” - dedilər” (“Şuəra” surəsi, 43-44).

Bunun üzərinə Allah Hz.Musaya belə vəhy etmişdir:

“Sağ əlindəki əsanı yerə tulla, onların düzüb qoşduqlarını udsun. Onların düzəlttikləri sehrbaz hiyləsindən başqa bir şey deyildir. Sehrbaz isə, hara gedirsə getsin, mətləbinə çatmaz!”” (“Taha” surəsi, 69).

Həqiqətən də Hz.Musa əsasını buraxanda Allahın vədi həyata keçmişdir:

“Bundan sonra Musa da əsasını yerə atdı. Əsa dərhal onların hoqqabazlıqla düzəltdiyi şeyləri uddu. Sehrbazlar səcdəyə qapandılar. Və dedilər: “Biz iman gətirdik aləmlərin Rəbbinə!” (“Şuəra” surəsi, 45-47).

Firon Hz.Musanı ölümlə hədələyərkən o, Allaha güvəndiyini söyləmişdir

Əlbəttə, mövcud nizam-intizamın pozulması Fironun öz maraqlarına zidd olduğu üçün onun xoşuna gəlməmişdir. Şəxsi mənfəətlərini itirməmək üçün Hz.Musanı öldürmək istəmiş və **“Buraxın məni Musanı öldürüm, qoy o da Rəbbini çağırınsın. Doğrusu, mən onun sizin dininizi dəyişdirəcəyindən və yer üzündə fitnə-fəsad törədəcəyindən qorxuram”** (“Mumin” surəsi, 26) demişdir.

Fironun onu ölümlə hədələməsinə qarşı Hz.Musa digər peyğəmbərlərdə də gördüyümüz kimi, qəti qərarlılıq göstərmiş və belə cavab vermişdir:

“Musa dedi: “Mən haqq-hesab gününə inanmayan hər bir təkəbbür sahibindən həm mənim Rəbbim, həm də sizin Rəbbiniz olan Allaha pənah aparıram!” (“Mumin” surəsi, 27).

Hz.Musa Firona və ətrafındakılara zülmkarların əsla qurtula bilməyəcəyini xəbər vermişdir

Firon və ətrafındakılar Allahın Hz.Musaya verdiyi möcüzələri bir sehr kimi qəbul etmişdilər. Hz.Musa ona sehrbaz iftirası atan və **“biz keçmiş əcdadlarımızdan bunu eşitmədik”** deyən bu kəslərə **“...Rəbbim Öz dərgahından kimin hidayətlə gəldiyini və axirət yurdunun kimə nəsib olacağını daha yaxşı bilir. Həqiqətən, zalimlər nicat tapmazlar!”** (“Qəsəs” surəsi, 37) deyərək cavab vermişdir.

Allah Quranda vicdanları qəbul etdiyi halda qürur və təkəbbürləri üzündən Allahın ayələrini görməməzliyə vuran insanların varlığını bildirmişdir. Firon da bu insanların ən azğınlarından biridir. Hz.Musa ona açıq-aydın dəlillər gətirdiyi halda o, bunları görməzliyə vurmuşdur.

Hətta Fironun tərəfdarları başlarına fəlakət gələn zaman Hz.Musadan özləri üçün Allaha dua etməsini istəmiş və istəkləri həyata keçərsə, iman gətirəcəklərini söyləmişdilər (“Əraf” surəsi, 130-135).

Hz.Musa boş bir qürur və təkəbbür nəticəsində həqiqətləri qulaqardına vuran Fironu əzaba qarşı belə xəbərdar etmişdir:

“Biz Musaya doqquz aşkar möcüzə verdik. İsrail oğullarından soruş: Musa onların yanına gəldikdə, Firon ona: “Ya Musa! Mənə elə gəlir ki, sən ovsunlanmışsan” - demişdi. Musa da ona: “Sən bunların məhz göylərin və yerin Rəbbi tərəfindən açıq-aşkar möcüzə olaraq endirildiyini, sözsüz ki, bilirsən. Mən isə, ey Firon, səni artıq məhv olmuş zənn edirəm!” - deyə cavab vermişdi” (“İsra” surəsi, 101-102).

Hz.Musa qövmünə səbri və təvəkkül etməyi tövsiyə etmişdir

Hz.Musa Fironun iftira və hücumlarına qarşı möminlərə səbri olmağın vacibliyini söyləmiş və Allahın iman gətirənləri inkarçılar qarşısında mütləq uğura çatdıracağını müjdələmişdir:

“Dedilər: “Sən bizə peyğəmbər gəlməmişdən əvvəl də, sonra da biz əziyyət çəkdik!” Musa onlara belə cavab verdi: “Bəlkə də, Rəbbiniz düşməninizi məhv edib sizi

yer üzünün varisləri edəcək, sonra isə nə etdiyinizə baxacaq!” (“Əraf” surəsi, 129).

Yenə başqa bir ayədə Hz.Musanın öz qövmünə təvəkkül-lü olmalarını tövsiyə etdiyi belə bildirilmişdir: **“Musa dedi: “Ey qövmüm! Əgər Allaha iman gətirmisi-nizsə və təslim olmusunuzsa, Ona təvəkkül edin!”** (“Yunus” surəsi, 84).

Hz.Musanın tövsiyə etdiyi şəkildə bir çətinliklə qarşılaşdı-ğı zaman səbrli və təvəkküllü davranmaq, bu etibarlı ruh ha-lı sayəsində ağıllı qərarlar qəbul etmək, mülayim davranışlar göstərmək möminlərə həmişə uğur qazandırır.

Hz.Musa öz təvəkkülü ilə qövmünə nümunə olmuşdur

Hz.Musa ona tabe olan möminlərlə birlikdə Allahın əmri ilə Fironun qövmündən ayrılmışdır. Firon da ordusu ilə bir-likdə onları izləmişdir. Dəniz kənarına gəldikləri zaman Hz.Musanın yanındakılar qaçacaq yerləri olmadığını düşün-müş və buna görə **“...artıq yaxalandıq...”** (“Şuəra” surəsi, 61) demişdilər. Ancaq Hz.Musa bu vəziyyətdə də təvəkkülü ilə örnək olmuşdur. Yanındakı adamlarla Allahın onlara müt-ləq yardım edəcəyini bildirmişdir:

“Musa dedi: “Xeyr, Rəbbim mənimlədir. O, mütləq mənə yol göstərəcəkdir!” (“Şuəra” surəsi, 62).

Hz.Musanın çətinlik qarşısında göstərdiyi bu davranış əl-bəttə ki, bütün müsəlmanlara mühüm bir yol göstərir. Bir in-san nə qədər çətin şərtlərlə qarşılaşsa da hər şeyin Allahın nəzarətində olduğunu və Onun dilədiyi şəkildə baş verdiyini unutmamalıdır.

Həmçinin bu dərin imanın əvəzində Allah Hz.Musaya əsa-sı ilə dənizə vurmasını əmr etmişdir. Dəniz ortadan iki yerə

ayrılında insanlar qarşı tərəfə keçmişdilər. Firon da ordusu ilə birlikdə onları izləmək istəmiş, ancaq onlar dənizi keçərkən su yüksəlmiş və hamısı boğulmuşdur. Əlbəttə, bu hadisə Allahın möminlərə olan köməyinin açıq bir nümunəsidir. Hz.Musa Allahdan başqa tanrıya ibadət edən qövmünə Allahın onlara verdiyi nemətləri xatırladaraq qövmünü cahillik etməməsi barədə xəbərdar etmişdir.

İsrailoğulları Hz.Musa ilə birlikdə dənizi keçdikdən sonra bütlərə ibadət edən bir qövmə rastlaşmışdılar. Bu səbəblə də qövmü Hz.Musaya “sən də bizə bir tanrı düzəlt” deyərək nə cür yanlış bir imana sahib olduğunu göstərmişdilər.

Hız.Musa qövmünə Allahdan başqa tanrılara sitayiş edənlərin düşdüyü vəziyyəti bildirmiş və nankorluq etməmələri üçün Allahın onlara verdiyi nemətləri xatırlatmışdır:

“...Musa belə cavab verdi: “Siz, doğrudan da, cahil bir tayfasınız! Şübhəsiz ki, bunların tapındıqları bütlər məhvə məhkumdur, etdikləri əməllər isə puçdur!” Musa yenə dedi: “Allah sizi bütün insanlardan üstün tutduğu halda, heç mən sizin üçün Allahdan başqa bir tanrı istərəmmi?!” Yadınıza salın ki, sizi Firon əhlinin əlindən qurtardıq. Onlar sizə şiddətli əzab verir, oğullarınızı öldürür, qadınlarınızı isə diri saxlayırdılar. Bu sizin üçün Rəbbiniz tərəfindən böyük bir sınaq idi” (“Əraf” surəsi, 138-141).

Allah insanlara saymaqla bitməyəcək qədər çox nemət vermişdir. İnsanın düşünə bilməsi, danışa bilməsi, görə bilməsi, ətrafındakı gözəlliklər, dünyanın tam onun ehtiyacına uyğun olaraq yaradılması və saymaqla qurtarmayan minlərlə, milyonlarla nemət... Bu nemətlərə şükr etmək möminlər üçün bir ibadətdir. Bunları düşünüb Allahın öz üzərindəki rəhmətini görə bilən insanın Rəbbimizə olan bağlılığı artar. Belə bir

adam ona bu nemətləri bəxş edən Allaha qarşı əsla nankorluq edə bilməz. Buna görə də peyğəmbərlər öz qövmlərinə Allahın nemətlərini xatırlatmış və Allahın əmr etdiyi kimi, bu nemətləri yada salmasının vacibliyini bildirmişdir. Hz.Musa da qövmünə Allahın onlara verdiyi nemətləri xatırlamasının vacibliyini söyləmişdir:

“Bir zaman Musa öz camaatına belə demişdi: “Ey camaatım, Allahın sizə olan nemətini xatırlayın ki, sizdən peyğəmbərlər göndərdi, padşahlar təyin etdi və aləmlərdən heç birinə vermədiyini sizə verdi” (“Maidə” surəsi, 20).

Hz.Musa Allahın verdiyi nemətlərə nankorluq edən qövmünü xəbərdar etmişdir

Allah İsrailoğullarını Fironun zülmündən qurtardıqdan sonra onlara maddi və mənəvi yöndən bir çox nemətlər vermişdir. Quranda onlara verilən nemətlər belə bildirilmişdir:

“Üstünüzdə buludla kölgə saldıq və: “Ruzi olaraq verdiniz halal şeylərdən yeyin!” - deyərək sizə qüdrət halvası və bildirçin göndərdik. Onlar isə Bizə deyil, ancaq özlərinə zülm etmiş oldular. Xatırlayın ki, sizə: “Bu kəndə girin, bəyəndiyiniz yerdə, istədiyiniz şeyləri rahatlıqla yeyin və buranın qapısından səcdə edən halda “hittə!” (“bizi bağışla!”) söyləyərək daxil olun. Biz də günahlarınızı bağışlarıq. Biz yaxşı əməl edənlərin savağını artıracağıq”, - demişik” (“Bəqərə” surəsi, 57-58).
“Yadınıza salın ki, Musa öz qövmü üçün su istədikdə, Biz ona: “Əsanı daşa vur!” - dedik. Ondan on iki çeşmə fışkırdı, hər kəs öz çeşməsini tanıdı. Sonra onlara: “Allahın verdiyi ruzidən yeyin-için, fəqət yer üzündə öz

həddinizi aşaraq fəsad törətməyin!” - söylədik” (“Bə-qərə” surəsi, 60).

Ancaq qövmü nankorluq etmiş, Hz.Musaya bir növ yemə-yə qane olmayacaqlarını, buna görə Hz.Musanın Allaha yal-vararaq onlar üçün paxla, sarımsaq, mərci və soğan istəməsi-ni söyləmişdir. Hz.Musa qövmünün bu nankor davranışına qarşı belə demişdir:

“...Musa da cavabında: “Siz xeyirli olan şeyləri bu cür alçaq şeylərlə dəyişdirmək istəyirsiniz? O halda şəhər-lərdən birinə gedin, istədiyinizi orada taparsınız!” - de-mişdi. Onlara zəlillik, miskinlik damğası vuruldu və Allahın qəzəbinə düşər oldular. Bu onların Allahın ayə-lərini inkar etdiklərinə və peyğəmbərləri haqsız yerə öldürdüklərinə görə idi. Bu onların asi olduqlarına və həddi aşdıqlarına görə idi” (“Bəqərə” surəsi, 61).

Hz.Musa ilə bağlı olan bu ayədən də gördüyümüz kimi, Allahın elçiləri insanlara daim əllərindəki nemətlərə şükr et-mələrini, nankorluq edərlərsə, bunun nəticəsində əzabla qar-şılaşacaqlarını xatırlatmışdır. Əlbəttə, onların bu xəbərdarlığı hər dövrə aiddir. Allah Rəzzaqdır (ruzi verəndir), insanlara saysız nemətlər verərək bunların əvəzində də onların şükr et-məsini əmr edir. Əks hərəkət edənlər isə keçmişdə olan nan-kor qövmlərin başına gələnlərin bir bənzəri ilə qarşılaşmaq-dan çəkinməlidir. Hz.Musa doğru yoldan azan qövmünə Allahın vəd və əzabını xatırlatmış, onları dərhal tövbə etmə-yə çağırmışdır.

Hz.Musa Allahın əmri ilə Tur dağına getmək üçün qöv-mündən bir müddət ayrılmış, bu zaman yerinə Hz.Harunu qoymuşdur. Ancaq Hz.Musanın yoxluğu zamanı zəiflik gös-tərən xalqı öz aralarındakı Samiri adlanan bir adama uymuş və özünə bir buzov heykəli düzəldərək ona sitayiş etməyə

başlamışdı. Bu səbəbdən Hz.Musa qövmünə qayıtmış və bunları xatırlatmışdır:

“...Dedi: “Ey ümmətim! Məgər Rəbbiniz sizə gözəl bir vəd verməmişdimi? Yoxsa uzun bir müddət keçdi? Yaxud Rəbbinizdən sizə bir qəzəb gəlməsini istəyib mənə verdiyiniz vədə xilaf çıxdınız?”” (“Taha” surəsi, 86).

Hz.Musa bu xatırlamalardan sonra qövmünü təkrarən tövbə etməyə dəvət etmişdir. Etdikləri xətanı onlara izah etmiş, tövbə edərlərsə, bunun onlara daha çox xeyirli olacağını bildirmişdir:

“O vaxtı da xatırlayın ki, Musa öz qövmünə: “Ey qövmüm, siz buzova sitayiş etməklə, həqiqətən, özünü zülm etdiniz. Buna görə də yaradanınıza tərəf üz tutaraq tövbə edin, özünüzü öldürün! Belə etməyiniz yaradınınızın yanında sizin üçün xeyirlidir!” - demişdi və Allah da tövbənizi qəbul etmişdi. Əlbəttə, O, tövbələri qəbul edəndir, bağışlayandır” (“Bəqərə” surəsi, 54).

Hz.Musa qövmünü şirk azğınlığına düşməyə məcbur edən Samirini və onun bütünü alçaldıb rəzil etmiş, Allahı ucaltmışdır

“Musa dedi: “Çıx get burdan. Həyatın boyu: “Bir kəs mənə toxunmasın!” - deməli olacaqsan. Hələ səni əsla qaçıb canını qurtara bilməyəcəyin daha bir vaxt gözləyir. İndi tapınıb durduğun tanrına bax. Biz onu yandıracaq, sonra da dənizə atacağıq!” (“Taha” surəsi, 97).

Yuxarıdakı ayədən də görüldüyü kimi, Hz.Musa insanları azdırmağa çalışan bir adama qarşı kəskin bir tədbir görmüşdür. Samirinin bir daha başqa insanları azdırmasına izn verməyərək onu yaşadığı yerdən uzaqlaşdırmışdır. Və düzəltdiyi bütü yandırır məhv etmiş, sonra da dənizə atmışdır.

Hz.Musanın bu rəftarı bu tipli məsələlərdə necə tədbir görmək lazım olduğuna da işarə edir. Bundan başqa, ona dünyada və axirətdə qarşılaşacağı əzabı da xəbər vermişdir. Bundan sonra Hz.Musa Allahın tək Tanrı olduğunu xatırlatmışdır:

“Sizin tanrınız ancaq O Allahdır ki, Ondan başqa heç bir tanrı yoxdur. O, elm ilə hər şeyi ehtiva etmişdir!”
(“Taha” surəsi, 98).

HZ.HARUN

Allah Hz.Musaya Fironun yanın gedib onu təbliğ etməsini söylədiyi zaman Hz.Musa Allahdan bir köməkçi istəmişdir. Allah ona Hz.Harunu köməkçi göndərmişdir. Hz.Harun Hz.Musanın öz qövmünə qarşı apardığı mübarizə zamanı ona dəstək olmuşdur. Allah Hz.Musanı ona tabe olanlarla birlikdə Fironun adamlarından xilas etdikdən sonra Hz.Musa bir müddət qövmündən ayrılmış və ayrılarkən də yerinə qardaşı Hz.Harunu qoymuşdur. Ancaq Hz.Musa onlardan ayrıldıqdan sonra qövmü Samiri adlı adamın rəhbərliyi ilə bir buzov heykəli düzəldib ona sitayiş etməyə başlamışdır.

Qövmünü azğınlıqdan xilas etmək üçün
Hz.Harun qövmünə həqiqi Tanrının Allah
olduğunu xatırlatmışdır

“Harun isə bundan əvvəl onlara belə demişdi: “Ey ümmət! Siz bununla yalnız imtahana çəkildiniz. Sizin Rəbbiniz, şübhəsiz ki, Rəhmandır. Mənə tabe olub əmrinə itaət edin!”” (“Taha” surəsi, 90).

Ancaq qövmü Hz.Musa gələnə qədər buzova sitayiş edəcəklərini söyləyərək inadla inkar etmişdi:

“Onlar: “Musa qayıdıb yanımıza gələnə qədər bu buzova sitayiş etməkdən əl çəkməyəcəyik!” - deyə cavab vermişdilər” (“Taha” surəsi, 91).

Hz.Musa Tur dağında olarkən Allah ona qövmünün halını xəbər vermişdir. Bu səbəbdən qövmünə geri qayıdan Hz.Musa ilə Hz.Harun arasındakı söhbətlər bu şəkildədir:

“Musa qəzəbli və kədərli halda tayfasının yanına dönrəkən onlara dedi: “Məndən sonra mənə nə pis xələf oldunuz! Rəbbinizin əmrini tezləşdirməkmi istədiniz?”

Musa qəzəbindən lövhələrini yerə atdı, qardaşının başından yapışıb özünə tərəf çəkməyə başladı. Harun dedi: “Ey anam oğlu! Bu tayfa məni zəif bilib az qaldı ki, öldürə. Mənimlə belə rəftar etməklə düşmənləri sevincirmə! Məni zalimlərlə bərabər tutma!” Musa dedi: “Ey Rəbbim! Məni də, qardaşımı da bağışla. Bizi Öz mərhəmətin altına al. Sən rəhm edənlərin ən rəhmlisən!”” (“Əraf” surəsi, 150-151).

HZ. DAVUD

Allahın kitab verdiyi peyğəmbərlərdən biri də Hz.Davudur. Hz.Davud həyatının hər anında, qarşılaşdığı bütün hadisələrdə Allahı zikr edən, Ondən istəyən, kömək diləyən, bir ayədə bildirildiyi kimi, “hər rəftar və davranışında Allaha yönələn” bir peyğəmbər idi. Hz.Davud Allahın mülk, hikmət və natiqlik məharəti verərək insanların çoxundan üstün etdiyi bir qul idi. Allah Quranda Hz.Davuda həm maddi, həm də mənəvi cəhətdən böyük bir güc verdiyini bildirmişdir. Belə ki, Hz.Davudla birlikdə zikr etmələri üçün dağları və daşları ona boyun əydirmişdir (“Ənbiyə” surəsi, 79). Bunlardan aydın olur ki, Hz.Davud çox az insanın sahib ola biləcəyi elmlərə sahib idi.

Allah bir çox cəhətdən üstünlük verdiyi Hz.Davudu yer üzərində bir xəlifə etdiyini bir ayədə belə bildirmişdir:

“Ya Davud! Biz səni yer üzündə xəlifə etdik. Buna görə də insanlar arasında ədalətlə hökm et, nəfsdən gələn istəklərə uyma, yoxsa onlar səni Allah yolundan sapdırar. Şübhəsiz ki, Allah yolundan sapanları haqq-hesab gününü unutduqları üçün şiddətli bir əzab gözləyir!”
(“Sad” surəsi, 26).

Hz.Davud insanlara bir-birinin haqqına təcavüz etməməyi əmr etmişdir

Allahın güc və bəsirət verdiyi Hz.Davud bütün peyğəmbərlər kimi qövmünü Allaha iman gətirməyə dəvət etmişdir. Allah Hz.Davudun ədalətini, həqiqəti əsas tutaraq hökm etməsini möminlərə nümunə göstərmişdir. Hz.Davudun aralarından hökm etməyə cəhd edən iki iddiaçı haqqındakı ədalətli hərəkəti möminlərə bir nümunədir:

“Sənə dava edənlərin xəbəri gəlib çatdı mı? O zaman onlar məbədə divardan aşıb gəlmişdilər. Onlar Davudun yanına gəldikdə onlardan qorxdu. Onlar dedilər: “Qorxma, biz bir-birimizə haqsızlıq etmiş iki iddiaçıyıq. Aramızda ədalətlə hökm et, haqqı tapdalama və bizə doğru yolu göstər!” “Bu mənim qardaşımdır. Onun doxsan doqquz dişi qoyunu, mənim isə bircə dişi qoyunum vardır. Belə bir vəziyyətdə: “Onu mənə ver!” - dedi və mübahisədə məni məğlub etdi”” (“Sad” surəsi, 21-23).

Hz.Davudun yanına gələn bu iddiaçılara cavabı belə olmuşdur:

“Dedi: “O sənin bircə qoyununu öz qoyunlarına qatmaq istəməklə, şübhəsiz ki, sənə zülm etmişdir. Doğrudan da, şəriklərin çoxu bir-birinə haqsızlıq edər. Yalnız iman gətirib yaxşı işlər görənlərdən savayı! Onlar da çox azdırlar... “” (“Sad” surəsi, 24).

Hz.Davud da digər peyğəmbərlər kimi insanları Allahın əmri ilə yaşamağa çağırmışdır. Yuxarıdakı ayə bunun bir nümunəsidir. Hz.Davud yanına gələn iddiaçılara bir-birinin haqqına təcavüz etməməyi tövsiyə etdikdən sonra onlara bunun ancaq həqiqətən iman gətirən bəndələrinin yaşadığı bir əxlaq olduğunu xatırlatmışdır.

Eyni ayənin davamında hər davranışında Allaha yönələn Hz.Davudun burada verdiyi qərardan sonra da Allaha yönəlmişdi bu şəkildə bildirilmişdir:

“...Davud Bizim onu imtahana çəkdiyimizi güman etdi. O dərhal Rəbbindən öz bağışlanmasını dilədi və dizi üstə düşüb səcdəyə qapanaraq tövbə etdi. Biz bunu ona bağışladıq. Həqiqətən, o, dərğahımıza yaxın olacaq və

onun qayıdıb gələcəyi yer də gözəl olacaqdır” (“Sad” surəsi, 24-25).

Allahın onu hər hadisədə sınağını, etdiyi hər işdə Onun rızasını qazanmaq lazım olduğunu bilən və üstün əxlaq sahibi olan Hz.Davudun bu davranışı möminlər üçün gözəl bir örnəkdir. İman gətirən hər insan Quranda göstərilmiş bu nümunəvi davranışdan ibrət almalı, etdiyi hər şeyə Allahın şahid olduğunu, hesab günü isə bütün əməllərinə görə sorğuya çəkiləcəyini unutmamalıdır.

Quranın Hz.Davudla bağlı digər ayələri

“Onların dediklərinə səbr et və qüvvətli bəndəmiz Davudu yadına sal! Çünki o, daim Allaha sığınan bir kimsə idi” (“Sad” surəsi, 17).

“Biz onun mülkünü möhkəmləndirmiş, ona hikmət və düzgün hökm vermək qabiliyyəti bəxş etmişdik” (“Sad” surəsi, 20).

“Biz bunu ona bağışladıq. Həqiqətən, o, dərğahımıza yaxın olacaq və onun qayıdıb gələcəyi yer də gözəl olacaqdır” (“Sad” surəsi, 25).

“Biz Davuda və Süleymana elm verdik. Onlar dedilər: “Bizi Öz mömin bəndələrinin çoxundan üstün tutan Allaha həmd olsun!”” (“Nəml” surəsi, 15).

“Həqiqətən, Biz Davuda Öz dərğahımızdan bir lütf bəxş edib: “Siz ey dağlar, siz ey quşlar! Onunla birlikdə Allahı təqdis edib şəninə təriflər deyin!” - deyə buyurduq və dəmiri onun üçün yumşaltdıq” (“Səba” surəsi, 10).

HZ.SÜLEYMAN

“Biz Davuda Süleymanı bəxş etdik. Nə gözəl bəndə! O daim Allaha sığınan bir kimsə idi. Onun rızasını qazanmaq diləyərdi” (“Sad” surəsi, 30).

“Həqiqətən, o, dərgahımıza yaxın olacaq və onun qayıdıb gələcəyi yer də gözəl olacaqdır” (“Sad” surəsi, 40).

“Biz onu dərhal Süleymana anladıq. Və onların hər birinə hökm və elm verdik...” (“Ənbiya” surəsi, 79).

Hz.Süleyman varisi olduğu Hz.Davud kimi Allahın ona verdiyi maddi və mənəvi nemətlərlə üstün edilmiş bir peyğəmbərdir. Allah yolunda sərf etmək üçün dünyada heç kimsəyə nəsib olmayan bir var-dövlətə sahib olmağı istəmiş və Allah onun bu duasını qəbul etmişdir. Fırtına şəklində əsən külək, ərimiş mis mədəni, cinlər onun əmrinə verilmişdir. Allahın Hz.Süleymana verdiyi nemətləri bildirdiyi ayələrdən bəziləri belədir:

“Süleymana da küləyi ram etdik. O səhərdən günortaya qədər bir aylıq yol, günortadan axşama qədər də bir aylıq yol gedirdi. Onun üçün mis mədəni sel kimi əridib axıtdıq. Cinlərin bir qismi Rəbbinin izni ilə onun yanında işləyirdi. Onlardan hər kəs əmrimizdən çıxırdısa, ona cəhənnəm odunun əzabından daddırardıq. Onun üçün nə istəsə - məbədlər, heykəllər, böyük hovuzlara bənzər çanaqlar və yerindən tərپənməyən iri qazanlar düzəldirdilər. Siz ey Davud ailəsi! Allaha şükranlıqla itaət edin! Bəndələrimdən şükr edəni azdır!” (“Səba” surəsi, 12-13).

Sahib olduğu hər şeyin Allahın ona verdiyi bir nemət olduğunu bilən Hz.Süleyman bunları Allahın rızasını qazanmaq məqsədi ilə istədiyini belə ifadə etmişdir:

“Axşamüstü ona cins, çapar atlar göstərildiyi zaman o dedi: “Mən gözəlliği Rəbbimin zikrindən dolayı sevirəm. Nəhayət, qeyb olub gizləndi. Dedi: “Onları mənə qaytarın!” Onların qıçlarını və boyunlarını sığallamağa başladı” (“Sad” surəsi, 31-33).

Hz.Süleymanın bu sözləri bütün müsəlmanlar üçün bir örnəkdir. İman gətirən hər insan yer üzündəki hər şeyin tək sahibinin Allah olduğunu və sahib olduqlarını ona Allahın bir nemət olaraq verdiyini bilir. Buna görə gördüyü hər gözəllik qarşısında Hz.Süleyman kimi Allahı zikr edir, Ona şükr edir. Amma dünyada gördüklərinin müvəqqəti bir nemət olduğunu, bunların ən yaxşısının ona əbədi davam edəcək axirət həyatında veriləcəyini də əsla unutmur.

Hz.Süleyman Səba qövmünü Allaha iman gətirməyə dəvət etmişdir

Quranda Hz.Süleymanın günəşə sitayiş edən Səba qövmünün qadın hökmdarına təbliğ edərək istifadə etdiyi metodlar bildirilmişdir. Hz.Süleymana tabe olan Hüdhdü quşu bu qövm haqqında xəbər gətirdiyi zaman Hz.Süleyman ilk öncə bir məktub göndərərək onları haqq dinə çağırmışdır.

Hz.Süleyman göndərdiyi məktubda bu qövmü Allaha iman gətirməyə və ona təslim olmağa dəvət etmişdir. Məktubu alan Səba məlikəsi Allaha çağıran məktubun məzmununu qövmünün başbilənlərinə bu şəkildə açıqlamışdır:

“Dedi: “Ey əyanlar! Mənə çox hörmətli bir məktub göndərildi. O məktub Süleymandandır və o “bismillahir-rəhmanir-rəhim”lədir. “Mənə qarşı təkəbbür göstərməyin və yanıma müti olaraq gəlin! (Bəlqis) dedi: “Ey əyanlar! Bu iş barəsində mənə rəyinizi bildirin. Mən sizinlə məsləhətləşməmiş heç bir iş görənləm!” Onlar dedilər: “Biz böyük bir qüvvət və qüdrət

sahibiyik. Hökm sənindir. Nə əmr edəcəyini özün bax!”” (“Nəml” surəsi, 29-33).

Hz.Süleymanın gücü və qətiyyəti məktubda işlədilən ifadədən də asanlıqla başa düşülür. Səba qövmünün başçıları dərk etdilər ki, əgər Hz.Süleymanın əmrinə qarşı çıxsalar, böyük ziyana uğrayacaqlar. Ancaq öncə ona bir hədiyyə göndərərək Hz.Süleymanı sınamaq istəmişdilər.

Hz.Süleyman Allahın ona verdiklərinin onlardan gələn hər şeydən daha xeyirli olduğunu bildirmişdir

Güç və şərəf sahibi olan Hz.Süleyman Səba mülkəsinin göndərdiyi hədiyyələri qəbul etməmiş, bu məsələdə son dərəcə qətiyyətli bir davranış göstərmişdir:

“...Siz mənə mal-dövlətləmi yardım edirsiniz? Allahın mənə verdiyi sizə verdiyindən daha yaxşıdır. Amma siz öz hədiyyələrinizlə sevinirsiniz” (“Nəml” surəsi, 36).

Hz.Süleyman bu sözləri ilə Allahın rızasını heç bir dünyəvi mənfəətə dəyişmədiyini göstərmişdir. Hz.Süleymanın heç bir şeyə tamah salmayan bu davranışı mühüm bir üstünlükdür. Və möminlərin nümunə götürəcəyi gözəl bir iman xüsusiyyətidir.

Hz.Süleyman insanları Allahın dininə yönəltmək üçün fərqli metodlardan istifadə etmişdir

Hz.Süleyman Səba xalqının müsəlman olmasını istəmişdir. Sarayına gələcək qadın hökmdara Allahın ona verdiyi gücü göstərmək və bununla Səba qövmünün hidayət yoluna gəlməsinə vasitə olmaq üçün fərqli bir üsuldən istifadə etmişdir. Hz.Süleyman köməkçilərindən Səba mülkəsinin taxtını ona gətirmələrini istəmişdir:

“Dedi: “Ey əyanlar! Onlar müti vəziyyətdə yanıma gəlməmiş hansınız onun taxtını mənə gətirə bilər?”” (“Nəml” surəsi, 38).

Bu barədə Hz.Süleymana verilən cavab belə olmuşdur:

“Kitabdan bir qədər xəbəri olan birisi dedi: “Mən onu sənə bir göz qırpımında gətirərəm!...” (“Nəml” surəsi, 40).

Və Hz.Süleyman bir anda taxtı yanında görmüşdür. Sahib olduğu hər şeyi Allahın onu sınamaq üçün verdiyini bilən Hz.Süleyman taxtı görəndə bunun Allahdan bir sınaq olaraq yaradıldığını belə bildirmişdir:

“...Bu, Rəbbimin lütfündəndir. Məni imtahana çəkməyi üçündür ki, görək şükr edəcəyəm, yoxsa nankor olacağam! Kim şükr etsə, yalnız özü üçün şükr edir; kim nankor olsa, bilsin ki həqiqətən, Rəbbim möhtac deyildir, kərəm sahibidir!” (“Nəml” surəsi, 40).

Səba məlikəsi ora gələrkən gördüyü möcüzədən və Hz.Süleymanın sarayının əzəmətindən təsirlənərək tövbə etmiş və imana gəlmişdir. Hz.Süleymanla onun arasındakı söhbətlər Quranda belə bildirilir:

“Dedi: “Taxtını tanınmaz hala salın, görək onu tanıyaçaq, ya yox?!” (Bəlqis) gəldikdə ona: “Taxtın bu cürdürmü?” -deyildi. O da: “Sanki odur!” - deyə cavab verdi. “Bizə ondan daha öncə elm verilmiş və biz müti olmuşuq!” Ona Allahdan başqasına ibadət etməyi qadağan etdi. Ona belə deyildi: “Saraya daxil ol!” Sarayı gördükdə onu dərin bir gölməçə hesab etdi və ətəyini qaldırdı. O: “Bu büllurdan tikilmiş bir saraydır!” - dedi. (Bəlqis) dedi: “Ey Rəbbim! Mən özümə zülm etmişdim. Mən artıq Süleyman sayəsində aləmlərin Rəbbi olan Allaha təslim oldum!”” (“Nəml” surəsi, 41-44).

Hz.Süleymanın Səba qövmünə etdiyi təbliğdən başa düşüldüyü kimi, peyğəmbərlər sahib olduqları bütün güc və imkanlarından insanların bir olan Allaha iman gətirməsinə vasitə olmaq məqsədilə istifadə etmişlər.

HZ.İSA

“Onların ardınca Məryəm oğlu İsanı özündən qabaqkı Tövrati təsdiq edən kimi göndərdik. Ona içində haqq yol və nur olan, özündən əvvəlki Tövrati təsdiq edən, müttəqilər üçün doğru yol və nəsihət olan İncili verdik” (“Maidə” surəsi, 46).

Hz.İsa Allahın kitab verdiyi peyğəmbərlərdən biridir. Hz.İsa atasız dünyaya gəlmişdir. Bu, onun həyatındakı möcüzələrdən biridir. Doğumundan etibarən bütün həyatı boyu bir çox möcüzələr verilən Hz.İsanın yaradılışı Quranda bu şəkildə bildirilir:

“Allah yanında İsa da Adəm kimidir. Allah onu torpaqdan yaratdı. Sonra ona: “Ol!” - dedi, o da oldu. Şübhəsiz ki, sənın Rəbbin tərəfindən olan həqiqətdir. Ona görə də şübhə edənlərdən olma!” (“Ali-İmran” surəsi, 59-60).

Hə.İsa hələ beşikdə ikən Allahın qulu və elçisi olduğunu bildirmiş və insanlara Allahın ona verdiyi nemətləri saymışdır

Hə.İsa hələ beşikdə ikən Allahın təqdiri ilə böyük bir möcüzə göstərmiş və danışmağa başlamışdır. Hə.İsa peyğəmbərlik vəzifəsini insanlara bu şəkildə təbliğ etmişdir:

“Dedi: “Mən, həqiqətən, Allahın quluyam. O mənə kitab verdi, özümü də peyğəmbər etdi. O, harada olursam, mənə mübarək etdi və mənə diri olduqca namaz qılıb zəkat verməyi tövsiyə buyurdu. O, həmçinin mənə anama qarşı olduqca itaətkar etdi, zülmkar, asi eləmədi! Doğulduğum gün də, öləcəyim gün də, diriləcəyim gün də mənə salam olsun!” Bu, ixtilafda olduq-

ları Məryəm oğlu İsa haqqında haqq sözdür!” (“Məryəm” surəsi, 30-34).

Hz.İsa gəlişinin məqsədini də qövmünə xəbər vermişdir

Allahdan uzaq yaşayan cəmiyyətlərin mühüm bir xüsusiyyəti də onların bir-biri ilə yola getməməsi, ortaq bir nöqtədə birləşməməsi və tez-tez ixtilaf etməsidir. Yaşadıqları əxlaqın təməli Allah qorxusuna əsaslanmadığı üçün bu ziddiyyət hər mövzuya aiddir. Allah elçilərini bu qövmələrə aralarındakı ixtilafı həll etmək və onları alternativsiz və yeganə doğru olan haqq dinə çağırmaq üçün göndərmişdir. Hz.İsa da qövmünə gəlişinin məqsədinin aralarındakı ixtilafı aradan qaldırmaq olduğunu belə bildirmişdir:

“İsa aşkar möcüzələrlə gəldiyi zaman dedi: “Həqiqətən, mən sizə hikmətlə, həm də ixtilafda olduğunuz bəzi şeyləri izah etmək üçün gəlmişəm. Allahdan qorxun və mənə itaət edin!” (“Zuxruf” surəsi, 63).

Hz.İsa yanında olan həvarilərinə Allahdan qorxub çəkinməyi tövsiyə etmişdir

Hz.İsanın həvariləri Allaha iman gətirdiklərini söyləyən, peyğəmbərlərinin yanında olan adamlar idi. Ancaq daha sonra Hz.İsadan onlara bir möcüzə göstərməsini istəmişdilər. Və **“Ya Məryəm oğlu İsa! Rəbbin bizə göydən bir süfrə göndərə bilirmi?”** (“Maidə” surəsi, 112) demişdilər. Əlbəttə, bir insanın Allaha iman etməsi üçün möcüzə görməsinə lüzum yoxdur. Çünki Onun varlığı açıq-aydın olan bir həqiqətdir. Buna görə də Hz.İsa həvarilərin bu istəyinə belə cavab vermişdir:

“...O: “Əgər möminsinizsə, Allahdan qorxun!” - demişdi” (“Maidə” surəsi, 112).

Ancaq həvarilər Allahdan gələcək bu möcüzəni qəlblərinin əmin olması üçün istədiklərini söyləyincə Hz.İsa da Allaha dua edərək onlara göydən bir süfrə endirilməsini istəmişdi. Bu barədə olan ayələr bu şəkildədir:

“Həvarilər demişdilər: “Biz istəyirik ki, ondan yeyək, ürəklərimiz sakit olsun, sənin bizə doğru dediyini bilək və ona şahidlik edənlərdən olaq. Məryəm oğlu İsa dedi: “Ya Allah, ey bizim Rəbbimiz! Bizə göydən bir süfrə nazil et ki, o bizim həm birincimiz, həm də axırıncımız üçün bir bayram və Səndən bir möcüzə olsun. Bizə ruzi ver ki, Sən ruzi verənlərin ən yaxşısısan!”” (“Maidə” surəsi, 113-114).

Məryəm oğlu İsa özündən sonra gələcək elçini qövmünə müjdələmişdir

Bildiyimiz kimi, Hz.İsadan sonra gələn peyğəmbər Hz.Məhəmməddir (s.ə.v.). Hz.Məhəmmədin (s.ə.v.) digər adı Əhməddir. Hz.İsa İsrailoğullarına özündən sonra gələcək peyğəmbəri belə xəbər vermişdir:

“Onu da xatırla ki, bir vaxt Məryəm oğlu İsa belə demişdi: “Ey İsrail oğulları! Həqiqətən, mən özümdən əvvəl nazil olmuş Tövrəti təsdiq edən və məndən sonra gələcək Əhməd adlı bir peyğəmbərlə müjdə verən Allahın elçisiyəm!” Sonra onlara aşkar möcüzələrlə gəldikdə onlar: “Bu, açıq-aydın sehrdir!” - dedilər” (“Saf” surəsi, 6).

Hz.İsa qövmünü Allahdan qorxub çəkinməyə və Ona qulluq etməyə çağırmışdır

Hz.İsa da Allahın bütün peyğəmbərləri kimi qövmünə Allahın varlığını, Onun hər şeyin Yaradıcısı olduğunu, hər növ qüsurdan münəzzəh (xali) və ən gözəl sifətlərin sahibi olduğunu, sonsuz qüdrət və ədalət sahibi olduğunu təbliğ etmişdir. Və digər peyğəmbərlər kimi qövmünü Allahdan qorxub çəkinməyə, Ona ibadət etməyə dəvət etmişdir:

“Məndən əvvəl göndərilmiş Tövrəti təsdiq edərək sizə haram edilmiş bəzi şeyləri halal etmək üçün gəldim və sizə Rəbbiniz tərəfindən bir möcüzə gətirdim. İndi Allahdan qorxun və mənə itaət edin! Şübhə yoxdur ki, Allah mənim də Rəbbim, sizin də Rəbbinizdir. Elə isə Ona ibadət edin! “Budur doğru yol!!”” (“Ali-İmran” surəsi, 50-51).

”Şübhəsiz ki, Allah mənim də Rəbbim, sizin də Rəbbinizdir. Yalnız Ona ibadət edin. Bu, doğru yoldur”” (“Zuxruf” surəsi, 64).

HZ.MƏHƏMMƏD

“Mühəmməd aranızdakı kişilərdən heç birinin atası deyildir. Lakin o, Allahın Rəsulu və peyğəmbərlərin sonuncusudur. Allah hər şeyi biləndir!” (“Əhzab” surəsi, 40).

Allahın yuxarıdakı ayəsində bildirdiyi kimi, Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) sonuncu peyğəmbərdir. Qurandakı “de, de ki” ilə başlayan ayələrlə Allah Peyğəmbərinə (s.ə.v.) söylənməsi lazım olan sözləri bildirmiş, Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) bu ayələrlə təbliğ etmişdir.

HZ.Məhəmməd (s.ə.v.) Allahdan qorxan və bağışlanmağı istəyənlərin ona uymasının vacibliyini belə təbliğ etmişdir:

“De: “Əgər siz Allahı sevirsinizsə, mənim ardınca gəlin ki, Allah da sizi sevsin və günahlarınızı bağışlasın. Allah bağışlayandır, mərhəmətlidir!”” (“Ali-İmran” surəsi, 31).

HZ.Məhəmmədin (s.ə.v.) bu çağırışı bu gün yaşayan bütün insanlara da aiddir. Allah dinini təbliğ etmələri üçün göndərdiyi elçilərinə tam itaəti əmr etmiş, bir çox ayədə elçiyə itaətin əslində Allaha itaət olduğunu bildirmişdir. Bu səbəbdən peyğəmbərə itaət dinin ən mühüm və həyati məsələlərindən biridir. Və bu itaətin göstərilməsi də əlbəttə, peyğəmbərin təbliğ etdiyi məsələləri tam bir təslimiyyətlə tətbiq etməklə olur.

HZ.Məhəmməd bütün peyğəmbərlər kimi heç bir əvəz istəmədiyini bildirmişdir

HZ.Məhəmməd (s.ə.v.) digər peyğəmbərlər kimi qövminə

öncə etdiyi təbliğin əvəzində heç bir ücret istəmədiyini, hər əməlini Allah rızası üçün etdiyini və əvəzini Allahdan gözlədiyini bildirmişdir. Allahın Hz.Məhəmmədə (s.ə.v.) insanlardan heç bir əvəz gözləmədiyini söyləməsini əmr etdiyi ayələrdən bəziləri bu şəkildədir:

“Onlar Allahın doğru yola yönəltdiyi kimsələrdir. Sən də onların haqq yolunu tutub get. De: “Mən bunun müqabilində sizdən bir əvəz istəmirəm. Bu aləmlər üçün yalnız bir öyüd-nəsihətdir”” (“Ənam” surəsi, 90).

“De: “Mən sizdən heç bir mizd istəmirəm, o sizin olsun. Mənim mükafatım ancaq Allaha aiddir. O, hər şeyə şahiddir!”” (“Səba” surəsi, 47).

Başqa bir ayədə isə qövmünə heç bir mənfəət gözləmədiyini bildirən Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) onlara əsl məqsədini belə bildirmişdir:

“De: “Mən sizdən buna görə heç bir mizd (əvəz) istəmirəm, ancaq Rəbbinə tərəf doğru yol tapmaq diləyən kimsələr istəyirəm...” (“Furqan” surəsi, 57).

Allaha iman gətirmək üçün möcüzələr görmək istəyənlərin möcüzə görsələri də iman gətirməyəcəklərini açıqlamışdır

Allahın varlığının dəlilləri açıq-aydın olduğu halda inkarçılar iman gətirməmək üçün bəhanələr axtarır və Allahın onlara möcüzələr göndərməsini istəyir. Hz.Məhəmmədin (s.ə.v.) qövmü də ona təbə olmamaq üçün onlara bir dəlil göstərməsini istəmişdilər. Ancaq bu insanların Allahdan möcüzələr istəməsinin səbəbi onları gördükləri zaman iman etmək və imanlarını sağlamlaşdırmaq deyil. Söylədikləri sadə-

cə olaraq ona təslim olmamaq üçün irəli sürdükləri bir bəhanədir. Allah Hz.Məhəmmədə (s.ə.v.) bu insanlara belə söyləməsini əmr etmişdir:

“Allaha ürəkdən and içdilər ki, əgər onlara bir ayə gəlsə, ona mütləq inanacaqlar. De: “Ayələr ancaq Allahın yanındadır. Siz nədən bilirsiniz ki, onlara ayə gəldikdə yenə də iman gətirməyəcəklər?”” (“Ənam” surəsi, 109).

Hər insanın Allah dərgahında müəyyən olan bir ölüm vaxtı var. O an yetişəndə Allahın mələkləri insanın canını almağa gəlirlər. Əgər imanlı bir insanın ölümüdürsə, mələklər ona salam verib onu cənnətlə müjdələyir, canını asanlıqla alırlar. İnkarcıların canı isə üzlərinə və arxalarına vurularaq alınır. Mələklər onlara təhqiramiz bir əzaba məruz qalacaqlarını bildirirlər. İman gətirməyən insanlar gördükləri açıq-aydın həqiqətə o an təslim olurlar. Ancaq bu andan sonra insanın iman gətirməsi ona bir fayda verməz, çünki artıq ona verilən vaxt sona çatmışdır. Allah bu həqiqəti iman gətirməmək üçün bəhanə axtaran insanlara bildirmiş və Hz.Məhəmmədə (s.ə.v.) insanlara belə deməsini əmr etmişdir:

“Özlərinə yalnız mələklərin, yoxsa Rəbbinin, yaxud da Rəbbinin bəzi qiyamət əlamətlərinin gəlməsini gözləyirlər? Rəbbinin bəzi qiyamət əlamətləri gələcəyi gün əvvəlcə iman gətirməmiş və ya imanında bir xeyir qazanmamış şəxsə imanı heç bir fayda verməz. De: “Gözləyin, doğrusu, biz də gözləyirik!”” (“Ənam” surəsi, 158).

Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) qövmünə özünün yalnız bir insan olduğunu xatırlatmışdır

Allahdan qorxmayan insanlar sahib olduqları qürura görə vicdanları qəbul etsə belə bir insana tabe olmaq, onun özlərindən üstün olduğunu qəbul etmək istəməzlər. Daha əvvəlki peyğəmbərlərin qövmlərində də gördüyümüz kimi, bu tip insanlar peyğəmbərlərin qeyri-insani xüsusiyyət daşmasının vacibliyini iddia edirlər. Hz.Məhəmmədin (s.ə.v.) qövmü də ona tabe olmamaq üçün bunlar kimi bir çox bəhanələri ortaya atmış, onun bazarlarda gəzən adi bir insan olduğunu söyləyərək peyğəmbər olmadığını iddia etmişdilər.

Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) də belə yanlış fikirləri olan qövmünə özünün yalnız bir insan olduğunu və nicat tapmaq istəyənin ancaq Allaha yönəlməsinin vacibliyini təbliğ etmişdir:

“De: “Mən də sizin kimi ancaq bir insanam. Mənə vəhy olunur ki, sizin tanrınız yalnız bir olan Allahdır. Kim Rəbbi ilə qarşılaşacağıma ümid bəsləyirsə, yaxşı iş görsün və Rəbbinə etdiyi ibadətə heç kəsi şarik qoşmasın!”” (“Kəhf” surəsi, 110).

“De: “Əgər yer üzündə arxayın gəzib dolaşanlar mələklər olsaydı, sözsüz ki, onlara bir mələk peyğəmbər göndərərdik!” De: **“Mənimlə sizin aranızda təkəcə Allahın şahid olması kifayət edir. Şübhəsiz ki, O, bəndələrindən xəbərdardır, görəndir!”** (“İsra” surəsi, 95-96).

Yenə qövmünün bu fikirlərinin müqabilində Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) onlara yalnız bir xəbərdaredici olduğunu, sadəcə olaraq Allahın əmrlərini yerinə yetirdiyini, ona tabe olanların isə hidayət tapacağını bildirmişdi:

“De: “Allaha itaət edin, Peyğəmbərə itaət edin. Əgər üz döndərsəniz, bilin ki onun vəzifəsi ancaq ona tapşır-

rılanı, sizin də vəzifəniz ancaq sizə tapşırılanı yerinə yetirməkdir. Əgər Ona itaət etsəniz, doğru yolu tapmış olarsınız. Peyğəmbərin öhdəsinə düşən isə yalnız açıq-aşkar təbliğ etməkdir” (“Nur” surəsi, 54).

“Mənə ancaq bu şəhərin Rəbbinə ibadət etmək əmr olunmuşdur. Elə bir şəhər ki, onu müqəddəs tutmuşdur. Hər şey yalnız Onundur. Mənə müsəlman olmaq əmr edilmişdir! Və mənə Quran oxumaq buyurulmuşdur!” Hər kəs doğru yolda olsa, yalnız özü üçün doğru yolda olmuş olar. Hər kəs doğru yoldan çıxsa, de: “Mən yalnız qorxudan peyğəmbərlərdənəm!” Və de: “Həmd olsun Allaha! O Öz ayələrini sizə göstərəcək, siz də onları görüb tanıyacaqsınız. Rəbbin etdiyiniz əməllərdən əsla xəbərsiz deyildir!”” (“Nəml” surəsi, 91-93).

**Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) qövmünə özünün
Allaha təslim olduğunu bildirmişdir**

Hər inkarçı qövm kimi Hz.Məhəmmədin (s.ə.v.) qövmü də onunla Allah barədə mübahisə etmişdi. Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) bu cür çirkin bir davranış göstərən qövmünə özünün Allaha təslim olduğunu təbliğ etmişdir:

“Siz Allah barəsində bizimlə mübahisəmi edirsiniz? Halbuki, O həm bizim, həm də sizin Rəbbinizdir. Bizim əməllərimiz bizə, sizin əməlləriniz isə sizə aiddir. Ona sadıq olan bizik!” (“Bəqərə” surəsi, 139).

“Əgər onlar sənislə mübahisə edərlərsə, belə de: “Mən özümü ardımca gələnlərlə birlikdə Allaha təslim etmişəm”. Kitab verilmiş şəxslərə və savadsızlara de: “Siz də təslim oldunuzmu?” Əgər təslim olarlarsa, doğru yola yönəlmiş olarlar, yox, əgər üz döndərərlərsə, sənin

vəzifən ancaq təbliğ etməkdir. Allah, şübhəsiz ki, bəndələrini görəndir!” (“Ali-İmran” surəsi, 20).

Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) qövmünə yalnız Allaha iman gətirdiyini və Ona heç kimi şərik qoşmayacağını söyləmişdir

Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) qövmünə Allahın tək Tanrı olduğunun dəlillərini izah etmiş və onları iman gətirməyə dəvət etmiş, əks təqdirdə əzabla qarşılaşacaqlarını xəbər vermişdir. Bu barədə ayələrdən bəziləri belədir:

“De: “Bu mənim yolumdur. Mən və mənə tabe olan açıq-aşkar bir dəlillə Allaha çağırırıq. Allah pak və müqəddəsdir. Mən isə müşriklərdən deyiləm!” (“Yusif” surəsi, 108).

“De: “Mən ancaq öz Rəbbimə ibadət edirəm və heç kəsi Ona şərik qoşmuram!” De: “Mən sizə nə bir zərər, nə də bir xeyir vermək qüdrətinə malik deyiləm!” De: “Məni Allahdan heç kəs qurtara bilməz və mən də Ondan başqa heç bir sığınacaq tapa bilmərəm! Allah dərgahından olanı və Onun göndərdiklərini təbliğ etməkdən başqa heç bir şey gəlməz. Allaha və Onun Peyğəmbərinə asi olanları cəhənnəm odu gözləyir. Onlar orada həmişəlik qalacaqlar!” (“Cin” surəsi, 20-23).

“De: “Mənə dini məhz Allaha məxsus edərək yalnız Ona ibadət etmək əmr olunmuşdur! Mənə ilk müsəlman olmaq buyurulmuşdur!” De: “Əgər Rəbbimə asi olsam, doğrusu, müdhiş günün əzabından qorxuram!” De: “Mən Allaha dinimi yalnız Ona məxsus edərək tapınıram! Siz də Ondan başqa istədiyinizə ibadət edin!” De: “Əsl ziyan çəkənlər qiyamət günü özlərini və ailə-

lərini ziyana uğradanlardır. Bax, açıq-aşkar ziyan budur!”” (“Zumər” surəsi, 11-15).

“Yaxud öncə yaradan sonra onu yenidən dirildən, sizə göydən, yerdən ruzi verən kimsə?! Məgər Allahla yanaşı başqa tanrımı var?” De: “Əgər doğru deyirsinizsə, dəlilinizi gətirin!”” (“Nəml” surəsi, 64).

Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) inkarçılara uymayacağını bildirmişdir

Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) onu doğru yoldan döndərməyə çalışan, ona iftiralar ataraq öldürməklə və yurdundan qovmaqla hədələyən qövmünə onların istəyinə uymayacağını belə təbliğ etmişdir:

“De: “Sizin Allahdan qeyri tapındığımız bütələrə ibadət etmək mənə qadağan edilmişdir”. De: “Mən sizin nəfsinizin istəklərinə əsla uymaram. Belə ola biləcəyi təqdirdə mən azar və doğru yola yönəlmişlərdən olmaram!” De: “Mən Rəbbimdən açıq-aydın bir dəlilə istinad edirəm. Siz isə onu yalan hesab etdiniz. Sizin tələm-tələsik istədiyiniz məndə deyildir. Hökm ancaq Allahındır. Haqqı yalnız O bəyan edir. O ayırd edənlərin ən yaxşısıdır!”” (“Ənam” surəsi, 56-57).

Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) qövmünə Allaha şərikin qoşduqları şeylərin heç bir gücə malik olmadığını bildirmişdir

Qövmünə Allahın yeganə Tanrı olduğunu xatırladan Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) eyni zamanda qövmünün Allaha şərikin qoşduqlarının heç bir şeyi yarada bilməyəcəyini, kimsəyə zərər yaxud fayda verməyə güclərinin çatmayacağını da müxtəlif şəkillərdə təbliğ etmişdir. Bu barədə olan ayələrdən bəziləri belədir:

“De: “Allahdan başqa tanrı güman etdiklərinizi çağırın. Onlar sizi nə möhnətdən qorumağa, nə də onu dəyişməyə qadir deyillər!”” (“İsra” surəsi, 56).

“De: “Mənə bir xəbər verin görüm, sizin Allahdan başqa ibadət etdikləriniz yer üzündə nə yaratmışlar?! Yoxsa onların göylərdə bir şəriqliyi var?! Əgər doğru deyirsinizsə, mənə bundan əvvəl bir kitab, yaxud elmdən qalan bir şey gətirin!” (“Əhqaf” surəsi, 4).

“De: “Allahdan başqa tanrı zənn etdiklərinizi çağırın”. Onlar göylərdə və yerdə zərrə qədər bir şeyə sahib deyillər. Nə onların bunlarda bir şəriqliyi var, nə də onlardan bir köməkçisi var!” (“Səba” surəsi, 22).

“De: “Ona qoşduğunuz şərikləri bir mənə göstərin. Xeyr. Yenilməz qüvvət, hikmət sahibi ancaq O Allahdır!”” (“Səba” surəsi, 27).

“De: “Mənə bir göstərin görüm, Allahdan başqa ibadət etdikləriniz yer üzündə nəyi yaradıblar? Yoxsa onların göylərdə bir şəriqliyi var? Yaxud onlara bir kitab vermişik və oradakı bir dəlilə istinad edirlər?! Xeyr, o zalimlər bir-birinə ancaq yalan vəd verirlər” (“Fətir” surəsi, 40).

Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) Allahın yazdığı taleyə təvəkkül etməyi xatırlatmışdır

Allah hər şeyi bir tale üzərində yaratmışdır. İnsan bütün həyatı boyunca Allahın müəyyən etdiyi bu taleyi yaşayır. Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) qövmünə Allahın onlar üçün yazdığından kənar heç bir şeylə qarşılaşmayacağını, bu səbəblə hər an yaşadıkları hadisələrdə Allaha təvəkkül edərək əcir (savab) qazanmalarını söyləmişdir:

“De: “Allahın bizim üçün yazdığından başqa bizə heç bir şey üz verməz. O bizim ixtiyar sahibimizdir. Buna görə də möminlər yalnız Allaha təvəkkül etsinlər!” (“Tövbə” surəsi, 51).

Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) qeybin bilgisinin ancaq Allah dərgahında olduğunu bildirmişdir

Quranda “qeyb” kəlməsi insan aqlının və elminin dərk etmədiyi, gözə görünməyən hər şeyi ifadə edir. Quranda Allahın varlıqlarından xəbər verdiyi, amma mahiyyətini həqiqi mənada bilmədiyimiz yerlər, varlıqlar, keçmişə aid məlumat və xəbərlər qeyb anlayışına daxildir. Qeyb aləmi haqqında ancaq Allah bilir və Allah ancaq istədiyi insana bu barədə məlumatı verəcəyini bildirmişdir. Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) qeybi yalnız Allahın bildiyini bu şəkildə təbliğ etmişdir:

“De: “Onların nə qədər qaldıqlarını Allah daha yaxşı bilir. Göylərin və yerin qeybini bilmək ancaq Ona məxsusdur. O, hər şeyi necə gözəl görür, necə də yaxşı eşidir! Onların Allahdan başqa heç bir hamisi yoxdur. O, heç kəsi Öz hökmünə şərikin etməz!” (“Kəhf” surəsi, 26).

“De: “Allahdan başqa göylərdə və yerdə olan heç kəs qeybi bilməz! Onlar yenidən nə vaxt diriləcəklərini də bilməzlər!” (“Nəml” surəsi, 65).

“De: “Rəbbim haqqı nazil edər. O, qeybi ən yaxşı biləndir!” (“Səba” surəsi, 48).

Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) qövmünə Allahın sonsuz gücünü təbliğ etmişdir

İnsanın yer üzündə yaşaya bilməsi üçün lazım olan hər şərti yaradan Allahdır. Yerin Günəş sistemindəki yeri, həyat

üçün lazımlı mühiti təmin edən atmosfer, Yer kürəsinin böyük bir hissəsini əhatə edən və həyat üçün zəruri olan su, Yer in hərəkəti ilə hər səhər günəşin doğması, hər axşam təkrar batması və bunlar kimi bir çox hadisə Allahın izni ilə baş verir.

Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) qövmünə Allahdan qorxmaları üçün Onun üstün qüdrətini xatırlatmışdır:

“De: “Bir deyin görək, əgər Allah gecəni qiyamətə qədər üstünüzə uzatsaydı, Allahdan başqa hansı tanrı sizə bir işıq gətirə bilərdi?! Məgər eşitmirsinizmi?” De: “Bir deyin görək, əgər Allah gündüzü qiyamətə qədər üstünüzə uzatsaydı, Allahdan başqa hansı tanrı istirahət etdiyiniz gecəni sizə gətirə bilərdi?! Məgər görmürsünüzmü?”” (“Qəsəs” surəsi, 71-72).

Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) axirətə inanmayanlara Allahın dünyadakı yaradılış dəlillərinə baxaraq öyüd almalarının vacibliyini bildirmişdir. Bu qüsursuz yaradılış dəlillərini görənlər insanların mühüm bir həqiqəti də dərk etməsi lazım gəlir. Bütün bunları yaratmağa qadir olan Allah əlbəttə ki, axirətdə bunların oxşarlarını da yaradacaqdır. Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) bu mühüm həqiqəti qövmünə belə bildirmişdir:

“De: “Yer üzünü gəzib məxluqatı nə cür yaratdığına baxın. Sonra da Allah axirət həyatını yaradacaqdır” (“Ənkəbut” surəsi, 20).

Allahın hər cür qüsurları və çatışmazlıqdan münəzzəh (xali) və hər şeyin Yaradıcısı olduğunu bildirmişdir.

İnsan çatışmazlıq və zəifliklərə sahib olan aciz bir varlıqdır. O, öz həyatını yalnız Allahın izni ilə davam etdirir. Halbuki hər şeyin Yaradıcısı olan Allah bütün nöqsanlardan uzaq, bütün qüsurlardan münəzzəhdir. O, heç bir şeyə ehtiyacı olmayandır. Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) qövmünə bunu təbliğ

etmişdir:

“De: “Mən göyləri və yeri yaradan, hamını bəsləyib Özü bəslənməyən Allahdan başqasını özümə Rəbbmi edərəm?!” De: “Mənə ilk müsəlman olmaq əmr edildi və müşriklərdən olma!” -deyə buyuruldu. De: “Əgər mən Rəbbimə asi olsam, böyük günün əzabından qorxaram”” (“Ənam” surəsi, 14-15).

Yenə Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) qövmünə Allahın şerikinin, bənzərinin və tayının-bərabərinin olmadığını, Onun hər şeyin tək sahibi olduğunu belə bildirmişdir:

“De: “Göylərin və yerin Rəbbi kimdir?” De: “Allahdır!” De: “Belə olduqda, Onu qoyub özlərinə nə bir xeyir, nə də bir zərər verə bilənlərimi özünüdə dost edirsiniz?” De: “Heç korla görən və ya zülmətlə nur eyni ola bilərmi?! Yoxsa onlar Allaha Onun yaratdığı kimi yaradan şeriklər qərar verdilər və onların nəzərincə bu yaratma bir-birinə bənzər göründü?!” De: “Allah hər şeyin xaliqidir. O, birdir, qəhr edəndir!”” (“Rəd” surəsi, 16).

Allah istəmədikdən sonra kimsənin kimsəyə bir fayda və ya zərər verməyə gücünün çatmadığını təbliğ etmişdir

Cahil cəmiyyətlərin mühüm xüsusiyyətlərindən biri bu insanların bir çoxunun Allaha iman gətirməsi, ancaq Onun böyüklüyünü və gücünü qiymətləndirə bilməməsidir. Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) onlara “sizi kim yaratdı” deyə soruşanda “Allah” deyə cavab verən, ancaq Onu tanımayan qövmünə hər şeyin Allahın nəzarətində olduğunu və Allaha şerik qoşmalarının onlara heç bir fayda verməyəcəyini bildirmişdir:

“Həqiqətən, əgər onlardan: “Göyləri və yeri kim yarat-

mışdır?!” - deyə soruşsan, mütləq: “Allah!” - deyə cavab verəcəklər. De: “Elə isə bir söyləyin görək, əgər Allah mənə bir zərər toxundurmaq istəsə, sizin Allahdan qeyri ibadət etdikləriniz Onun zərərini aradan qaldıra bilərlərimi?! Yaxud: “Əgər Allah mənə bir mərhəmət əta etmək istəsə, onlar Onun mərhəmətinə mane ola bilərlərimi?!” De: “Mənə təkcə Allah kifayət edər. Təvəkkül edənlər yalnız Ona təvəkkül edərlər!”” (“Zumər” surəsi, 38).

“De: “Əgər Allah sizə bir pislilik, yaxud bir yaxşılıq diləsə, Allahın sizin haqqınızda görəcəyi bu işə kim mane ola bilər?! Onlar özləri üçün Allahdan başqa nə bir hami, nə də bir mədədkar tapa bilərlər” (“Əhzab” surəsi, 17).

Allahın böyüklüyünü və Onun hər şeyin sahibi olduğunu bildikləri halda necə qəflət içində olduqlarını soruşmuşdur

Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) Allahın varlığını bildikləri halda Onun üstün qüdrətini düşünməyən, buna görə də Onun böyüklüyünü qiymətləndirə bilməyən qövmünə Allahın varlığını və böyüklüyünü qəbul etdirmişdir. Və bundan sonra onları öyüd almağa və qorxub çəkinməyə dəvət etmişdir:

“De: “Əgər bilirsinizsə, bu yer və yer üzündə olanlar kimindir?” Onlar mütləq: “Allahındır!” - deyə cavab verəcəklər. Sən də de: “Bəs elə isə düşünürsünüz?” De: “Yeddi göyün Rəbbi, o əzəmətli ərşin Rəbbi kimdir?” Mütləq: “Allahındır!” - deyə cavab verəcəklər. Onda sən də de: “Bəs elə isə qorxmursunuz?” De: “Əgər bilirsinizsə, hər şeyin hökmü əlində olan, himayə edən, amma Özünün himayəyə ehtiyacı olmayan

kimdir?” Onlar mütləq: “Allahındır!” - deyə cavab verəcəklər. Sən də de: “Bəs elə isə nə cür döndərilirsiniz?”” (“Muminun” surəsi, 84-89).

Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) Allahın tövbə gətirənlərin günahlarını bağışlayacağını müjdələmişdir

Allah mərhəmətlilərin ən mərhəmətlisidir. Allahın səmimi bəndələri bir xəta etdikləri zaman bədbinliyə qapılmazlar. Çünki insanlar xəta edərkən kədərlənməməli, dərhal Allaha yönələrək Ondan bağışlanma diləməlidirlər. Allah Hz.Məhəmmədə (s.ə.v.) bu barədə qövmünə belə söyləməsini əmr etmişdir:

“De: “Ey Mənim özlərinə zülm etməkdə həddi aşmış bəndələrim! Allahın rəhmindən ümitsiz olmayın. Allah bütün günahları bağışlayar. Həqiqətən, O bağışlayandır, rəhm edəndir!” (“Zumər” surəsi, 53).

Allahın yolunun yeganə doğru yol olduğunu bildirmişdir

İnsanın şərəfli və gözəl bir həyat yaşaya biləcəyi yeganə yol Allahın çağırdığı yoldur. Başqa varlıqların rizasını axtararaq Allaha şəriq qoşanlar həm dünyadakı həyatında, həm də ölümdən sonrakı axirət həyatında böyük bir təhqirlə qarşılaşacaqlar. Buna görə də Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) qövmünə dünya və axirət nıcatını verən əsl yolun Allahın yolu olduğunu təbliğ etmişdir:

“De: “Biz Allahı qoyub bizə nə bir xeyir, nə də bir zərər verə bilməyən bütələrəmi tapınacaq və Allah bizi düzgün yola yönəltdikdən sonra yer üzündə şaşqın dolşarkən şeytanların azdırdığı adam kimi geriyəmi döndəriləcəyik? Halbuki dostları onu: “Bizə tərəf gəl!” -

deyərək haqq yola çağırırdılar!. De: “Allahın hidayəti doğru yoldur. Bizə aləmlərin Rəbbinə təslim olmaq əmr edilmişdir” (“Ənam” surəsi, 71).

Allahın gizlinlərinin gizlisini bildiyini xəbər vermişdir

Bəzi insanlar gizli bir pislik edərkən bunu heç kimin görmədiyini düşünərək sevinirlər. Lakin Allah göylərdə və yerdə olan hər şeyi bilir. O, insanın hər an etdiyi hər şeyə şahiddir. İnsanlar dünyada etdikləri hər şeyin hesabını hər kəsin topladığı din (qiyamət) günündə Allahın hüzuruna çıxaraq verəcəklər. Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) bu mühüm həqiqətə diqqət etmiş, qövmünə Allahın hər şeyi bildiyini, bir şeyi gizləsələr də, açıqlasalar da Allahın bundan onsuz da xəbərdar olduğunu xatırlatmışdır. Bu bərdə olan ayələrdən bəziləri belədir:

“De: “Ürəklərinizdəkini gizli də saxlasanız, aşkara da çıxartsanız, Allah onu bilir. Çünki O, göylərdə və yerdə nə varsa bilir. Allah hər şeyə qadirdir!” (“Ali-İmran” surəsi, 29).

“De: “Mənimlə sizin aranızda tək cə Allahın şahid olması kifayət edir. Şübhəsiz ki, O, bəndələrindən xəbərdardır, görəndir!” (“İsra” surəsi, 96).

“Əgər onlar üz döndərsələr, de: “Sizə olduğu kimi bildirdim. Sizə vəd olunan şeyin yaxınımı, uzaqımı olduğunu bilmirəm. Şübhəsiz ki, aşkar deyilən sözü də, sizin gizlətdiklərinizi də bilir!” (“Ənbiya” surəsi, 109-110).

“De: “Mənimlə sizin aranızda Allahın şahid olması kifayət edər. O, göylərdə və yerdə nə olduğunu bilir. Bətilə inanıb Allahı inkar edənlər, şübhəsiz ki, ziyana uğrayanlardır!” (“Ənkəbut” surəsi, 52).

“De: “Siz dininizi Allahamı öyrədirsiniz?” Halbuki Allah göylərdə və yerdə nə varsa, bilir. Allah hər şeyi

biləndir!” (“Hucurat” surəsi, 16).

Allahdan başqa bir qoruyucunun olmadığıni müxtəlif nümunələrlə açıqlamışdır

İnsanın tək dostu və qoruyucusu onu Yaradan Allahdır. Ancaq Allahdan qorxmayan insanlar bunu qəbul etmək istəmirlər. Onlar Allahın varlığına və üstün qüdrətinə əhəmiyyət verməməyə çalışırlar. Ancaq elə anlar vardır ki, insan Allahdan başqa heç bir varlığın ona əsla kömək etməyəcəyi həqiqətini çox yaxşı anlayır.

Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) də insanlara bu həqiqəti xatırlatmışdır. Məsələn, insan bir sıxıntıya, bir zərərə uğradığı zaman onun Allahdan başqa çağıracağı heç bir köməkçi yoxdur. İnsan belə bir hadisə ilə qarşılaşarkən Allaha şərikin qoşduğu varlıqların ona heç bir faydasının olmayacağını anlayır. O halda insanın hələ fürsət varkən ona xatırladılan bu həqiqət üzərində düşünməsi, Rəbbimizdən başqa heç bir kimsədən kömək görməyəcəyini unutmaması lazımdır. Bu barədə Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) qövmünə bu xatırlatmanı etmişdir:

“De: “Mənə deyə bilərsinizmi? Sizə Allahın əzabı gələsə və ya qiyamət başınızın üstünü alsə, Allahdan başqasına dua edib yalvaracaqsınızmi? Əgər doğru danışanlarsınızsa deyin görək!” Xeyr, yalnız Ona dua edib yalvaracaqsınız. O əgər istəsə, yalvardığınız bəlanı aradan qaldırar, siz də Ona şərikin qoşduğunuz bütələrinizi unudarsınız” (“Ənam” surəsi, 40-41).

Müsəlmanlara qəlblərinə iman verdiyi üçün Allahə şükr etmələrini xatırlatmışdır

Allah yer üzündə iman edənlərin sayının həmişə az olacağını, ancaq bu azlığın əbədi olaraq cənnətə qovuşacağını bildirmişdir. Buna görə də iman bir insana həyatında verilən ən

böyük lütfərdən (nemətlərdən) biridir. Ancaq Peyğəmbərimizin (s.ə.v.) dövründə bəzi insanlar iman gətirdikdən sonra sanki Hz.Məhəmmədə (s.ə.v.) bir yaxşılıq edibmişlər kimi ona minnət qoymağa başlamışlar. Son dərəcə yanlış olan bu məntiqi açıqlamaq üçün Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) öz qövmünə belə xatırlatma etmişdir:

“Onlar islamı qəbul etdiklərinə görə sənə minnət qoyurlar. De: “Müsəlman olduğunuzla mənə minnət qoymayın! Xeyr, əgər doğru deyirsinizsə, bilin ki sizi imana müvəffəq etməklə əslində Allah sizin boynunuza minnət qoymuş olur!” (“Hucurat” surəsi, 17).

Qurani Allahın göndərdiyini təbliğ etmişdir

Həz.Məhəmmədə (s.ə.v.) tabe olmaq istəməyən inkarçılar Qurani inkar etmək üçün bir çox bəhanələr irəli sürmüşdülər. Bu iddialardan ən böyüyü Qurani Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) tərəfindən yazılması iddiasıdır. Halbuki Qurani içində onun insan yazısı olmadığını təsdiq edən saysız möcüzələr vardır. Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) qövmünə bu həqiqəti xatırlatmış və Qurani Allahın göndərdiyini bildirmişdir. Bu bərdə olan ayələrdən bəziləri belədir:

“De: “Onu göylərin və yerin sirrini bilən nazil etmişdir. Həqiqətən, O, bağışlayandır, rəhm edəndir!” (“Furqan” surəsi, 6).

“De: “Bir söyləyin görək, əgər Allah dərgahındandırsa və sonra siz də onu inkar edibsinizsə, uzaq bir nifaq içində olan kəsdən daha çox azmış kim ola bilər?!” (“Fussilət” surəsi, 52).

Qurani Allahın öz bəndələrindən istədiklərini, onların yaradılış məqsədini, dünyada və axirətdə necə davranmalarının lazım gəldiyini və insanın öyrənməli olduğu daha bir çox şe-

yi bildirən bir kitabdır. Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) öz qövmünə Allahın kəlamı olan Quran barədə belə söyləmişdir:

“De: “O çox böyük xəbərdir! Siz isə ondan üz döndərirsiniz!” (“Sad” surəsi, 67-68).

Allahdan başqa heç bir varlığın Qurani nazil etməyə gücünün çatmadığını bildirmişdir

Quranın insan tərəfindən yazıldığını iddia edənlər onun sahib olduğu möcüzələrdən, Allahın özündə sonsuz hikməti ehtiva edən sözlərindən xəbərsizdirlər. Halbuki Quran insanın, hətta bütün insanların və cinlərin də birlikdə yaza bilməyəcəkləri bir kitabdır. Və Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) bu barədə qövmünə belə bildirmişdir:

“De: “Əgər insanlar və cinlər bir yerə yığılıb bu Qurana bənzər bir şey gətirmək üçün bir-birinə kömək etsələr, yenə də ona bənzərini gətirə bilməzlər”” (“İsra” surəsi, 88).

“Yoxsa: “Onu özündən uydurdu!” - deyirlər. De: “Əgər doğru deyirsinizsə, ona bənzər bir surə gətirin və Allahdan başqa, kimə gücünüz çatırsa, onu da çağırın!”” (“Yunus” surəsi, 38).

Quranın müsəlmanlar üçün bir müjdə və hidayət rəhbəri olduğunu bildirmişdir

Bu mövzudakı bir ayə belədir:

“De: “Ruhülquds onu sənin Rəbbindən iman gətirənlərə səbat vermək, müsəlmanları isə doğru yola yönəltmək və müjdə vermək üçün haqq olaraq nazil etmişdir!”” (“Nəhl” surəsi, 102).

Yenə Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) Quranın insanı hidayətə yönəltdiyini bu şəkildə təbliğ etmişdir:

“De: “Əgər mən azsam, bunun zərəri ancaq mənə olar. Yox, əgər doğru yolla getsəm, bu da Rəbbimin mənə vəhy etdiyi sayəsindədir. Həqiqətən, O eşidəndir, yaxındır” (“Səba” surəsi, 50).

Qövmünə duanın əhəmiyyətini bildirmiş və onları Allaha dua etməyə çağırmışdır

İnsanın Allaha yaxınlığının artmasına səbəb olan ən mühüm ibadətlərdən biri duadır. İnsan istədiyi hər şey üçün Allaha dua etməlidir. Və Allah qullarının bütün dualarına əvəz verəcəyini xəbər vermişdir. Buna görə də Allahdan bağışlanmağı uman, dünyada səmimi bir mömin kimi yaşamaq, axirətdə də əbədi bir qurtuluş yurdu olan cənnəti qazanmaq istəyən hər mömin dua ibadətini yerinə yetirir, Quranda əmr edildiyi kimi, Allaha tez-tez dua edir. Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) duanın Allah dərgahındakı qiymətini müsəlmanlara belə təbliğ etmişdir:

“De: “Əgər ibadətiniz olmasa, Rəbbimin yanında nə qədir-qiymətiniz olar? Siz təkzib etdiniz. Buna görə də yaxanızdan əl çəkməyəcəkdir!”” (“Furqan” surəsi, 77).

Hesab günü heç kimin başqasının günahlarına görə cavab verməyəcəyini xəbər vermişdir

Dini yaşamaq istəyən bir çox insan yaxın ətrafından etdiyi ibadətlər üçün “bunları etməyə ehtiyac yoxdur, mən sənin günahlarını öz üzərimə götürürəm” kimi sözlər eşidir. Lakin hesab günündə hər kəs Allahın qarşısında dayanıb təkbaşına hesab verəcək. O gün hər kəs yalnız öz əməlinə görə məsuliyyət daşıyacaq. Heç kimdən başqalarının günahları soruşulmayacaq, heç kim də heç kimin günahını öz üzərinə götürməyəcək. Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) bu məsələni belə təbliğ etmişdir:

“De: “Allah hər şeyin Rəbbi olduğu halda, heç mən Ondan başqa Rəbbmi istərəm? “Hər kəsin qazandığı günah ancaq özünə aiddir. Heç bir günahkar başqasının günahını daşımaz. Axır dönüşünüz Rəbbinizədir. O zaman sizə aranızda ixtilaf doğuran məsələlər barəsində xəbər verəcəkdir” (“Ənam” surəsi, 164).

Qövmünə dünya həyatının faydasının axirətlə müqayisədə çox az olduğunu bildirmişdir

Allahın Hz.Məhəmmədin (s.ə.v.) qövmünü sınadığı imtahanlardan biri müharibə olmuşdur. Bu insanların bir qismi savaşa çıxmaq lazım olanda insanların onlara bir zərər verməsindən qorxmuş və arxada qalmaq istəmişlər. Əlbəttə, bunun altında ölüm qorxusu və dünya sevgisi var. Halbuki dünya həyatı çox qısadır. İnsan müharibədə və ya başqa bir yerdə mütləq Allahın onun üçün müəyyən etdiyi vaxtda öləcək. Bu səbəblə ölməkdən və ya başqa bir şeydən qorxaraq Allahın rızasını qulaqardına vurmaq insanın axirəti üçün çox böyük bir itkidir. Bu səbəblə Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) öz qövmünə dünya həyatının faydasının az olduğunu təbliğ edərək əsl yurdları olan axirət üçün çalışmalarını əmr etmişdir:

“O şəxsləri görmürsənmi ki, onlara: “Əl çəkin, namaz qılın, zəkat verin!” - deyilmişdi. Onlara cihad etmək vacib olduqda isə, içərilərindən bir qismi Allahdan qorxan kimi və ya daha artıq insanlardan qorxuya düşərək: “Ey Rəbbimiz! Cihad etməyi nə üçün bizə vacib etdin, nə olardı ki, bizi yaxın zamana qədər yubandıraydın!” - dedilər. Onlara söylə: “Dünyanın ləzzəti və faydası azdır, lakin müttəqi üçün axirət daha xeyirlidir. Sizə xurma çərdəyində olan nazik tel qədər belə zülm olunmayacaq!”” (“Nisa” surəsi, 77).

Eyni şey Allahın əmri olan hər bir məsələyə də aiddir. Allahın bəyəndiyi əxlaqı insanlara izah etmək, müsəlmanlara fayda vermək, dinə xidmət etmək bəzən insanın nəfsinə bəlkə də zidd ola bilər. Müsəlmanın yerində fədakarlıq etməsi lazım ola bilər. Amma Allahın rızasını qazanmaq məqsədilə yaşayan həqiqi bir mömin üçün belə anlar böyük bir fürsətdir. Çünki çox qısa olan dünya həyatında şeytanın itki kimi göstərməyə çalışdığı fədakarlıq axirətdə insana böyük bir fayda gətirəcəkdir.

Dünyada sahib olduqlarına Allahın rızasından daha çox dəyər verən insanlara Allahın əzabını xatırlatmışdır

Dünya Allahın insanları imtahan etdiyi bir yerdir və Allah insanın sahib olduğu hər şeyi insana onu sınamaq üçün vermişdir. İnsanın bu həqiqəti bilərək şükr etməsi və sahib olduğu şeylərlə yalnız Allahın rızasını qazanmağa çalışması lazımdır. Halbuki bir çox insanlar sahib olduqlarını Allaha şərikin qoşur. Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) bu insanlara Allahın əzabı barədə xəbərdarlıq etmişdir:

“De: “Əgər atalarınız, oğullarınız, qardaşlarınız, övrətləriniz, qəbiləniz, qazandığınız mallar, kasad olmasından qorxduğunuz ticarət, xoşunuza gələn məskənlər sizə Allahdan, Onun Peyğəmbərindən və Allah yolunda cihaddan daha əzizdirsə, Allahın əmri gəlincəyə qədər gözləyin. Allah fasiqləri doğru yola yönəltməz!” (“Tövbə” surəsi, 24).

İnkarçıların mütləq məğlubiyyətə uğrayacağını bildirmişdir

Tarix boyu inkarçılar iman gətirənlərə qarşı nəticəsi olma-

yan bir mübarizə aparmışlar. Bu mübarizə iman gətirənlərin Allaha olan imanını və Allah dərğahındakı dərəcəsinə artırdığı halda inkarçılar üçün böyük bir itkiyə çevrilmişdir. Allah heç bir inkarçı cəmiyyətin möminlərə zərər verməsinə izn verməmişdir. Əgər inkarçılar bir uğur qazanmış kimi görün-sə də Allah bunu mütləq möminlərin xeyirinə çevirmişdir. Allahın bir çox ayədə də bildirdiyi kimi, hər zaman üstün gələnələr “Maidə” surəsində bildirilən “Allahın tərəfdarları”dır. Bu, inkarçıların dünyada qarşılaşacağı bir məğlubiyyətdir. Axirətdə isə bu insanlar etdiklərinin əvəzini içində əbədi qalacaqları cəhənnəmin əzabı ilə alacaqlar. Allah Hz.Məhəmmədə (s.ə.v.) inkarçılara belə deməsini əmr etmişdir:

“Kafir olanlara de: “Siz məğlub olacaq və cəhənnəmə sürüklənəcəksiniz!” Necə də pis yerdir!” (“Ali-İmran” surəsi, 12).

Xatırlayıb öyüd almaları üçün qövmünə onlardan öncə inkar edən qövlərin uğradığı aqibəti xatırlatmışdır

Daha öncə bəhs edilən peyğəmbərlərin həyatından da gö-ründüyü kimi, tarix boyu Allahın elçisinə müqavimət göstərmiş bütün qövlər tövbə edib səhvlərini düzəltmədikləri təq-dirdə böyük bir əzabla qarşılaşmışlar. Əlbəttə, digərlərinin bundan düşünüb öyüd alması və onların başına gələnin öz başlarına da gəlməməsi üçün qorxub çəkinməsi lazımdır. Bu səbəblə Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) öz qövmünü keçmiş qövlə-rin başına gələnləri düşünməyə və bundan öyüd almağa də-vət etmişdir:

“De: “Yer üzünü gəzib dolaşın, günahkarların axırımın necə olduğuna bir baxın!”” (“Nəml” surəsi, 69).

“De: “yer üzünü dolaşın və sonra görün ki, yalançı de-

yənlərin aqibəti necə oldu?”” (“Ənam” surəsi, 11).
“De: “Yer üzünü gəzib dolaşın və əvvəlkilərin axırının necə olduğuna baxın. Onların əksəriyyəti müşrik idi” (“Rum” surəsi, 42).

**Qövmünə ölümdən qaçışın qətiyyəni mümkün
olmadığını xatırlatmışdır**

Axirətə inanmayan insanların ən böyük qorxularından biri ölüm qorxusudur. Bu insanlar ölümü özlərindən uzaqlaşdırmaq üçün hər şeydən istifadə edirlər. Halbuki hər insan üçün Allah dərgahında müəyyən olunmuş bir ölüm vaxtı vardır və o an gəldiyi zaman insan bunu heç cürə təxirə sala bilməz. Bu səbəblə Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) qövmünə nə qədər çalışsınsa çalışsın, harada olursa olsun, mütləq öləcəklərini xatırlatmışdır:

“De: “Əgər ölməkdən, yaxud öldürülməkdən qaçarsanızsa, qaçmaq sizə heç bir fayda verməz. Ancaq az bir müddət dolanıb-keçinərsiniz” (“Əhzab” surəsi, 16).

“Onlara belə de: “Sizə vəd olunmuş bir gün vardır ki, ondan bircə saat belə nə geri qalar, nə də irəli keçə bilərsiniz!”” (“Səba” surəsi, 30).

**Qövmünə ölümün bir son olmadığını, əksinə,
Allaha dönüş olduğunu təbliğ etmişdir**

Cahil cəmiyyətlərdə bir çox insan ölümlə hər şeyin bitəcəyini zənn edir. Halbuki ölüm insanın həqiqi həyatının başladığı andır. Zənn edilənlərin əksinə olaraq bir son deyil, bir başlanğıcdır. İnsanlar öləndən sonra Allahın qarşısında hesab verəcək və bu hesab anından sonra əbədi qalacaqları məkana gedəcəklər. Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) qövmünə bu həqiqəti belə xatırlatmışdır:

“De: “Sizə müvəkkil olan ölüm mələyi canınızı alacaqdır, sonra da Rəbbinizin hüzuruna qaytarılacaqsınız!””
(“Səcdə” surəsi, 11).

Qiyamətin nə zaman qopacağına Allahdan başqa kimsənin bilmədiyini söyləmişdir

İnsanları düşündürən məsələlərdən biri də qiyamət saatinin nə zaman gələcəyi ilə bağlıdır. Lakin Allah qiyamət saatinin Özündən başqa heç kimin bilmədiyini bildirmiş və Hz.Məhəmmədə (s.ə.v.) bu mövzuda verilən suallara belə cavab verməsini əmr etmişdir:

“Camaat səndən o saat barədə soruşar. De: “Onu ancaq Allah bilər!” Nə bilirsən, bəlkə də, o saat yaxındır”
(“Əhzab” surəsi, 63).

“De: “Məni sizin qorxudulduğunuz əzabın yaxın olduğunu, yaxud Rəbbimin onun üçün uzun bir müddət təyin edəcəyini bilmirəm!” (“Cin” surəsi, 25).

“Əgər onlar üz döndərsələr, de: “Sizə olduğu kimi bildirdim. Sizə vəd olunan şeyin yaxınımı, uzaqımı olduğunuzu bilmirəm” (“Ənbiya” surəsi, 109).

İnkarçılara yenidən diriləcəklərini təbliğ etmişdir

Əsl həyatın dünyada yaşadıkları həyat olduğunu düşünən inkarçılar Hz.Məhəmmədə (s.ə.v.) təkrar diriləcəklərinə inanmadıqlarını söyləmişdilər. Bu səbəbdən Allah Hz.Məhəmmədə (s.ə.v.) onlara bu şəkildə cavab verməsini əmr etmişdir:

“Onlar: “Biz sür-sümük, çürüyüb ovxalanmış torpaq olduğumuz halda, dirildilib yeni məxluqmu olacağıq?” -deyirlər. De: “İstər daş olun, yaxud dəmir! Və ya ürəyinizdə böyük bir məxluq bilin!”. Onlar deyəcəklər: “O

halda bizi kim qaytaracaqdır?” De: “İlk dəfə sizi yoxdan yaradan Allah!” Onlar sənə başlarını bulayıb: “Bu nə vaxt olacaqdır?” - deyə soruşacaqlar. De: “Bəlkə də, bu yaxın zamanda!”” (“İsra” surəsi, 49-51).

Allaha və Peyğəmbərinə (s.ə.v.) qarşı təkəbbür göstərib axirəti inkar edənlərin qiyamət günündə Allaha boyun əyərək diriləcəklərini bildirmişdir

İnkarçılar özlərindən başqa bir varlığa boyun əymək qürrurlarına ağır gəldiyi üçün Allahın varlığını inkar edər və peyğəmbərə tabe olmazlar. Halbuki onlar qiyamət günündə diriləcək, Allahın böyüklüyünü, gücünü və onlara verəcəyi əzabı görəcəklər. Bu səbəblə Allah Hz.Məhəmmədə (s.ə.v.) “təkrar diriləcəyikmi” deyə soruşan inkarçılara bu şəkildə cavab verməyi buyurmuşdur:

“Məgər biz öldükdən, torpaq və sür-sümük olduqdan sonra dirildiləcəyikmi?! Eləcə də əvvəlki atalarımız?!”
De: “Bəli, özü də zəlil olaraq” (“Saffat” surəsi, 16-18).

Allahın ayələrinə iman gətirməyənlərə cəhənnəmə gedəcəklərini söyləyərək onlara xəbərdarlıq etmişdir

İnkarçılar Quran əxlaqının onlara təbliğ edilməsinə görə son dərəcə böyük bir kin və qəzəb hiss etmişlər. Quranda bu insanların içlərində iman edənlərə qarşı nə qədər böyük bir kin bəslədikləri xəbər verilir. Allah Hz.Məhəmmədə (s.ə.v.) bu insanlara belə söyləməsini əmr etmişdir:

“Ayələrimiz onlara açıq-aşkar surətdə oxunduğu zaman kafir olanların çöhrəsində bir ikrah sezərsən. Onlar ayələrimizi oxuyanların üstünə az qala hücum çəksinlər. De: “Sizə bundan daha pisini xəbər verimmi? Cəhənnəm! Allah onu kafirlərə vəd etmişdir. O nə pis məskəndir!”” (“Həcc” surəsi, 72).

Ayədən də göründüyü kimi, Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) inkarçıların bu kinin müqabilində heç bir nəticə ala bilməyəcəklərini, əksinə, əbədi bir əzabla üzləşəcəklərini bildirmişdir. Bundan başqa, Allaha və Peyğəmbərinə (s.ə.v.) qarşı çıxanların cəhənnəmdə əbədi qalacaqlarını da başqa bir ayədə belə xəbər vermişdir:

“Allah dərgahından olanı və Onun göndərdiklərini təbliğ etməkdən başqa heç bir şey gəlməz. Allaha və Onun Peyğəmbərinə asi olanları cəhənnəm odu gözləyir. Onlar orada həmişəlik qalacaqlar!” (“Cin” surəsi, 23).

Cəhənnəmin əbədi bir əzab yeri olduğunu bildirmişdir

Qövmün inkarçıları bir müddət cəhənnəmdə qalsalar belə sonra cənnətə gedəcəklərini iddia etmişdilər. Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) isə cəhənnəmə layiq olan inkarçıların orada əbədi qalacaqlarını belə təbliğ etmişdir:

“Onlar: “Cəhənnəm odu bizə bir neçə gündən artıq əzab verməz” - deyərlər. Onlara söylə: “Siz Allahdan belə bir vəd almısınızmi? Allah heç vaxt Öz əhdindən dönməz. Yoxsa Allaha qarşı bilmədiyinizi söyləyirsiniz?” Bəli, günah qazanan və qazandığı günahlarla əhatə olunan şəxslər cəhənnəmlikdirlər və orada həmişəlik qalacaqlar. İman gətirənlər və yaxşı işlər görənlər isə behiştlikdirlər və orada əbədi olacaqlar” (“Bəqərə” surəsi, 80-82).

Allahdan qorxub çəkinənlərin cənnətə gedəcəklərini xəbər vermişdir

“Söylə: “Sizə bunlardan daha yaxşısını xəbər verimmi? Allahdan qorxub pis əməldən çəkinənlər üçün Rəbbi

yanında altından çaylar axan cənnətlər vardır ki, orada əbədi qalacaqlar. Onlardan ötrü orada pak olan zövcələr və Allah rizası vardır. Allah, həqiqətən, bəndələrini görəndir!” (“Ali-İmran” surəsi, 15).

Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) qövmünə ədalətli olmağı əmr etmişdir

“De: “Rəbbim ədaləti əmr etdi. Hər səcdədə üzünüzü Ona tərəf tutun. Dini yalnız Ona məxsus edərək ibadət edin. Sizi yaratdığı kimi, yenə Onun hüzuruna qayıdacaqsınız!” (“Əraf” surəsi, 29).

İnsanı hər cür sıxıntıdan qurtaranın Allah olduğunu təbliğ etmişdir

“De: “Gizləndə dua edib: “Əgər bizi suyun və qurunun zülmətindən qurtarsan, əlbəttə, şükr edənlərdən olarıq” -deyə yalvardığınız zaman sizləri bunlardan xilas edən kimdir?” De: “Sizi ondan xilas edən və hər bir qəmədən qurtaran Allahdır. Bütün bunlardan sonra siz yenə də şərik qoşursunuz?”” (“Ənam” surəsi, 63-64).

Hz.Məhəmməd (s.ə.v.) Kitab əhlini də şirk qoşmadan yalnız Allaha ibadət etməyə çağırmışdır

“Söylə: “Ey kitab əhli, sizinlə bizim aramızda eyni olan bir kəlməyə tərəf gəlin! “Allahdan başqasına ibadət etməyək. Ona şərik qoşmayaq və Allahı qoyub bir-birimizi Rəbb qəbul etməyək!” Əgər onlar yenə də üz döndərərlərsə, o zaman deyın: “İndi şahid olun ki, biz, həqiqətən, müsəlmanlarıq!”” (“Ali-İmran” surəsi, 64).

*Ən gözəl adların Allahın olduğunu və
Allahı bu adları ilə təsbih etməyimizi əmr etmişdir*
“De: “İstər Allah, istərsə də Rəhman deyib çağırın.
Hansı desəniz, çünki ən gözəl adlar yalnız Ona məx-
susdur. Namaz qılarkən səsini nə çox qaldır, nə də çox
alçalt. Bunun arasında orta bir yol tut! Və de: “Özünə
heç bir övlad götürməyən, mülkündə heç bir şəriki ol-
mayan, zəif olmadığı üçün heç bir dostu ehtiyacı olma-
yan Allaha həmd olsun!” Və Allahı uca tut!” (“İsra” su-
rəsi, 110-111).

NƏTİCƏ

Bu kitabda Allahın peyğəmbərlərindən bir hissəsinin göndərildikləri cəmiyyətlərdə apardığı təbliğatı göstərməyə çalışdıq. Burada məqsəd isə həm Allahın bu şərəfli peyğəmbərlərinin üstün əxlaqi xüsusiyyətlərini və dini təbliğ etmək məsələsində göstərdikləri səmimiyyət, səy və qətiyyəti xatırladaraq onlara olan hörmət və sevgimizi təzələmək, həm də təbliğ etdikləri mövzuların əhəmiyyətinə diqqət cəlb etməkdir. Digər tərəfdən də bu peyğəmbərlərin göndərildikləri cəmiyyətlərə bildirdiklərini bir daha xatırlayaraq özümüzdəki çatışmazlıq və səhvləri gözdən keçirib düzəltməkdir. Çünki Quranda olan bütün qissə və məlumatlar hər şeydən öncə möminlərin öyüd alıb düşünməsi və doğru yolu tapması üçün bildirilmişdir.

Quranda bildirilən peyğəmbər qissələri və peyğəmbərlərin qövmələrinə olan təbliğləri o dövrdə yaşayan insanlar üçün nə qədər yol göstərən oldusa, bu gün bizlər üçün də bir o qədər hidayət qaynağıdır. Bu qissələr gələcəkdə yaşayan insanlar üçün də eynilə yol göstərən olmağa davam edəcəkdir. Allah Quranın bu xüsusiyyətini insanlara **“Həqiqətən, bu Quran ən doğru yola yönəldir...”** (“İsra” surəsi, 9) ayəsi ilə xatırlatmışdır. Bu səbəblə Quranın hər ayəsi kimi peyğəmbərlərimizin təbliğlərinin bildirildiyi hər qissədə də möminlər üçün **“ən doğru yola yönəldən”** xəbərlər vardır. Çünki Allahın Məhəmməd Peyğəmbərə (s.ə.v.) olan **“...Allah sənə Quranı və hikməti nazil edərək bilmədiklərini öyrətdi. Allahın sənə lütfü böyükdür!”** (“Nisa” surəsi, 113) xitabından da başa düşüldüyü kimi, Quranın hər ayəsində möminlərə **“bilmədiklərini öyrədən”**, onlara **“yol göstərən”** hikmətləri var.

Bax, bu kitab da peyğəmbərlərin qissələrində bildirilən hikmətləri görməyə, düşünməyə və həyata keçirməyə bir dəvətdir.

TƏKAMÜL YALANI

Darvinizm, yəni təkamül nəzəriyyəsi yaradılış həqiqətini inkar etmək məqsədilə ortaya atılmış, ancaq heç bir müvəffəqiyyət qazana bilməmiş elmdən uzaq bir sayıqlamadan başqa bir şey deyil. Canlı aləmin cansız maddələrdən təsadüfən əmələ gəldiyini iddia edən bu nəzəriyyə elmin kainatda və canlılarda çox açıq bir “nizam” olmasını sübut etməsi ilə çürümüşdür. Beləliklə, bütün kainatın və canlıların Allah tərəfindən yaradılması həqiqəti elm tərəfindən də sübut olunmuşdur. Təkamül nəzəriyyəsini ayaqda saxlaya bilmək üçün bu gün bütün dünyada aparılan təbliğat yalnız elmi həqiqətlərin təhrif edilməsinə, bu həqiqətlərin birtərəfli şəkildə izah olunmasına, elm görüntüsü altında söylənən yalanlara və yol verilən saxtakarlıqlara əsaslanır.

Ancaq bu təbliğat da həqiqəti ört-basdır edib gizlədə bilmir. Təkamül nəzəriyyəsinin elm tarixindəki ən böyük yalan olması faktı son 20-30 ildə elm dünyasında getdikcə daha yüksək səslə dilə gətirilir. Xüsusilə 1980-ci illərdən sonra aparılan tədqiqatlar darvinistlərin iddialarının tamamilə yanlış olduğunu ortaya qoymuş və bu həqiqət bir xeyli alim tərəfindən qeyd edilmişdir. Ələlxüsus da ABŞ-da biologiya, biokimya, paleontologiya kimi müxtəlif elm sahələrində çalışan alimlər darvinizmin artıq öz qüvvəsini itirdiyini görür, canlıların mənşəyini artıq “idraki nizam” (intelligent design) qavramı əsasında açıqlayırlar. Bəhs edilən “idraki nizam” bütün canlıların Allah tərəfindən yaradılmasının elmi cəhətdən sübut olunmuş bir dəlilidir.

Təkamül nəzəriyyəsinin süqutunu və yaradılışın dəlillərini başqa əksər çalışmamızda bütün elmi təfərrüatları ilə qeyd etdik və qeyd etməyə davam edirik. Ancaq bu məsələ çox

əhəmiyyətli olduğu üçün burada da bir çox məsələləri xülasə etmək zəruri və faydalıdır.

Darvini yıxan çətinliklər

Təkamül nəzəriyyəsi tarixi kökləri qədim Yunanıstana qədər gedib çıxan bir təlim olsa da o, yalnız XIX əsrdə əhatəli şəkildə ortaya çıxdı. Nəzəriyyəni elm dünyasının gündəminə salan ən mühüm hadisə Çarlz Darvinin 1859-cu ildə nəşr edilən “Cinslərin mənşəyi” adlı kitabı oldu. Darvin bu kitabda canlıların müxtəlif növlərinin Allah tərəfindən ayrı-ayrılıqda yaradılması gerçəyinə qarşı çıxırdı. Darvinə görə, bütün cinslər müştərək bir atadan gəlirdi və onlar zaman ötdükcə kiçik dəyişikliklər sayəsində bir-birindən fərqlənmişdilər.

Darvinin nəzəriyyəsinin heç bir maddi dəlili yox idi. O, özü də bunu qəbul edirdi ki, bu nəzəriyyə yalnız “ortaya atılan məntiq fikri” idi. Hətta Darvinin öz kitabındakı “Nəzəriyyənin çətinlikləri” başlıqlı geniş hissədə də etiraf etdiyi kimi, bu nəzəriyyə bir çox mühüm sual qarşısında aciz qalırdı.

Darvin belə zənn edirdi ki, onun nəzəriyyəsinin qarşısında dayanan çətinliklər elmin inkişafı ilə aradan qaldırılacaq, yəni elmi kəşflər bu nəzəriyyənin elmi əsaslarını gücləndirəcək. O, bunu kitabının çox yerində bildirmişdi. Ancaq durmadan inkişaf edən elm Darvinin bu ümidlərinin tam əksinə olaraq həmin nəzəriyyənin başlıca müddəalarını bir-birinin ardınca sarsıdırdı.

Darvinizmin elm qarşısındakı məğlubiyyəti üç əsas başlıqda incələnmə bilər:

1. Bu nəzəriyyə həyatın Yer üzündə ilk dəfə necə ortaya çıxdığını heç cür açıqlaya bilmir.

2. Darvinizm nəzəriyyəsinin ortaya atdığı “təkamül mexanizmləri”nin həqiqətdə təkmilləşdirici təsirə malik olduğunu göstərən heç bir elmi sübut yoxdur.

3. Daşlaşmış bitki qalıqları və torf qatları təkamül nəzəriyyəsinin irəli sürdüyü proqnozların tam əksini ortaya çıxarır.

Bu bölümdə bu əsas müddəaları onların mahiyyəti baxımından incələyəcəyik.

Keçilə bilməyən ilk pillə: həyatın mənşəyi

Təkamül nəzəriyyəsi bütün canlı növlərinin ibtidai dünyada təxminən 3,8 milyard il əvvəl meydana çıxan yeganə bir canlı hüceyrədən əmələ gəldiyini iddia edir. Tək hüceyrənin milyonlarla kompleks canlı növünü necə meydana gətirməsi və belə bir təkamül əgər həqiqətən də olubsa, bunun izlərinin daşlaşmış bitki qalıqlarında, torf qatlarında niyə tapılmaması darvinizm nəzəriyyəsinin cavablandırma bilmədiyi suallardır. Ancaq bütün bunlardan əvvəl iddia edilən təkamül mərhələsinin ilk pilləsində dayanmaq lazımdır: bəhs edilən o “ilk hüceyrə” necə ortaya çıxmışdır?

Təkamül nəzəriyyəsi yaradılışı rədd etdiyi və heç bir fəvqəltəbii müdaxiləni qəbul etmədiyi üçün “ilk hüceyrə”nin heç bir plan və nizam-intizam olmadan, təbiət qanunları çərçivəsində təsadüfən meydana gəldiyini iddia edir. Yəni bu nəzəriyyəyə görə, cansız maddə təsadüflər nəticəsində ortaya canlı bir hüceyrə çıxarmalıdır. Ancaq bu, məlum olan ən əsas bioloji qanunlara zidd iddiadır.

“Həyat həyatdan gəlir”

Darvin öz kitabında həyatın mənbəyi barədə heç nə qeyd etməyib. Çünki onun dövründəki ibtidai elm canlıların çox sadə bir quruluşa malik olduğunu güman və iddia edirdi. Orta əsrlərdən bəri böyük etimad bəslənən və “spontan generasiya” adlanan nəzəriyyənin tərəfdarları cansız maddələrin təsadüfən bir yerə yığılıb canlı bir varlıq meydana gətirməsində

inanırdı. Bu dövrdə böcəklərin yemək qalıqlarından, siçanların isə buğdadan əmələ gəldiyinə şübhə etmirdilər. Bunu isbat etmək üçün hətta qəribə təcrübələr də aparmışdılar. Çirkli bir parçanın üstünə bir az buğda qoyulmuş, bir qədər gözləyərlərsə, bu çulğaşmadan siçanların meydana gələcəyi zənn edilmişdi.

Çiy ətin qurd salması da həyatın cansız maddələrdən meydana gəlməsinə dəlil sayılırdı. Halbuki daha sonralar məlum olacaqdı ki, ətin üstündə yaranan qurdlar öz-özünə meydana gəlmir, milçəklərin gətirib ora qoyduğu gözlə görünməyən sürfələrdən çıxırlar.

Darvin özünün “Cinslərin mənşəyi” adlı kitabını yazdığı dövrdə isə elm dünyası belə hesab edirdi ki, bakteriyalar cansız maddədən meydana gəlir. Halbuki məşhur fransız biologu Luis Paster təkamülün əsası olan bu inancı Darvinin kitabının nəşr edilməsindən beş il sonra qəti olaraq rədd etdi. Paster apardığı çalışma və təcrübələrdən sonra gəldiyi nəticəni belə xülasə edirdi: “Cansız maddələrin həyat əmələ gətirməsinə dair iddia daha qəti olaraq tarixin arxivinə verilmişdir” (Sidney Fox, Klaus Dose, Molecular Evolution and The Origin of Life, Marcel Dekker, New York, 1977, səh. 2).

Təkamül nəzəriyyəsinin tərəfdarları Pasterin gəldiyi nəticələrə qarşı uzun müddət mübarizə apardılar. Ancaq inkişaf edən elm canlı hüceyrənin mürəkkəb quruluşunu ortaya çıxarırdı, sonradan sonra həyatın öz-özünə meydana gəlməsi iddiasının çürüklüyü bir daha və qəti şəkildə aydın oldu.

XX əsrdəki nəticəsiz səylər

XX əsrdə həyatın mənşəyi mövzusu ilə bağlı proseslərin önündə gedən ilk təkamülçü məşhur rus biologu Aleksandr Oparin oldu. Oparin 1930-cu illərdə ortaya atdığı bəzi tezis-

lərlə canlı hüceyrənin təsadüfən meydana gələ biləcəyini isbat etməyə çalışdı. Ancaq onun bu axtarışların nəticəsiz qaldı. Oparın bunu etiraf etməyə məcbur oldu: “Təəssüf ki, hüceyrənin mənşəyi problemi təkamül nəzəriyyəsinə bütövlükdə əhatə edən ən qaranlıq məsələni təşkil edir” (Alexander I. Orarin, *Origin of Life*, Dover Publications, New York, (1936), 1953 (reprint), səh. 196).

Oparinin arxasınca gedən təkamülçülər həyatın mənşəyi mövzusunun bir yerə çıxara bilmək üçün təcrübələr aparmağa səy göstərdilər. Bu təcrübələrin ən məşhuru amerikalı kimyagər Stenli Miller tərəfindən 1953-cü ildə aparıldı. S. Miller ibtidai dünyanın atmosferində olduğunu iddia etdiyi qazları bir təcrübə vasitəsilə birləşdirərək və bu reaksiyaya enerji əlavə edərək proteinlərin tərkibindəki bir neçə üzvi molekulu (aminoasit) sintez etdi. Həmin illərdə əhəmiyyətli bir mərhələ kimi təqdim olunan bu təcrübənin nəticəsiz qalması və təcrübədə istifadə edilən atmosferin gerçək dünya atmosferindən çox fərqli olması gələcək illərdə ortaya çıxacaqdı (“New Evidence on Evolution of Early Atmosphere and Life”, *Bulletin of the American Meteorological Society*, c. 63, Kasım 1982, ss. 1328-1330).

Uzun müddət davam edən bu səssizlikdən sonra Millerin özü də istifadə elədiyi atmosferin həqiqi olmadığını etiraf etdi (Stanley Miller, *Molecular Evolution of Life: Current Status of the Prebiotic Synthesis of Small Molecules*, 1986, səh. 7).

Həyatın mənşəyi məsələsini açıqlamaq üçün təkamülçülərin XX əsrdə apardığı bütün səylər nəticəsiz qaldı. San Diego Skripps İnstitutundan olan tanınmış geokimyəçi Ceffri Bada təkamülçü “Earth” jurnalında 1998-ci ildə nəşr edilən bir məqalədə bu həqiqəti belə qəbul edir: “Bu gün XX əsri ar-

xada qoyarkən hələ XX əsrə daxil olanda malik olduğumuz ən böyük həllini tapmamış problemlə qarşı-qarşıyayıq: həyat Yer üzündə necə başladı?” (Yeffrey Bada, Earth, Cubat 1998, səh. 40).

Həyatın kompleks quruluşu

Təkamül nəzəriyyəsinin həyatın mənşəyi mövzusunda çox ciddi çətinliyə düşməsinin əsas səbəbi ən sadə hesab edilən canlı orqanizmlərin inanılmayacaq dərəcədə qarmaqarışiq quruluşa malik olmasıdır. Canlı varlığın hüceyrəsi insan övladının düzəltdiyi texniki məhsullardan daha mürəkkəbdir. Belə ki, bu gün dünyanın ən inkişaf etmiş laboratoriyalarında da cansız maddələri bir yerə yığaraq canlı hüceyrə əldə etmək mümkün deyil.

Bir hüceyrənin meydana gəlməsi üçün lazım olan şərtlər heç vaxt təsadüflərlə izah edilməyəcək qədər çoxdur. Hüceyrənin əsaslarından biri olan proteinlərin təsadüfi olaraq sintezləşmə ehtimalı isə 500 aminoasitlik yuvarlaq bir protein üçün 10.950-də 1-dir. Ancaq riyaziyyatda 10.50-də 1-dən aşağı olanlar “imkansız” sayılır. Hüceyrənin nüvəsində yerləşən və özündə genetik bilgini gizlədən DNT molekulu isə inanılmaz bir məlumat bankıdır. İnsan DNT-sinin ehtiva etdiyi məlumatın əgər kağıza köçürülməyə çalışılsa, 500 səhifədən ibarət olan 900 cildlik bir kitabxananın meydana gələcəyi hesablanır. Bu nöqtədə çox maraqlı bir dilemma da var: DNT ancaq bəzi xüsusiləşmiş proteinlərin köməyi ilə cütləşə bilir. Ancaq bu proteinlərin sintezi də ancaq DNT-dəki məlumatlara uyğun olaraq həyata keçir. Bir-birinə bağlı olduqlarına görə cütləşmənin meydana gələ bilməsi üçün onların ikisinin də eyni anda mövcud olması lazımdır. Bu isə həyatın özü-özündən meydana gəlməsi bərdəki ssenarini çətin-

liyə salır. San Dieqo Kaliforniya Universitetindən məşhur təkamülçü alim, professor Lesli Orgel (Leslie Orgel) “Scientific American” jurnalının 1994-cü ilin oktyabr ayındakı sayında bu həqiqəti belə etiraf edir:

“Son dərəcə kompleks quruluşlara sahib olan proteinlərin və nuklein turşularının (RNT və DNT) eyni yerdə və eyni vaxtda təsadüf nəticəsində əmələ gəlməsi hətta ehtimaldan da həddindən artıq uzaqdır. Ancaq bunların biri olmadan digərini əldə etmək də mümkün deyil. Dolayısı ilə insan həyatın kimyəvi yollarla ortaya çıxmasının heç vaxt mümkün olmaması nəticəsinə gəlmək məcburiyyətində qalır” (Leslie E. Orgel, “The Origin of Life on Earth”, Scientific American, c. 271, Ekim 1994, səh. 78).

Şübhəsiz ki, əgər həyatın təsadüflərlə ortaya çıxmasının qeyri-mümkünlüyü təsdiqlənsə, bu vəziyyətdə onun fəvqəltəbii şəkildə yaradıldığını qəbul etmək lazımdır. Bu həqiqət isə əsas məqsədi yaradılışı rədd etmək olan təkamül nəzəriyyəsinin açıq-aşkar mənasızlığını ortaya çıxarır.

Təkamülün xəyali mexanizmləri

Darvinizm nəzəriyyəsinə puç edən başqa ikinci böyük məsələ bu nəzəriyyənin “təkamül mexanizmləri” kimi ortaya atdığı iki anlayışın da əsl həqiqətdə heç bir təkmilləşdirici gücə malik olmamasının sübuta yetirilməsidir. Darvin ortaya atdığı təkamül iddiasını tam şəkildə “təbii seleksiya” mexanizminə bağlamışdı. Onun bu mexanizmə verdiyi əhəmiyyət kitabının adından da görünürdü: “Cinslərin mənşəyi təbii seleksiya yolu ilə”.

Təbii seleksiya təbii seçmə deməkdir və təbiətdəki həyat mübarizəsində təbii şərtlərə uyğun olan güclü canlıların həyatda qalacağı düşüncəsinə əsaslanır. Məsələn, yirtıcı hey-

vanlar tərəfindən hürküdülmən bir maral sürüsündə daha sürətli qaça bilənlər həyatda qalacaqlar. Beləliklə, maral sürüsü sürətlilərdən və güclülərdən meydana gəlməlidir. Ancaq bu mexanizm maralları əlbəttə, təkmilləşdirməz, onları başqa bir canlı növünə, məsələn, atlara çevirməz.

Dolayısı ilə təbii seleksiya mexanizmi heç bir təkmilləşdirici gücə malik deyil. Darvin də bu həqiqətin fərqlində idi və “Cinslərin mənşəyi” kitabında “faydalı dəyişikliklər meydana gəlmədiyi vaxtda təbii seleksiya heç nə edə bilməz” demək məcburiyyətində qalmışdı (Charles Darwin, *The Origin of Species: A Facsimile of the First Edition*, Harvard University Press, 1964, səh. 189).

Lamarkın təsiri

Yaxşı, bəs bu “faydalı dəyişikliklər” necə meydana gəldi? Darvin öz dövrünün ibtidai elm anlayışı daxilində bu suala Lamarka əsaslanaraq cavab verməyə çalışmışdı. Darvindən əvvəl yaşamış fransız biologu Lamarka görə, canlılar həyatları boyu məruz qaldıqları fiziki dəyişiklikləri sonrakı nəsle ötürürlər, nəsildən-nəslə ötürülərək yığılan bu xüsusiyyətlər nəticəsində isə yeni cinslər meydana çıxır. Məsələn, Lamark deyirdi ki, zürafələr ceyranlardan əmələ gəlirlər. Belə ki, hündür ağacların yarpaqlarını yemək üçün səy göstərəkən onların nəsildən-nəslə boyları uzanıb.

Darvin də buna oxşar misallar gətirmiş, məsələn, “Cinslərin mənşəyi” kitabında qida tapmaq üçün suya girən bəzi ayıların bir müddət sonra balinalara çevrildiyini iddia etmişdi (Charles Darwin, *The Origin of Species: A Facsimile of the First Edition*, Harvard University Press, 1964, səh. 184).

Amma Mendel tərəfindən kəşf olunmuş və XX əsrdə inkişaf edən genetikə elmi ilə öz qəti təsdiqini tapmış atavizm

qanunları qazanılmış xüsusiyyətlərin sonrakı nəsillərə ötürülməsi əfsanəsini qəti olaraq darmadağın etdi. Beləliklə, təbii seleksiya bütünlüklə təsirsiz bir mexanizm olaraq qaldı.

Neodarvinizm və mutasiyalar

Darvinistlər isə bu vəziyyətə bir çözümlə tapmağa bilmək üçün 1930-cu illərin axırlarında “Müasir sintetik nəzəriyyə”ni, daha məşhur adı ilə desək, neodarvinizmi ortaya atdılar. Neodarvinizm təbii seleksiya konsepsiyasına “faydalı dəyişikliklərin səbəbi” kimi mutasiyaları, yəni canlıların genlərinə radiasiya kimi xarici təsirlərin, ya da köçürmə səhvləri nəticəsində meydana gələn pozuntuları əlavə etdi.

Bu gün dünyada təkamül adına hələ də qəbul edilən model neodarvinizmdir. Nəzəriyyə Yer üzündə olan milyonlarla canlı növünün, bu canlıların qulaq, göz, ağciyər, qanad kimi saysız kompleks orqanlarının “mutasiyalara”, yəni genetik pozuntulara əsaslanan bir mərhələ nəticəsində əmələ gəldiyini iddia edir. Ancaq nəzəriyyəni kəsərsiz edən açıq bir elmi həqiqət var: mutasiyalar canlıları inkişaf etdirməz, əksinə, onlara həmişə zərər verirlər.

Bunun səbəbi çox sadədir: DNT çox kompleks bir quruluşa malikdir. Bu molekul üzərində meydana gələn hər hansı təsadüfi təsir ancaq zərər verir. Amerikalı genetik B.G.Ranganathan bunu belə açıqlayır:

“Mutasiyalar kiçik, təsadüfi və zərərliyə malikdir. Çox nadir hallarda meydana gəlirlər və ən yaxşı ehtimalla təsirsizdir. Bu üç xüsusiyyət mutasiyaların təkamülçü bir inkişafa səbəb ola bilməyəcəyini göstərir. Onsuz da yüksək dərəcədə əlahiddələşmiş bir orqanizmdə meydana gələn təsadüfi bir hal ya təsirsiz olacaq, ya da zərərli. Bir qol saatında meydana gələcək təsadüfi dəyişiklik onu inkişaf etdirməyəcəkdir. Böyük ehti-

malla ona zərər verəcək və ya ən yaxşı ehtimalla təsirsiz qalacaq. Bir zəlzələ bir şəhəri inkişaf etdirməz, əksinə, onu dağıdar” (B.G. Ranganathan, Origins?, The Banner Of Truth Trust, Pennsylvania, 1988).

Bu günə qədər heç bir faydalı mutasiya nümunəsi olmayıb. Bütün mutasiyaların zərərli olduğu müəyyənləşdi. Aydın oldu ki, təkamül nəzəriyyəsinin “təkamül mexanizmi” kimi göstərdiyi mutasiyalar həqiqətdə canlılara ancaq ziyan verən, onları şikəst edən bir genetik hadisədir. (İnsanlarda mutasiyanın ən çox görünən təsiri xərçəng xəstəliyidir). Əlbəttə, zərərverici bir mexanizm “təkamül mexanizmi” ola bilməz. Təbii seleksiya isə Darvinin də qəbul etdiyi kimi, “özbaşına heç nə edə bilməz”. Bu həqiqət bizlərə təbiətdə heç bir “təkamül mexanizmi”nin olmadığını göstərir. Təkamül mexanizmi olmadığına görə isə təkamül deyilən xəyali mərhələ də ola bilməz.

Daşlaşmış qalıqlarda keçid formalarının izi yoxdur

Təkamül nəzəriyyəsinin iddia etdiyi ssenarinin baş verməməsinin ən açıq sübutu isə daşlaşmış bitki qalığı qatları, torf laylarıdır. Təkamül nəzəriyyəsinə görə, bütün canlılar bir-birindən törəmişdir. İlk canlı növü vaxt keçəndən sonra başqa formaya çevrilmiş və bütün cinslər bu şəkildə ortaya çıxmışdır. Nəzəriyyəyə görə, bu dəyişiklik yüz milyon illər boyu sürərək mərhələ-mərhələ davam etmişdir.

Bu vəziyyətdə iddia edilən uzun dəyişiklik müddəti boyunca saysız-hesabsız “ara cinslər”in meydana gəldiyini və yaşadığını qəbul etmək lazımdır. Məsələn, keçmişdə özündə balıq xüsusiyyətlərinin olmasına baxmayaraq bir yandan da bəzi sürünənlərin xüsusiyyətlərini qazanmış yarı balıq-yarı sürünən canlılar yaşamış olmalı idi. Yaxud da sürünənlərin

xüsusiyyətlərinə malik olarkən bir yandan da bəzi quş xüsusiyyətləri qazanmış sürünən-quşlar ortaya çıxmalı idi. Ancaq onlar keçid mərhələsində olduqları üçün şikəst, nöqsanlı və qüsurlu canlılar olmalı idilər. Təkamülçülər keçmişdə yaşadıklarına inandıqları bu nəzəri məxluqlara “ara keçid forması” adını verirlər.

Əgər həqiqətən keçmişdə bu cür canlılar yaşayıbsa, onda onların sayları və növləri milyonlarla, hətta milyardlarla olmalı idi. Və bu qəribə canlıların qalıqlarına mütləq daşlaşmış qalıqlarda, torf laylarında rast gəlinməli idi. Darvin “Cinslərin mənşəyi”ndə bunu belə açıqlamışdır: “Əgər nəzəriyyə düzdürsə, cinsləri bir-birinə bağlayan saysız ara keçid növləri mütləq yaşamalır... Bunların yaşamasına dair sübutlar da təkcə daşlaşmış bitki qalıqları qatları arasında tapıla bilər (Charles Darwin, The Origin of Species: A Facsimile of the First Edition, Harvard University Press, 1964, səh. 179.).

Darvinin puç olan ümidləri

Ancaq XIX əsrin ortalarından bu yana dünyanın dörd bir tərəfində daşlaşmış qalıqlar tədqiq edilsə də həmin laylarda bu ara keçid formalarına heç vaxt rast gəlinməyib. Aparılmış qazıntı və araşdırmalar zamanı əldə edilən bütün tapıntılar təkamülçülərin gözlədiklərinin əksinə olaraq göstərdi ki, canlılar Yer üzündə birdən-birə, nöqsansız və qüsursuz bir şəkildə ortaya çıxıblar.

Tanınmış ingilis paleontoloqu Derek U.Eger özü təkamülçü olsa da bu gerçəyi belə etiraf edir:

“Problemimiz budur ki, geoloji layları, daşlaşmış qatları bütün təfərrüatı ilə araşdıranda, istər cinslər, istərsə də siniflər səviyyəsində olsun, davamlı olaraq həmişə eyni həqiqətlə qarşılaşırıq: mərhələli təkamüllə inkişaf edən yox, Yer kü-

rəsində birdən-birə meydana gələn qruplar görürük (Derek A. Ager, “The Nature of the Fossil Record”, Proceedings of the British Geological Association, c. 87, 1976, səh. 133)

Yəni bütün canlı növləri daşlaşmış laylarda aralarında heç bir keçid forması olmadan, nöqsansız şəkildə ani olaraq ortaya çıxırlar. Bu isə Darvinin düşüncülərinin tam əksi və canlı növlərinin yaradıldığını göstərən çox güclü dəlildir. Çünki bir canlı növünün özü-özündən təkmilləşməsinin, heç bir ata olmadan bir anda və qüsursuz olaraq ortaya çıxmasının yeganə izahı o cinsin yaradılmasıdır. Bu həqiqət məşhur təkamülçü biolog Duqlas Futuyma tərəfindən də qəbul edilir:

“Yaradılış və təkamül hazırda yaşayan canlıların mənşəyi haqqında iki mümkün açıqlamalardır. Canlılar dünya üzərində ya tamamilə mükəmməl və nöqsansız bir şəkildə ortaya çıxmışdır, ya da belə olmamışdır. Əgər belə olmayıbsa, onda bir dəyişiklik mərhələsi sayəsində özlərindən əvvəl mövcud olan bəzi canlı növlərinin təkamülü yolu ilə meydana gəlməlidirlər. Amma onlar əgər qüsursuz və mükəmməl bir şəkildə ortaya çıxıblarsa, o halda sonsuz güc sahibi bir ağıl tərəfindən yaradılmalıdırlar (Douglas Y. Futuyma, Science on Trial, Pantheon Books, New Üork, 1983, səh. 197).

Daşlaşmış qalıqlar da canlıların Yer üzündə qüsursuz və mükəmməl şəkildə ortaya çıxdığını göstərir. Yəni cinslərin mənşəyi Darvinin iddiasının əksinə olaraq təkamül deyil, yaradılışdır.

İnsanın təkamülü nağılı

Təkamül nəzəriyyəsinə müdafiə edənlərin ən çox gündəmə gətirdiyi məsələ insanın mənşəyi məsələsidir. Bu məsələdəki darvinist iddia bu gün yaşayan müasir insanın meymunabənzər bəzi məxluqlardan əmələ gəldiyini bildirir. 4-5 mil-

yon il bundan əvvəl başladığı qəbul edilən bu mərhələdə müasir insanla onun əcdadları arasında bəzi “ara forma”ların yaşadığı iddia olunur. Həqiqətdə isə bütünlüklə xəyali olan bu ssenaridə dörd əsas “kateqoriya” sadalanır:

1. Australopithecus
2. Homo habilis
3. Homo erectus
4. Homo sapiens.

Təkamülçülər insanların guya ilk meymunabənzər əcdadlarına “cənub meymunu” mənasına gələn “australorithecus” adını verirlər. Bu canlılar həqiqətdə nəslə tükənmiş bir meymun cinsindən başqa bir şey deyil. İngiltərə və ABŞ-dan olan lord Soli Zakerman (Lord Solly Zuckerman) və prof. Çarlz Oksnerd (Charles Oxnard) kimi dünyanın iki məşhur anatomistinə avstralorithecus nümunələri üzərində apardıqları çox əhatəli çalışmaları bu canlıların yalnız nəslə kəsilmiş bir meymun cinsinə aid olmasını və onların insanlarla heç bir oxşarlığa malik olmadığını göstərmişdir (Solly Zuckerman, *Beyond The Ivory Tower*, Torlinger Publications, New York, 1970, ss. 75-94; Charles E. Oxnard,

“The Place of Australorithecines in Human Evolution: Grounds for Doubt”, *Nature*, c. 258, səh. 389).

Təkamülçülər insan təkamülünün sonrakı mərhələsini də “homo”, yəni insan olaraq təsnif edirlər. İddialara görə, homo sırasındakı canlılar avstralorithecus-lardan daha çox inkişaf etmişdilər. Təkamülçülər bu fərqli canlılara aid fəsiləri ard-arda düzərək xəyali bir təkamül cədvəli təşkil edirdi. Bu cədvəl xəyalidir, çünki həqiqətdə bu müxtəlif siniflər arasında təkamül əlaqəsinin olduğu heç vaxt sübut edilməmişdir. Təkamül nəzəriyyəsinin XX əsrdəki ən mühüm müdafiəçilərindən biri olan Ernst Meyr (Ernst Mayr) “Homo sapiensə

uzanan zəncir həqiqətdə itkindir” deyərək bunu qəbul edir (J. Rennie, “Darwin’s Current Bulldog: Ernst Mayr”, Scientific American, dekabr 1992).

Təkamülçülər australorithesus-homo habilis-homo erectus-homo sapiens sıralamasını tərtibləyərkən bunların hər birinin ondan sonra gələnin atası olması təsvirini yaratmağa çalışırlar. Halbuki paleoantropoloqların son tapıntıları australorithesus, homo habilis və homo erectus-un dünyanın müxtəlif bölgələrində eyni dövrlərdə yaşadıklarını sübut etmişdir (Alan Walker, Science, c. 207, 1980, səh. 1103; A.J.Kelso, Physical Anthropology, 1. nəşr, J.B.Lirincott Co., New York, 1970, səh. 221; M.D. Leakey, Olduvai Gorge, c. 3, Cambridge University Press, Cambridge, 1971, səh. 272).

Homo erectus sinifinə daxil edilən insanların bir hissəsi müasir dövrlərə qədər, homo sapiens neandertal və homo sapiens isə sapiens (müasir) insanla eyni şəraitdə yan-yana yaşamışlar (Time, noyabr 1996).

Bu isə əlbəttə, bu siniflərin bir-birinin əcdadı olması iddiasının qüvvədə qalmadığını aydın şəkildə ortaya qoyur. Harvard Universiteti (ABŞ) paleontoloqlarından Stefan Cey Quld (Stephen Jay Gould) özü bir təkamülçü olsa da darvinizm nəzəriyyəsinin bu çətinliyini belə izah edir:

Əgər bir-biri ilə paralel olaraq yaşayan üç müxtəlif hominid (insanabənzər) cizgisi varsa, elə isə bizim nəsil ağacımıza nə oldu? Aydındır ki, bunların biri digərindən meydana çıxmış ola bilməz. Bunların biri digəri ilə müqayisə ediləndə təkamül nəticəsində bir inkişaf ardıcılığı göstərə bilmirlər (S.J. Gould, Natural History, c. 85, 1976, səh. 30).

Qısaı, mətbuatda və ya dərs kitablarında qeyd edilən və xeyalların məhsulu olan bəzi “yarımeymun, yarıinsan” canlıların şəkilləri ilə, yəni ancaq təbliğat yolu ilə güclə saxlan-

mağa çalışılan insanın təkamülü ssenarisi heç bir elmi əsası olmayan nağıldan ibarətdir.

Bu mövzunu uzun illər araşdıran, xüsusilə australorithecus fəsilləri üzərində 15 il tədqiqat aparan İngiltərənin ən məşhur və mötəbər alimlərindən biri lord Soli Zakerman özü bir təkamülçü idi, amma o da ortada meymunabənzər canlılardan insana gəlib çıxan həqiqi bir nəsil ağacının olmadığı nəticəsinə gəlmişdir.

Lord S.Zakerman bir də maraqlı bir “elm şkalası” hazırlamışdı. O, elmi olaraq qəbul etdiyi elm sahələrindən elmdən uzaq olaraq qəbul etdiyi elm sahələrinə qədər bir cədvəl təşkil etmişdi. Lord S.Zakermanın bu cədvəlinə görə, elmi, yəni konkret faktlara əsaslanan elm sahələri kimya və fizikadır. Cədvəldə bunlardan sonra biologiya elmləri, sonra da sosial elmlər yerləşir. Cədvəlin sonunda, yəni ən elmdən kənar hesab edilən hissədə isə telepatiya, “altıncı hiss” kimi “hissdən-kənar dərk etmək” anlayışı, bir də “insanın təkamülü” vardır! Lord Zakerman cədvəlin bu hissəsini belə izah edir:

Obyektiv gerçəkliyin sahəsindən çıxıb da bioloji elm olaraq qəbul edilən bu sahələrə, yəni hissənkənar idraka və insanın daşlaşmış tarixinin izah edilməsinə daxil olanda təkamül nəzəriyyəsinə inanan bir adam üçün hər şeyin mümkün olduğunu görürük. Belə ki, öz nəzəriyyələrinə qəti olaraq inanan bu adamların hətta bəzi ziddiyyətli qərarları eyni anda qəbul etməsi də mümkündür (Solly Zuckerman, Beyond The Ivory Tower, Torlinger Publications, New York, 1970, səh. 19).

İnsanın təkamülü nağılı da öz nəzəriyyələrinə kor-koranə inanan bəzi insanların tapdıqları bəzi daşlaşmış qalıqları əvvəlcədən qəbul etdikləri fikirlərinə uyğun olaraq izah etməkdən ibarətdir.

Darvin düsturu!

Bura qədər qeyd etdiyimiz bütün texniki sübutlarla yanaşı təkamülçülərin necə cəfəng bir inanca malik olmasını bir də uşaqların da başa düşəcəyi qədər aydın bir misalla xülasə edək.

Təkamül nəzəriyyəsi canlı aləmin təsadüfən meydana gəldiyini iddia edir. Dolayısı ilə bu iddiaya görə, cansız və şüursuz atomlar bir yerə yığılaraq əvvəlcə hüceyrəni, sonra da eyni atomlar hər hansısa bir şəkildə digər canlıları və insanı meydana gətirmişdir. İndi fikirləşək. Canlı aləmin əsasları olan karbon, fosfor, azot, potasium bircə canlı da meydana gətirə bilməzlər. İstəsəniz bu məsələdə bir “təcrübə” aparaq və təkamülçülərin əslində müdafiə etdikləri, ancaq uca səsə deyə bilmədikləri iddianı onların adından “Darvin düsturu” ilə incələyək.

Təkamülçülər canlı aləmin əsasını təşkil edən fosfor, azot, karbon, oksigen, dəmir, maqnezium kimi elementlərdən çoxlu sayda böyük çənin içinə bol miqdarda qoysunlar. Hətta adi hallarda olmayan, ancaq bu qarışıqın içində olmalıdır dedikləri bəzi ləvazimatları da bu çənə əlavə etsinlər. Qarışıqların içinə istədikləri qədər (təbii şəraitdə əmələ gəlməsi mümkün olmayan) aminosit, istədikləri miqdarda da (birinin də təsadüfən meydana gəlmə ehtimalı 10-950 olan) protein doldursunlar. Bu qarışıqda istədikləri kimi istilik və rütubət versinlər. Bunları istədikləri inkişaf etmiş cihazlarla qarışdırınlar. Çənlərin yanına da bu dünyanın ən məşhur alimlərini dəvət etsinlər. Bu mütəxəssislər atadan oğula, nəsildən-nəslə ötürülərək növbə ilə milyardlarla, hətta trilyonlarla il davamlı olaraq çənlərin yanında gözləsinlər. Bir canlının meydana gəlməsi üçün hansı şərtləri mövcud olmasına inanırlarsa, hamısından istifadə etmək sərbəst olsun. Ancaq nə edirlərsə-et-

sinlər, o çənlərdən qətiyyən bir canlı çıxara bilməyəcəklər. Zürafələri, şirləri, arıları, bülbülləri, tutuquşuları, atları, delfinləri, gülləri, zanbaqları, qərənfilləri, bananları, portağalları, almaları, xurmalrı, pomidorları, yemişləri, qarpızları, əncirləri, zeytunları, üzümləri, şaftalıları, tovuzquşularını, qırqovulları, müxtəlif rəngli kəpənəkləri və bunlar kimi milyonlarla canlı növündən heç birini əmələ gətirə bilməzlər. Burada adını qeyd etdiyimiz bu canlı varlıqların tək bir hüceyrəsini də əldə edə bilməzlər.

Qıyası, şüursuz atomlar bir yerə yığılaraq hüceyrəni əmələ gətirə bilməzlər. Sonra yeni bir qərar verərək bir hüceyrəni iki yerə ayıran, daha sonra bir-birinin ardınca fərqli qərarlar verən, elektron mikroskopunu kəşf edən, sonra öz hüceyrə quruluşunu bu mikroskopun altında incələyən professorları da əmələ gətirə bilməzlər.

Maddə ancaq Allahın üstün yaratması ilə canlı ola, həyat tapa bilər. Bunun əksini iddia edən təkamül nəzəriyyəsi isə təfəkkür və idraka tamamilə zidd olan bir cəfəngiyyatdır. Təkamülçülərin ortaya atdığı iddialar ətrafında bir az düşünmək haqqında yuxarıda danışılan nümunədə olduğu kimi bu həqiqəti də aydın şəkildə göstərir.

Gözdəki və qulaqdakı texnologiya

Təkamül nəzəriyyəsinin heç vaxt izah edə bilməyəcəyi başqa bir məsələ isə gözdəki və qulaqdakı mükəmməl hissetmə (lamisə) keyfiyyətidir.

Gözlə bağlı mövzuya keçməzdən əvvəl “necə görürük?” sualına qısa da olsa cavab verək. Bir cisimdən gələn şüalar gözə tərs olaraq düşürlər. Bu şüalar buradakı hüceyrələr tərəfindən elektrik siqnallarına çevrilir və beyinin arxa tərəfindəki görmə mərkəzi deyilən kiçik bir nöqtəyə ötürülür. Bu

elektrik siqnalları sıra ilə davam edən icraatlardan sonra be-yindəki bu mərkəzdə görüntü olaraq hiss edilir və görülür.

Bu məlumatdan sonra indi bir az fikirləşək. Beyin işıq üçün qapalıdır. Yəni beynin içi qapqaranlıqdır, işıq beynin ol-duğu yerə qədər gedib çıxa bilməz. Görüntü mərkəzi deyilən yer zülmət qaranlıq, işığın heç vaxt çata bilmədiyi, bəlkə də heç vaxt rast gəlmədiyiniz qədər qaranlıq bir yerdir. Ancaq siz bu zülmət qaranlığında işıqlı, parlaq bir dünyanı seyr edir-siniz. Həm də bu o qədər aydın və keyfiyyətli bir görüntü-dür ki, XXI əsrin texnologiyası da hər cür imkan sahibi ol-masına baxmayaraq bu görüntünü əldə edə bilməmişdir. Mə-sələn, hazırda oxuduğunuz kitaba, kitabı tutan əllərinizə ba-xın. Sonra başınızı qaldırın və ətrafınıza nəzər salın. İndi gör-düyünüz aydınlıq və keyfiyyətdəki bu görüntünü başqa bir yerdə görmüsünüzmü? Bu qədər aydın bir görüntünü sizə dünyanın bir nömrəli televizor şirkətinin istehsal etdiyi ən mükəmməl televizor ekranı da verə bilməz. 100 ildir minlər-lə mühəndis bu aydınlığı əldə etməyə çalışır. Bunun üçün fabriklər, nəhəng təsisatlar qurulur, tədqiqatlar aparılır, plan-lar və layihələr hazırlanır. Yenə də bir televiziya ekranına ba-xın, bir də əlinizdə tutduğunuz bu kitaba. Arada böyük ay-dınlıq və keyfiyyət fərqi olduğunu görəcəksiniz. Həm də te-levizor ekranı sizə ikiölçülü bir görüntü göstərir, halbuki siz üçölçülü, dərin bir perspektivi görürsünüz.

Uzun illərdir on minlərlə mühəndis üçölçülü televizor ha-zırlamağa, gözün görmə keyfiyyətinə yiyələnməyə səy gös-tərir. Bəli, üçölçülü televizor sistemini hazırlaya bildilər, an-caq onu da eynəksiz görmək mümkün deyil. Bu eyni zaman-da süni bir üçölçülü sistemdir. Arxa tərəf daha bulanıq, qarşı tərəf isə kağızdan hazırlanmış dekorasiya kimi görünür. Heç vaxt gözün gördüyü qədər dəqiq və keyfiyyətli bir görüntü

ola bilməz. Kamerada da, televizorda da mütləq görüntü itkisi baş verir.

Təkamülçülər bu keyfiyyətli və dəqiq görüntünü təşkil edən mexanizmin təsadüfən meydana gəldiyini iddia edirlər. İndi bir adam sizə otağınızın bir küncündəki televizorun təsadüflər nəticəsində meydana gəldiyini, “atomlar bir yerə toplandı və bu göstərən cihazı meydana gətirdi” desə, nə fikirləşərsiniz? Minlərlə adamın bir yerə yığılaraq düzəldə bilmədiyini şüursuz atomlar necə edə bilər?

Gözün gördüyündən daha ibtidai olan bu görüntünü meydana gətirən cihaz təsadüfən meydana gəlmirsə, gözün və gözün gördüyü görüntünün də təsadüfən meydana gəlməyəcəyi aydın məsələdir.

Bu məsələ qulaq üçün də eynidir. Xarici qulaq ətrafdakı səsləri qulaq çömçəsi vasitəsilə yığıb orta qulağa ötürür. Orta qulaq aldığı səs tirtəyişlərini gücləndirərək daxili qulağa ötürür. Daxili qulaq da bu tirtəyişləri elektrik siqnallarına döndərərək beyinə göndərir. Eynilə görmə məsələsində olduğu kimi eşitmək icraatları da beyindəki eşitmə mərkəzində həyata keçir.

Gözdəki vəziyyət qulaq üçün də qüvvədə qalır, yəni beyin işığa olduğu kimi səsə də qapalıdır, səsi keçirmir. Dolayısı ilə ətraf nə qədər gurultulu da olsa beynin içi tamamilə səssizdir. Buna baxmayaraq ən dəqiq səslər beyində hiss edilir. Səs keçirməyən beynimizdə bir orkestrin simfonialarını eşidərsiniz, izdihamlı bir məkanın bütün gurultusunu eşidərsiniz. Ancaq həmin anda həssas bir cihazla beynimizin içindəki səs səviyyəsi ölçülsə, burada mütləq bir səssizliyin hakim olduğu görünəcək.

Dəqiq bir görüntü əldə edə bilmək üçün indiyə qədər texnologiyadan necə istifadə edilirsə, səs üçün də eyni səylər

onlarla ildir ki, davam edir. Səsi qeyd etmək cihazları, çoxlu elektrik aləti, səsi qeyd edən musiqi sistemləri bu səylərin bəzilərinin nəticələridir. Ancaq bütün texnologiyaya, bu texnologiyada işləyən minlərlə mühəndisə və mütəxəssisə baxmayaraq qulaqdakı dəqiq və keyfiyyətli bir səs əldə edilməmişdir. Ən böyük musiqi sistemi şirkətinin istehsal etdiyi ən keyfiyyətli musiqi alətini fikirləşin. Səsi qeyd edəndə mütləq səsin bir hissəsi itir və ya az da olsa mütləq xışıltı əmələ gəlir. Musiqi cihazını açanda musiqi başlamamışdan əvvəl bir xırıltılı səsi mütləq eşidəcəksiniz. Ancaq insan bədənindəki texnologiyanın məhsulu olan səslər çox dəqiq və qüsursuzdur. Bir insan qulağı heç vaxt musiqi mərkəzində olduğu kimi xırıltılı və ya pozuntulu səs hiss etməz, səs necədirsə, onu tam və dəqiq olaraq eşidir. Bu vəziyyət insan yaradıldığı gündən indiyə qədər bu cürdür.

Bu günə qədər insan oğlunun istehsal etdiyi, hazırladığı heç bir görüntü və səs cihazı göz və qulaq qədər həssas və uğurlu bir lamisə sistemi ola bilməmişdir.

Ancaq görmə və eşitmə hadisəsində bütün bunlardan başqa çox böyük həqiqət var.

Beynin içindəki görünən və eşidən şüur kimə aiddir?

Beynin içində cürbəcür rəngli bir dünyanı seyr edən, simfoniyları, quşların səsinə eşidən, çiçəkləri iyləyən kimdir?

İnsanın gözlərindən, qulaqlarından, burnundan gələn xəbərdarlıqlar elektrik siqnalı olaraq beyinə ötürülür. Biologiya, fiziologiya və ya biokimya kitablarında bu görüntünün beyində necə meydana gəlməsinə dair çoxlu təfərrüatlar oxuya bilərsiniz. Ancaq bu məsələ haqqındakı həqiqətə heç bir yerdə rast gələ bilməzsiniz ki, beyində bu elektrik siqnallarını görüntü, səs, iy və hiss olaraq qavrayan kimdir? Beyinin içində

gözə, qulağa, buruna ehtiyac hiss etmədən bütün bunları qavrayan bir şüur var. Bu şüur kimə aiddir?

Əlbəttə, bu şüur beyni təşkil edən sinirlərə, yağ təbəqəsinə və sinir hüceyrələrinə aid deyil. Buna görə də hər şeyin maddədən ibarət olduğunu zənn edən darvinist materialistlər bu suallara heç vaxt cavab verə bilmir. Çünki bu şüur Allahın yaratdığı ruhdur. Ruh görüntünü seyr etmək üçün gözə, səsi eşitmək üçün qulağa ehtiyac hiss etməz. Bunlardan da başqa fikirləşmək üçün beynə də ehtiyacı olmaz.

Bu aydın və elmi həqiqətləri oxuyan hər bir insanın beynin daxilindəki bir neçə santimetrlik, qapqaranlıq məkana bütün kainatı üçölçülü, rəngli, kölgəli və işıqlı olaraq sığışdıran Allahu fikirləşib, Ondan qorxub Ona sığınması lazımdır.

Materialist inanc

Bura qədər araşdırdığımız təkamül nəzəriyyəsinin elmi kəşflərlə açıq şəkildə ziddiyyət təşkil edən bir iddia olduğunu göstərir. Nəzəriyyənin həyatın mənşəyi haqqındakı iddiası elmə ziddir, ortaya atdığı təkamül mexanizmlərinin heç bir təkmilləşdirici təsiri yoxdur və dünyanın daşlaşmış qatları darvinizm nəzəriyyəsinin vacib saydığı keçid formalarının yaşamadıqlarını göstərir. Belə də təkamül nəzəriyyəsinin əlbəttə ki, elmə zidd bir fikir kimi kənara atılması lazımdır.

Tarix boyu təkamül modeli kimi bir çox düşüncə sistemi elmin gündəmindən çıxarılmışdır. Amma təkamül nəzəriyyəsinin təkidlə elmi gündəmə gətirmək istəyirlər. Hətta bəzi adamlar bu nəzəriyyənin tənqidini “elmə hücum” kimi qələmə verməyə çalışır. Görəsən nəyə görə?

Bunun səbəbi təkamül nəzəriyyəsinin bəzi mühitlər üçün heç cür əldən buraxılmayacaq ehkamçı bir inanc olmasıdır. Bu adamlar materialist fəlsəfəyə kor-koranə bağlıdırlar və

darvinizmi də təbiətə verilə biləcək yeganə materialist izah olduğu üçün mənimsəyirlər.

Bəzən bunu açıq şəkildə etiraf da edirlər. Harvard Universitetindən məşhur genetik və tanınmış təkamülçü olan Riçard Levontin “əvvəlcə materialist, sonra alim” olduğunu belə etiraf edir:

Bizim materializmə bir etiqadımız var, aprior (əvvəlcədən qəbul edilmiş, doğru sayılan, təcrübədən asılı olmayan, təcrübədən qabaq mövcud olan) bir inandırıcıdır bu. Bizi dünyaya materialist bir açıqlama gətirməyə məcbur edən şey elmin istiqamət və qaydaları deyil. Əksinə, materializmə olan aprior bağlılığımız üzündən dünyaya materialist açıqlama gətirən araşdırma üsullarını və qavramları təqdir edirik. Materializm mütləq doğru olduğuna görə də ilahi bir açıqlamanın səhnəyə daxil olmasına icazə verə bilmərik (Richard Lewontin, “The Demon-Naunted World”, The New York Review of Books, 9 yanvar 1997, səh. 28).

Bu sözlər darvinizmin materialist fəlsəfəyə bağlılıq ucbatından yaşadılan bir ehkam olmasının açıq ifadəsidir. Bu ehkam maddədən başqa heç bir varlıq olmadığını qəbul edir. Buna görə də cansız, məntiqsiz maddənin həyatı yaratdığına inanır. Milyonlarla müxtəlif canlı növünün, məsələn, quşların, balıqların, zürafələrin, qaplanların, bəcəklərin, ağacların, çiçəklərin, balinaların və insanların cansız maddənin öz içindəki dəyişikliklərə, yəni yağan yağışla, çaxan şimşəklə onun içindən meydana gəldiyini qəbul edir. Həqiqətdə isə bu, həm ağla, həm də elmi gerçəkliklərə zidd qənaətdir. Amma darvinistlər “ilahi bir açıqlamanın səhnəyə girməməsi” üçün bu qənaəti müdafiə etməkdə davam edirlər.

Canlıların mənşəyinə əvvəlcədən qəbul edilmiş materialist düşüncə ilə baxmayan hər kəs isə bu açıq gerçəyi görəcək-

dir: “Bütün canlılar üstün bir gücə, məlumata və ağıla sahib olan bir Yaradanın əsərləridir. O Yaradan bütün kainatı yoxdan var edən, canlıları da yaradıb şəkilləndirən Allahdır”.

Təkamül nəzəriyyəsi bəşər tarixinin ən təsirli sehridir

Burada bunu da bildirmək lazımdır ki, əvvəlcədən qəbul edilmiş mənfi fikirləri olmayan, heç bir ideologiyanın təsiri altında qalmayan, ancaq aqlını və məntiqini işlədən hər bir insan elmdən və mədəniyyətdən uzaq olan cəmiyyətlərin xurafatlarını əks etdirən təkamül nəzəriyyəsinin inanılması mümkün olmayan bir iddia olduğunu asanlıqla başa düşəcəkdir.

Yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi, təkamül nəzəriyyəsinə inananlar böyük bir çənin içində çoxlu atomu, molekulu, cansız maddəni dolduran və bunların qarışmasından vaxt ərzində fikirləşən, dərk edən, kəşflər edən professorların, tələbələrin, Eynşteyn, Hubbl kimi elm adamlarının, Frenk Sinatra, Çarlton Heston kimi sənətçilərin, bununla yanaşı ceyranların, limon ağaclarının, qərənfillərin çıxacağına inanırlar. Həm də bu cəfəng iddiaya inananlar elm adamları, professorlar, mədəni, təhsilli insanlardır. Buna görə də təkamül nəzəriyyəsi üçün “dünya tarixinin ən böyük və ən təsirli sehri” ifadəsini işlətmək daha münasib olacaq. Çünki bəşər tarixində insanların aqlını başından bu dərəcədə alan, ağıl və məntiqlə fikirləşməsinə imkan verməyən, gözlərinin qarşısına sanki bir pərdə çəkib çox açıq olan həqiqətləri görmələrinə mane olan bir başqa inanc və ya iddia da yoxdur. Bu, qədim misirlilərin günəş tanrısı Raya, bəzi afrikalı qəbilələrin totemlərə, Səba xalqının günəşə sitayiş etməsindən, Hz.İbrahimin tayfasının öz əlləri ilə düzəltdiyi bütlərə, Hz.Musanın xalqının qı-

zıldan düzəltdiyi buzova sitayiş etməsindən daha dəhşətli və qəbuledilməz bir korluqdur. Həqiqətdə bu vəziyyət Allahın Quranda işarə etdiyi bir ağılsızlıqdır. Allah bəzi insanların idrak qabiliyyətinin qapanacağını və həqiqətləri görməkdən aciz vəziyyətə düşəcəyini əksər ayələrində bildirir. Bu ayələrdən bəziləri bunlardır:

“Həqiqətən, inkar edənləri əzabla qorxutsan da, qorxutmasan da onlar üçün birdir, iman gətirməzlər. Allah onların ürəyinə və qulağına möhür vurmuşdur. Gözlərində də pərdə vardır. Onları böyük bir əzab gözləyir!” (“Bəqərə” surəsi, 26-7).

“...Onların qəlbləri vardır, lakin onunla anlamazlar. Onların gözləri vardır, lakin onunla eşitməzlər. Onlar heyvan kimidirlər, bəlkə də daha çox zəlalətdədirlər. Qafil olanlar da məhz onlardır!” (“Əraf” surəsi, 7/179).

Allah başqa ayələrdə isə bu insanların möcüzələr görsələr də inanmayacaq qədər sehrləndiklərini belə bildirir:

“Əgər onlara göydən bir qapı açsaq və onunla durmadan yuxarı dırmaşsalar, yenə də “Gözümüz bağlanmış, biz sehrlənmişik” deyərlər” (“Hicr” surəsi, 15/14-15).

Bu qədər geniş bir kütlənin üzərində bu sehrin təsirli olması, insanların həqiqətlərdən bu qədər uzaq saxlanması və 150 ildir bu sehrin pozulmaması isə sözlərlə deyilə bilməyəcək qədər heyrətamiz bir vəziyyətdir. Çünki bir və ya bir neçə insanın imkan xaricində olan ssenarilərə, cəfəngiyyat və məntiqsizliklərlə dolu iddialara inanması aydın ola bilər. Ancaq dünyanın dörd bir tərəfindəki insanların şüursuz və cansız atomların ani bir qərarla bir yerə yığılıb, fəvqəladə bir təşkilatlanma, nizam-intizam, ağıl və şüur göstərib qüsursuz bir sistemlə işləyən kainatı, canlı aləm üçün uyğun olan hər cür xüsusiyyətə sahib olan Yer planetini və saysız kompleks sistemlə təchiz edilmiş canlıları meydana gətirdiyinə inanmasının sehrdən başqa bir izahı və adı yoxdur.

Həmçinin Allah Quranda inkarçı fəlsəfənin tərəfdarı olan bəzi adamların etdiyi sehlərlə insanları təsir altına aldıklarını Hz.Musa və firon arasında baş verən bir hadisə ilə bizə bildirir. Hz.Musa firona haqq dini başa salanda firon Hz.Musaya öz “əlmlı sehrbazları” ilə insanların yığışdıqları bir yerdə qarşılaşmalarını istəyir. Hz.Musa sehrbazlarla qarşılaşanda əvvəlcə sehrbazlara onların mərifətlərini göstərməsini əmr edir:

“(Musa:) “Siz atın!” dedi. Onlar (əllərindəkini yerə) atdıqda adamların gözlərini bağlayıb onları qorxutdular və böyük bir sehr göstərdilər” (“Əraf” surəsi, 7/116).

Göründüyü kimi, fironun sehrbazları gözbağlamalarla - Hz.Musa və ona inananlar istisna olmaqla - insanların hamısını sehləyə bilmişdilər. Ancaq onların atdıqlarının əvəzində Hz.Musanın göstərdiyi dəlil onların bu sehrini, ayələrin ifadəsi ilə desək, “uydurub düzəldikləri bütün şeyləri udmuş”, yəni təsirsiz hala gətirmişdir:

“Biz də Musaya: “Əsanı tulla!” deyə vəhy etdik. Bir də baxıb gördülər ki, əsa onların uydurub düzəldikləri bütün şeyləri udur. Artıq haqq zahir, onların uydurub düzəldikləri yalanlar isə batil oldu. Sehrbazlar orada məğlub edildilər və xar olaraq geri döndülər” (“Əraf” surəsi, 7/117-119).

Ayədə də bildirildiyi kimi, əvvəl insanları sehləyərək öz təsiri altına bu adamların etdiklərinin bir saxtakarlıq olmasının üzə çıxıb təsdiqlənməsindən sonra qeyd edilən adamlar pis vəziyyətə düşmüşdülər. Günümüzdə də bir sehrin təsiri ilə elm pərdəsi altında çox cəfəng iddialara inananlar və bunları müdafiə etməyə həyatlarını həsr edənlər əgər bu iddialardan əl çəkməsələr, həqiqətlər tam mənası ilə açığa çıxanda və “sehr pozulanda” onlar da pis vəziyyətə düşəcəklər.

Təkamül nəzəriyyəsini müdafiə edən və ateist bir filosof olan Malkolm Maqqric (Malcolm Muggeridge) belə bir vəziyyətdən qorxduğunu belə etiraf edir:

Mən özüm təkamül nəzəriyyəsinin xüsusilə tətbiq edildiyi sahələrin gələcəyin tarix kitablarındakı ən böyük gülünc vəziyyətlərdən biri olacağına inandım. Gələcək nəsillər bu qədər çürük və qeyri-müəyyən olan bir hipotezin inanılmaz bir sadələvhlüklə qəbul edilməsini heyrət içində qarşılayacaqlar (Malcolm Muggeridge, *The End of Christendom*, Grand Rarids: Eerdmans, 1980, səh. 43).

Bu gələcək uzaqda deyil, əksinə, çox yaxın bir gələcəkdə insanlar “təsadüflər”in tanrı ola bilməyəcəyini başa düşəcəklər və təkamül nəzəriyyəsi bəşər tarixinin ən böyük yalanı və ən şiddətli sehiri olaraq tanındılacaq. Bu şiddətli sehr böyük sürətlə dünyanın dörd bir tərəfində özünün insanlar üzərindəki təsirini azaltmağa başlamışdır. Təkamül yalanının sirrini öyrənən əksər insanlar bu yalana necə inandıqlarını heyrət və təəccüb içində götür-qoy edirlər.

***“Sən pak və müqəddəssən!
Sənin bizə öyrətdiklərimdən başqa biz
heç bir şey bilmirik. Hər şeyi bilən,
hökm və hikmət sahibi Sənsən”
 (“Bəqərə” surəsi, 232).***